Pähamö

a Gr. Nadajdy - 200 ang
juncowa

1883-ki

L.) 12-52.

GYÖNGYIKE.

ELBESZÉLŐKÖL-

TEMÉNY.

Ét. dec. 29. 1883.

641.

12 sz.

Motto?

„Rosz időket érünk,
Rosz csillagok járnak:
Isten ójja nagy csapástól
Ki magyar hazánkat.".

Arany. („Zách Klára.")

Arany János

szellemének.

Első ének.

1.

Elhangzott sok ének, sok lant kezét törve,
Sok dalnok aluszsza mély álmát a földbe.
Egyik vigat zengett, a másik meg búsat,
Egyike a jelent, másika a multat.
Én is csak a multba, csak a multba nézek,
Ahol elégülten nyughasit a lélek.
Amerre csak lépek, a merre csak járok,
Minden lépten-nyomon egy szép emlék támad.

2.

Nem is tudom melyik a dicsőbbik, szebbik?
Olyan egyformán szép, dicső mindenegyik.
Olykor egy sötéten kavarodik elő,
Mint a nyári égen a fekete felhő;
És rajta szivárvány, bár vörösben látszó –
Honszerelem napja vércseppekben játszó.
Im odább szerelem... Oly szerelem immár
Mostanában ritka fehér holló-madár.

3.

Egy ily szerelemről mondok én éneket,
Felhuzott lantomon szerelmet pengetek.
Egyik honszerelem, csak szerelem másik,
De igaz szerelem kezdetől halálig.
Gyöngyikéről szólok, szőke Gyöngyikéről,
Szőke Gyöngyikének szerelmes szivéről.
Nem hallottár sokan, nem olvasták többen,
Miről e lapokat beirom tömötten.

4.

Magas hegyek alján, vadvirágos téren,
A hol csacska forrás kigyózik középen
S jó szagu virágnak az illata árad –
Gondtalanul őrzi a pásztor a nyájat, –
Hova egy-egy vándor ha olykor eltéved,
Dagadó kebellel szí illatos léget –
S hüvös völgyi szellő legyinti arczáját:
Nem feledi soha, soha e völgy táját.

5.

Nem fényes palota márványkővel rakva,
Nem magas tornyokkal, nem is szikla tartyá;
Nem özönlik benne fényes szolgasereg,
Nincs benne csillogás, arany, ezüstveret;
Nem hallik végig benni sarkantyuk pengése,
Udvarán nem zajlik lovak nyerítése.
Egyszerüség és csend vagyon naptól-napig,
Ahol szép Gyöngyike s édes anyja lakik.

6.

Élte csendes éltét Gyöngyike Kis házbá;
Melynek tavivirág a befedő nádja,-
Parti szomorúfűz ide-oda fonva,-
Ami a Kis házat több osztályra osztja-
Szorgalmatos kézzel csapva be agyaggal,
Farkas-szemet nézhet azért a viharral.
Aztán bemeszelve tündöklő fehérre,
Rózsabokrok közöl kandikál a rétre.

7.

Ott mellette mered a felhőkbe törő,
Suhogtatva ágát egy örökzöld fenyő;
Felszökik magasan, égnek a sudára -
Vágytól üzve-hajtva, fenn az ő világa.
Pad vagyon alatta, agyagból formálva,
Selyemlágy mohából rakva a párnája,
Amit kicsiny kis kéz szedett rengetegbe',
Vén, korhadt tölgyfáknak kérgéről lefejtve.

8.

Amodább, nem messze, egy pár lépés hosszra,
Piros, fehér rózsa aláhajló bokra;
Cziptrus fának lombja bánkódik közötte -
Gyöngyike ápolta, Gyöngyike kötözte.
Körötte liliom sárgul, haloványul,
Tövében nefelejcs mosolyogva bámul.
Itt is, ott is virág, egész virágtenger!
El sem számlálhatja mindannyit az ember.

9.

Tizenhétszer virult, hullt a rét virága-
Tizenhét esztendő volt a lány évszáma.
Atyját nem ismerte jól, igy szelid képe
Nagyon homályosan lakik csak lelkébe'.
Csak jó édes anyját ismeri, imádja,
Ki, mint szemfényére, úgy vigyáz mind' rája.
Nem is vala gondja eddig Gyöngyikének,
Most sines, bizonyítja ajkiról az ének:

„Járok-kelek künn a réten,
Szedek vadvirágot,
Koszoruba kötöm szépen,
Közé cziprus ágot;
Közepébe piros rózsát,
A szélébe kis violát –
Fehér rózsaszálot.

Száll a madár rózsabokor
Harmatos ölébe,
Lakásának levélfodor
Párnája, födéle.
Szállok én is édes anyám
Lágy ölébe, koszoruzván
Ezüstös fejét be.

Innen-onnan a patakviz
Nefelejcset csókol,
A meddig csak az utja visz –
Nem fogy ki a csókból.
Nem kell nekem senki csókja,
Csók a szivek megkinzója –
Méreg leszen abból.

Az én szivem nem fajt soha,
Szemem sem sírt eddig.
Bú és bánat nem fér oda,
A hol vágy nem rejlik.
A szabad rét, benn vadvirág
Többet ér, mint a nagy világ:
Nem búsít el senkit.

Csörög, csörög a kis patak,
Ezüst a csörgése,
Ezüst habon sugaraknak
Aranya törése...
-Felzavarná a szerelem:
E kis patak az életem
Tiszta, fényes képe..."

10.

Miközben énekel, virágot füz össze,
Melyik illnék szebben? válogat is közte.
Egyiket is nézi: „ez nem illik, az tán?"
Másikat is veszi, a többit is aztán.
Válogatja, köti, keríti hajára,
Selyem lágy hajának arany hullámára.
„Ily éket viselnek a tündér-királynék,"
Utána gondolja: „jáj, ha azzá válnék?"

11.

Leveszi fejéről s hosszan nézi, nézi...
Az a piros rózsa úgy megtetszett néki;
Leszakítja párját, csókot is ád rája,
S tüzi kebelének gyönyörü halmára.
Aztán locsolóját kapja habkezébe,
Meglocsolja véle virágít rendjébe?
A melyik letrajlott, meg is igazítja,
Karcsu vesszőszálhoz fonállal szorítja....

12.

Felugrik hevenyén. Furcsa, amit hallott,
Mi lehet? mi adja az ilyetén hangot?
Tekintete téved erre is, meg arra,
Lenn a völgy ölében száguldó lovagra.
Ki lehet ez? kérdi, de csak úgy magába,
Dobálja a földet lova patkós lába.
Feléje tart épen, mintha csak repülne,
Árkot, bokrot, partot ki sem is kerülve.

13.

Hallott kis korában regét egy országról,
Tündér királynénak szép tündér fiáról,
Kinek lova sárkány vala lóképében,
Mely mérföldet lépe legkisebb lépésben.
Átvillant fejében anyjának regéje,
Akár csak valóság - incselkedék véle...
Nem lehet ezt néki rovására tenni,
Lónak száguldását nem látta igy senki.

14.

Jön a ló vágtatva, prüsszögve, nyihogva,
Hosszú font farkával léget korbácsolva.
Fekete sörénye égnek mered rajta,
Erős busa fejét olykor hátra csapja.
Majd összehuzódik, máskor meg kitágul
Orrlyuka és hozzá magasan rug hátul.
Oly annyira vágja futtában a zöldet,
Hogy a hova toppan, ki sem zöldül többet.

15.

Gazdájátul akar szabadulni váltig,
Urával, mint gyermek lapdájával-játszik.
A fékszárat, zablyát-tudj' Isten-hol hagyta!
Bizony az imádság, mi urát még tartja.
Most egy nagy ugrással Gyöngyikénél terem,
Kit egynyomba szögzött a nagy ijedelem-
Ott hirtelen fordul; megijedett vagy mi?
Utána zuhanást s éles sikojt hallni.

16.

Ott hagyta gazdáját, maga elszáguldott,
Kivágva tövestül sok szép virág-bokrot.
Gyöngyike pediglen a lovagra néze,
Aki arczra bukott lábához, elébe.
Az ijedség után fejében felveté:
Segítséget kéne hivni vagy nem, elé?
Azután gondolá: míg ő segélyt kaphat,
Addigra a lovag, ha él is, meghalhat.

17.

Oda rohan tehát sebtében hozzája,
Keltegeti szóval, kis kezével rázza.
Kelti de nem ébred, rázza, de nem éled,
Az esésben meghalt, véli – mást nem vélhet.
Lejebb hajlik hozzá, letérdel melléje,
Átkarolja s fejét hajtja lágy ölébe.
Kis keze keresgél, hol az élet jelt ád – –
„Oh él! oh él!" – érzi szive dobogását.

18.

Hamar locsolóhoz, kendőjét leoldja,
Hogy a véres foltot az arczról lemossa.
Amint arcza sebét tisztítja, szemléli;
Lovag ifjusága is feltünik néki.
Az arcz halványsága, az arcz finomsága
Megállítja kezét sürgős munkájába.
Amint nézi, nézi... hullámzik hókeble – –
Ujra locsolgatja, hogy életre keltse.

19.

Mivelhogy az ifju még mostan sem éled,
Gyöngyike kiáltja a férficselédet.
Beviteti azzal, ő pediglen ágyat
Vet, fehéret, könnyü párnákból jó lágyat.
Ottan ápolgatja, kelti csengő hanggal,
Mintha nem volna más: földre szállt őrangyal.
A sebet, mit ütött kiálló fatorzsa,
Patyolat kendővel beköti szorosra.

20.

Seb, mit ápol ily kéz, sfed patyolat kendő,
Kétséget sem szenved: a gyógyulás megjő.
Szives ápolás-e vagy viz hüvössége
Használt-e, itt annak nincsen keresése...
Ébredez a lovag, mozdul szempillája,
Szeme oda tapad Gyöngyike arczára.
A lány szemét hunyja, arcza pirba lobban,
Mint gyermek, ha fogják pajkos csinján nyomban.

21.

Lehajlítja fejét, szőke haj hulláma
Elarásztja keblét – leomlik utána;
Menne onnét, menne, oly szivesen menne,
Ha ereje arra elégséges lenne; –
Mert valami, mintha huzná, fogná vissza –
Nem képes, hogy onnét magát elszakítsa...
Majdnem agyon nyomja, úgy tódul szivére
Sebes lüktetéssel forró, tüzes vére.

22.

És mikor az ifju fájdalmas sebében
Enyhületet érzett, – elaluvék mélyen;
Gyöngyike anyjának elbeszélte tüstént,
Ott künn a lovaggal milyen eset történt.
Amien az asszony csodálkozék nagyon,
Minden perczben nézte: betege hogy vagyon?
Orvosságot gondolt, nem egyet, de százat,
Amivel elüzze, ha jön – a seblázat.

23.

Mig ezt elgondolta, addig hamarjában,
Hogy idő ne teljék üresen, hijában –
Kilép a pitarba Gyöngyikének anyja,
Egyik férfi szolgát elébe zavarja.
Parancsolja mingyárt: míg nincs öreg este,
Az elvadult lovat neki megteremtse.
„Túl van az már eddig heted-hét országon!"
Dörmögi a szolga. „Mindegy, én kivánom!"

24.

Csak ne nehezteljen, kér a szolga szépen,
Inkább, ha akarja – még tüzbe is mégyen.
El is indul rögtön: ha hét szám keresse,
Mégis megkeríti mire lészen este....
Miről fogadást tett, híven megtartotta,
Meg is jött még az nap, lihegve, izzadva.
Megköté a lovat s jelenté alássan:
„Elfogtam a lovat lenn a berki-sásban.

25.

Megápolták Zoltánt, javult is az folyvást,
Hol sebe volt, észre nem vehettek ott mást,
Mint egy vörös vonalt, mely hajlott volt, görbe,
Amint a fatorzsa homlokot betörte.
Most hát a jó asszony, egyet-mást megtudni,
Hol lakik? Ki légyen a nemzetes urfi?
Kérdezé az ifjut hogy' illett, módjával,
Vigyázván, ne sértse vendégét szójával.

26.

Meg is tudott mindent maga rendén, sorján,
Hogy túl a hegyeknek felhőt bujó ormán,
Magas bástyáival, mély sánczczal tövében,
Nyaktörő sziklákkal, utakkal körében,
Hova ellenségkép' nem juthat fel senki,
Ha csak nem akarja éltét is kitenni –
Áll az ő lakása; zászlós úr az atyja,
Aki jobbára csak királyudvart lakja.

27.

Édes anyja is van, egy áldott jó lélek,
Akit megtisztelnek ifjak és a vének,
Akit nem vakít el rang, születés, vagyon:
Koldus annyi néki, mint az úr gazdagon;
Aki, hogy a szegényt meleg ruha födje:
Ruháját od'adja, hogy az meg felöltse;
Aki falatját is kettő törve osztja – –
Szóval éhezőre, szegényre van gondja.

28.

Aztán megemlité: huga is van néki,
Kit a Zobor család, mint szemfényét-félti.
Ilonának hivják, Zobor Ilonának,
Egész családban hát csak négyen volnának.
Kéri a nagyasszonyt, ha arra megy utja,
Be hozzájok egypár napra hogy fordulna.
Szivesen is látják, örülnek is rajta –
Ezt a szivességet kell hogy visszaadja.

29.

2 Letérítír aztán, s tesznek rá kalácsot;
x Kecskelábas asztalt, mit szolgakéz ácsolt,
Gyöngyike pediglen, anyjának szavára,
Lábost tesz a polczra stüzet gyujt alája.
Nem sokára aztán sült hús vala készen,
Elrakva a tálban, a mint szokás, szépen.
Tállal a szobába, mint orsó, beperdül
Gyöngyike és tészi az asztalon felül.

30.

Vége, hossza nincsen szives kinálásnak:
„Egypár piros almát tessen ráadásnak, –
Hozzá a kalácsból kerítsen még egyet"...
Ha egyedül restel, inkább ők is esznek.
„Köszönöm, köszönöm." „No de mégis, mégis –
Hisz' két annyit evett Gyöngyike is, én is.
Tán csak nem sütötte leányom hiába –
Legalább ne veszszen fáradsága kárba."

31.

Ki állhatna ellent olyan kérelemnek,
Ami már sokása a magyar embernek?
Mellé is állt Zoltán, hej! nagy volt a próba,
Betegételt kapván hat vagy hét nap óta.
A szives adásnak az lett utóbb vége,
Hogy a mázostálnak leért fenekére.
Rá pár almát, mi volt ráadásnak hozva,
Jó izün elkölte: Gyöngyike hámozta.

32.

Folyt a beszéd, közben tréfával átszöve,
Hangos nevetés sem hiányzott belőle.
Csak Gyöngyike arcza borult olykor pirba,
Zoltán tekintetét kiállni nem birta.
Lopva nézte annak homlokán a foltot,
Amely olyan illő", olyan vonzó volt ott.
Széles száju korsót el is dönté párszor –
Anyja menté ilyképp: „nem történt ez máskor."

33.

De Gyöngyike pirul jobban és mélyebben,
Hogy zavarát rejtse, a pitarba lebben,
Hogy vérét lehűtse, egyet-kettőt fordul,
Talán kilábolhat az édes mámorbul.-
Egy kevés vártatra vissza jöve ismét,
Nem mert igen szólni, pirult arcza is még.
Anyja pedétiglen kinéze a végre,
Hogy cselédje ott künn hogyan, miképp végze?

34.

Megfogá most Zoltán kezét Gyöngyikének,
Belenézett aztán mélyébe szemének.
Kéz a kézben állott egy-két pillantásig,
Mélyen hallgatva állt egyik úgy, mint másik.
Azután a szólást-elkezdve, elhagyva,
Mintha még nyelve is meg lenne zavarva-
Próbálja az ifju-még egy kevés vártat,
Szép csendes folyással beszéde megárad.

35.

„Ki vagy te? Ki vagy te? mint volt teremtésed?
Földi anya nem szült, nem szülhet ily szépet.
Tündérkirály lánya, a regékben élő-
Van tán személyedben-ujra visszatérő?
Vagy ki vagy? őrangyal az égből leszálló,
S megkéstél eltünni? avagy vélem játszó?
Nem feledlek én el soha, amíg élek-
Legyen a mi lelkünk összeforrt egy lélek."

36

Amint így kérdezi Gyöngyikét, faggatja,
A leány szép fejét lehajlítva tartja.
Felvetné, ha merné, szólna is, ha tudna,
Helyben is maradna, meg tovább is futna.
Ámde a szép szónak még sem állhat ellen,
Lágyan csengő hangja ajkáról ellebben.
Mint egy bájos ének, hangjának szólása,
Mint mosolygó kék ég, szeme pillantása.

37.

„Nem vagyok tündérek királyának lánya,
De Mondá bátran Zoltán szójának utána;
Őrangyal sem vagyok, hogy gondolhatsz ilyet?!
Ne mondj annak többé, az a név nem illet.
Ápoltalak én csak, bekötöztem sebed –
Nem énrajtam mult, hogy nagyobb baj nem
Nincs ember világon, ki így nem tett volna – (esett;
Jó barát, idegen, vagy utolsó szolga."

38.

Mit az ifju érzett, leirni nem lehet,
Hogy két szemben látta a csillagos eget;
Nem is hitte volna, hogy két szem sugára
Ilyetén hatással lesz valaha rája.
Nem tudta megállni, hej, hogy tudta volna?!
Karját karcsu derék körül összefonta.
Mint ingó virágszál, mely támaszát lelte,
Simult a lány hozzá, amint megölelte.

39.

Gyöngyre nem tudta, mi lelte, de érzi –
Mi ~~lelte~~ keble hullámát gyorsitja, mérsékli,
Olyan édes, csábos, olyan ismeretlen,
Olyan kimondhatlan tüzzel jár a testben.
Mintha nem is élne, mintha nyomná álom,
Mintha ott lakoznék boldog túl világon.
Hejh! mivel a szivet tündér kertbe zárod...
Szerelem! szerelem! az a te világod.

40.

„Nincsen ez országban, kerek e világon,
Kivel cserélnélek, édes boldogságom –
Igyen szólal Zoltán – simulj hozzám jobban,
Ide, ahol szivem oly nagyokat dobban.
Tied vagyok! te, vagy soha, soha, senki –
Ki nem pótol téged soha semmi, semmi!
Ha nem is vagy angyal, tündérkirály lánya,
De annál is több vagy: lelkem menyországa."

41.

Csók a csókot érte innen is, meg onnan,
Mintha mondták volna: no, ki tudja jobban?
Gyöngyikének karja az ifju nyakára
Tonódik, - mint gyermek, kapaszkodik rája.
Hosszan nézik egymást sziv a szivet érve,
Forró leheletök egymás arczát érte.
Bele néznek egymás tündöklő szemébe -
Hajnal szinben játszik mindeniknek képe....

42.

Haza készült Zoltán úgy estére kélve,
Szeretné, ha haza pitymallatra érne. -
Hintón jár a hajnal most, nem úgy, mint télen,
Mikor döczögve jön nyikorgós szekéren;
De fék, zablya hijján tüzes vérü ménnel,
Korom sötét éjben melyik ember mén el?
Mondja is a szolga, aggódnak is rajta:
„Istenért, ne menjen a halálos bajba!"

43.

Nem tágított Zoltán, bár Gyöngyike kérte -
Nem szabad, hogy anyja busuljon őértte.
Mig ő haza nem mén, bizonyosan tudja,
Hogy az egész várnép a környéket futja.
S amíg készülődik, azalatt a szolga,
Mintha tudja Isten mennyi volna dolga -
Szalad erre-arra, mint a ki megbomlott,
Szorult lélekzettel; majd össze nem omlott.

44.

Föl a kicsiny héjba, majd be a konyhába,
A konyhából megint az élés-kamrába.
Nem tudják mi lelte; meg is kérdik tőle,
Egy szó nem sok, azt sem huznak ki belőle.
Végre valahára, épen mikor ujbul
Készülődik Zoltán, hogy most immár indul -
Megjelen a szolga, zabla a kezébe -
Tudta, mért szaladgált annyira ki és be.

45.

Óczka biz' az nagyon, egy tű-hegyrnyi fényes
Sincsen a vasán és szíjja is penészes....
Hej, sok időt hevert keresztül az békén,
Keresztes pók rája hálóját feszitvén.
Vörös rozsda ette a vasát, hol kapta,
Pedig valamikor a nap játszott rajta.
Régi jó gazdája már a földben fekszik-
Régen eltemették-el is porladt eddig.

46.

A jó Mártha asszony, Gyöngyikének anyja-
Hosszan pihenteti bús szemeit rajta.
El-elröppent olykor fájós, nehéz sóhajt,
Ami bús szemébe egy-egy könyet fölhajt.
Szeretné takarni szemének sirását,
Szeméből a könyek sürü lehullását.
Bár a mint születnek, szétmorzsolja rögtön,
Hej, de mind nem győzi, egy helyébe öt jön.

47.

Kéri a szolgától, szolga oda adja-
És saját kezével le is tisztogatja.
Lopva olykor hosszut csókol a szíjjára,
Áldott jó urának a kezenyomára.
Aztán vissza adja: „Ha csak meg nem vásik,
Nem tisztul ez jobban; de jó, ha nincs másik.."
S Zobor Zoltánt ujra, ujra arra kéri,
Hogy az drága emlék, küldje vissza néki.

48.

Zoltán megigéri: maga hozza vissza
A kendővel együtt; másra soh' sem bizza.
Aztán Gyöngyikéhez, hogy nem veszik észre-
Hajol, mintha nézne egyedül csak félre.
Oda sugja néki szerelmesen, lassan:
„Harmadnapra hozom vissza a mit kaptam."
S lovát sarkantyuzva megindul utjára
Integetve vissza, Gyöngyike utána.

49.

A távozó ifjut elnézné örökké,
Ha az irigy alkony szem elől nem födné;
De az szállott alább, mind' alább a tájra,
A távozó ifju tünő alakjára ---
S mégis nézi-nézi, integet is néki,
Az est hüvösségét csak kicsit sem érzi.
Nem mozdul helyéből, csak marad, ámbátor
Megjelent az égen a nagy csillagtábor.

50.

Majd az egész vidék leve csendes, néma,
De a pásztor kürtje belezendül néha.
A leszállott éjjel összébb vonja szárnyát,
Egybe gomolyítja a hegyormok árnyát.
Itt-ott egy-egy tüzláng az ormon fellobban,
Aztán meg elszunyad, majd meg lobog jobban;
Mintha óriások szemei volnának.
S álom nyomásától ki-, becsukódnának.

51.

Gyöngyike bebámul mélyen a nagy éjbe,
Anyja hívó hangját alig veszi észre:
„Gyere be jó lányom, én egyetlen vérem,
Vetve puha ágyad, megvetettem régen."
Beballag hát anyja szép hívó szavára –
Puha párnás ágyban nyugszik nemsokára.
Amint vánkosára szép fejét lehajtja –
Megjelen az álom tündér birodalma...

52.

A víg napok tüntek, jöttek szomorubbak,
Egyszer vidám a tány, máskor mélyen hallgat.
Nem meri bevallni anyjának, mi lelte,
Hogy egyszer úgy megjön, máskor elmegy kedve.
Pedig az úgy kéri, váltig biztatgatja,
Hogy ugyan mi lelte? hogy mi történt rajta?
De Gyöngyike szótlan; el-elfordul félre,
Aztán vissza borul anyja kebelére.

53.

Szólana meg nem is, dalolna, zokogna –
Mert nincs az ő szive ily érzéshez szokva.
Nem érzett még ilyet; soha az ő vére
Nem volt ilyen forró – „Mi lesz ennek vége?"
„No de mégis lányom, édes gyöngyvirágom,
Ami szived' bántja, valld be nékem bátron."
A sok unszolásnak nem állhat már ellen,
Kezdi vallomását sirással keverten:

54.

„Kivallom, mit érzek, kivallom mind, végig –
Oh, ha tudnám bizton az egésznek végit!
Szeretem én Zoltánt, szeretem, míg élek,
Legyen szeretetem égre törő vétek;
Legyen életemen e szerelem átok:
Oh én tőle soha! soha el nem válok!
Ha másé lesz Zoltán, oh én érzem, érzem –
Fehér szemfödőmet készítesd meg nékem..."

55.

„Kivarva, kiszőve fekete sujtással,
Mezejét habozva kéklő selyemszállal,
A szemfödőt körül – koszoruba kötve,
Nefelejcscsel vegyest – rózsabimbó födje;
Legyen a hajamban rózsa: fehér, halvány, –
Lángoló, mint szivem: kebelemnek halmán...
Temess el, temess el... lombja cziprusfának
Ölelje, karolja az én keresztfámat..."

56.

A jó Mártha asszony szomorúan kérte:
„Én szerelmes vérem, ne kivánkozz' értte.
Nem lehet az tiéd, zászlós úr az atyja,
Választ az majd néki, kivel összeadja.
Ne is gondolj rája, feledkezzél róla ..."
„Nem amyám! az lészen a halálos óra ...."
„Nem engedi Zobor büszke nemzetsége ..."
„Oh akkor a halál, halál lesz a vége!"

57.

„Nem lehet, nem lehet!" sóhajtja az asszony –
Nem tudja, magának mily tanácsot adjon.
Mire ő nem képes, az Istenre hagyja,
Véli: a jó Isten majd csak segít rajta.
Megered a könye, mint a sebes zápor,
Siró Gyöngyikéjét megcsókolja százszor.
Szivéhez szorítja, védve borul rája:
„Oh, ha téged baj ér, ki lesz anyád lánya?!"

58.

„Te kivüled nincsen senkim, senkim nékem,
Csak egyedül te vagy az én mindenségem.
Ha elvesztlek téged, ki környékez engem?
Bánattol elsorvad szivem, lelkem, testem."
És ilyetén panasz kerül napról-napra,
A bú Mártha asszonyt még éjel sem hagyja.
Mikor édes lányát elnyomja az álom:
Fel-ül imádkozni buzgón a nyugágyon.

59.

Mikor harmadnapon járhatott úgy délre,
Mert a lassu nap már a delelőt érte –
Gyöngyike is víg lett, samint szokott máskor:
Leszaladt a rétre, a patakra párszor.
Onnét kis kertjébe rózsát szedni, szépet –
Leomló hajának, kebelének éket.
Ujra hangzott vidám hangjának csengése,
A jó Mártha asszony nem kis örömére.

60.

Szedi, füzi ujra a legszebb virágot
Koszoruba, s közé ujra cziprus ágot;
Megkötött koszorut illeszti fejének
Aranyos ~~hullo~~ hajára öröme jelének.
Öntözgetni kezdi virágit is, mert már
Három nap feledte – el is lankadt egypár.
Összerezzen olykor – szive gyorsan lüktet,
A legkisebb zajra, mit levél csak üthet.

61.

Már a nap is hajlik s hanyatló sugára
Arany koronát tesz a hegyek ormára.
Sötét este is lesz már majd innen-onnan...
Gyöngyikének szive mind' nagyobbat dobban.
„Oh, ha el nem jönne!" sugja önmagának –
Oh, ha csak igérte, s nem ura szavának!
Oh, ha meg tud csalni s többé soh'se látom:
Borulj rám, borulj rám te örökös álom!"

62.

De a bokor lombja oldalvást megzörren,
Gyöngyike is rája mélyen összerözzen.
Oda tekint rögtön... felforr minden vére...
Mi ez? Képzelete incselkedik véle?
Ott van a bokornál... oh, hiszen jól látja,
Deli Zobor Zoltán, karjait kitárva.
„Ide a szivemre, édes menyországom...!"
Odaborul a lány: „Egyetlen Zoltánom!"

63.

„Megjöttem, megjöttem, hadd öleleh jobban!
Szorits át, hadd nyugszom ölelő karodban.
Csókollak, csókollak nem egyszer, de százszor,
Nem százszor, ezerszer – tudja Isten hányszor!
Szeretlek! szeretlek! ha nekem nem adnak –
Szeretni, ölelni senkinek sem hagylak!
Ha tiéd nem leszek, leszek a mély földé,
De ott is a tiéd, Zoltánod örökké!"

64.

Nem hagyja az ifju, magához szorítja,
Tüzesen, hosszasan csókokkal borítja.
Azután pediglen, mintha gyermek volna
A leány, oly könnyen a kebléhez vonja:
„Nem hagylak! enyém lész; Zobor Zoltán másnak
Esküjét nem adja – ura lesz szavának.
Esküszöm! esküszöm! hallja meg az Isten,
Ha más lesz az enyém, soha ne segitsen!"

65.

Összesúgnak, - búgnak, összeölelkeznek,
Mintha lettek volna a világra egynek.
Gyöngyike kér, Zoltán megigéri rögtön:
Minden harmadnapon alkonyatra megjön.
Ezután a kendőt, mit meghozott - kéri
Gyöngyikétől, - adja emléknek őnéki.
A tány oda adja, mit oda nem adna?
Élete sem drága, ha Zoltán akarja.

66.

Anúg súgnak, bugnak, az idő is röppen,
Csillagok is kelnek mindig többen, többen.
Örökké nem tarthat ez a boldog óra,
Gyöngyikét behívja anyja nyugovóra.
Még egy bucsu csókot hosszan, nagyon hosszan,
Átölelik egymást erősen, lázosan...
Aztán csak a lónak sebes vágtatása
Hallik, közbe patkó éles csattogása.

67.

Harmadnapra ujra, aztán megint ujra,
Zobor Zoltán lova csak egy utját futja.
Úgy megszokta utját ez az okos állat,
Hogy nyerít, ha látja az ismerős házat.
Mártha asszony pedig fejét hajtogatja,
Mélyen sóhajt olykor: „Csak az Isten adja!"
Aztán arczvonási komorabbak lesznek:
„Ha nem segít Isten, mi lesz vége ennek?!"

Második ének

Második ének.

1.

Nagy lehetett nagyon e nemzetnek vétke,
Hogy az Isten karja veszélyben nem védte.
Nem ír más országról olyat a történet,
Milyenek e hazán akkor megtörténtek.
Borzus volt az Isten, kezének sujtása
E nagy nemzet alá majd temetőt ása;
Majdnem elfogyánk mind, csak kicsiny volt híja,
Hogy a vallak közé nem vagyunk ma írva.

2.

Terhes volt az idő, gyermeket megszülte,
Ki országunk romján diadalmát ülte.
Vész-és vészkiállás honozott el feleste,
Ami jobb fiai szivét tépte, esse.
Szerte nézték, látták, látták a nagy romlást,
Mely mint vízkarika terjedt tovább folyvást.
Kores volt már az apa, korsabb nemzedéke –
Elpuhultság lépett vitézség helyébe.

3

Pedig jött a hire, egy nagy vihar hire,
Egy utazó barát, ki járt-kelt messzire –
Hozta a királynak, az egész országnak,
Hogy a király, ország összebb tartozának.
Mert egy nép ott távol, Dzsingisz-Khánnak népe,
(Birodalma oly nagy, hogy alig van vége)
Készülődik egyre, mert hódító vágya
Az egész világot magának kivánja.

4.

De nagy volt a bomlás e hazában szerte,
Mert negyedik Béla jogát védni merte.
Minden gróf és báró nagyobb akart lenni,
Csak a magyar király, az ne legyen semmi!
Nem hittek a hirnek, avagy nem akarsak –
S nem hogy készülődtek volna a nagy harcnak
Markukba nevettek --- ha jön tatár hadja,
Legalább a királyt kinis megugratja.

5.

E hír után pedig jött egy egész nemzet,
Melyet a helyökből tatárok kivertek.
Egy hontalan nemzet! Hol fejét lehajtsa,
Nincs, ha magyar király nem könyörül rajta.
Elvette honuk' a kolomnai véruap,
Melytől kezdve nyögi a tatárt nagy észak,
Kun volt ez a nemzet, Kuthen volt vezére,
Ki a magyar királyt egy új honért kérte.

6.

Parancsolt a király, a nép határozott,
Kőmonostor térin ilyen végzést hozott:
A kúnok vezére, Kúthen fejedelem,
S főbbjinek lakása szintén Pesten legyen;
A többi népei, (szavunk igaz, helyes)
Negyvenszer ezeret tett ki a fegyveres, —
Szanaszét lakozzék az országban széjjel,
S mindenben egyenlő lesz a magyar néppel.

7

Alig hogy ez történt, úgy karácsony tájón
(Ezer kétszáznegyvent írt a kalendárjom)
Jött a híre ujra, hogy egy fényes város,*
Amelynek fényével kevés volt határos,
Fel van túrva, dulva, hamuvá van égve,
Kincse elrabolva, ölve minden népe;
S mi ezt végbe vitte, a mongol-tatárhad
Magyarország felé, mint egy senger árad.

* Kiew.

8.

És negyedik Béla, magyarok királya,
Hogy a kemény próbát országa kiállja,
Hogy a tatárcsorda meg ne lepje népét:
Erősítni kezdé országának szélét.
Rendelé: az ország határán egy tábor
Álljon figyelésre s vezérül a nádor,
Ki a hegyi utat mindenhol beverje,
Hogy a tatárcsorda átjövőt ne lelne.

9.

Aztán riadót ver széles ez országban,
Aki igaz honfi, harczi sikra szálljon,
Véres kardot hordat, mely jele volt vésznek,
Melylyel tudtul adták a vészt ifju-vénnek
De kitért utjából a véres vészkardnak
Az elfajult népe az ősi magyarnak.
Nem hittek az urak, még mostan sem hittek.
A hírt elnevezték ujra kósza hírnek.

10.

Béla Király látta: semmi haszna ennek,
Hogy az urak csupán bujnak és nevetnek.
Bántotta jó szívét e nagy visszavonás,
Amely a hazára mindig vész és romlás.
Azért hát Budára tanácskozást hirdet,
Hogy tán a bomláson szavával segíthet,
Hogy tán meghallgatják ő királyi szavát,
Hogy talán nem hagyják veszni királyt, hazát.

11.

A papok, nemesek engedtek a szónak,
Lassankint Budára mind felszállinkóztak.
Gyült a gyülekezet a királyi várba,
Csak a király távol, mindenki azt várta.
Az pedig ezalatt bársony térdeplőjén
Imádkozott, Isten segítségét kérvén,
S a mikor megjelent holthalovány arczczal,
Igy kezdé beszédét az urakhoz halkal:

12.

„Veszélyben a haza, a nemzet, a király!
Szünjék meg közöttünk az ölő pártviszály.
Isten után tőlünk függ a haza sorsa,
Mentsük meg! nevünkön, hogy ne essék csorba.
Mentsük meg! kivánja, nem az én jóvoltom,
Az ország, a melynek koronáját hordom.
Mentsük meg! mentsük meg! hagyjátok a bomlást,
Amely eddig dulta országunkat folyvast."

13.

„Nem hittétek előbb, nevettetek rája,
Mikor vészt hirdetett magyarok királya;
Míg a véres kardnak hordozása tartott,
Hogy ne is lássátok, bujsátok a kardot,
Én vagyok a király! magyarok királya,
Az én fejemen van István koronája...
Mikor e koronát a fejemre tettük — —
Tudnátok feledni az akkori esküt?"

14.

„Én, a magyar király, magyaroktól kérdem,
Nem vitézség volt-e nálunk mindig érdem?
És a magyar nemzet tán nevét feledte,
Hogy a gyülemlő vészt nem látja feleste?
Magyar néven magyar ejthet-e úgy csorbát,
Hogy eldugott kézzel nézze hona sorsát?
Tudná-e viselni magyar e szót: gyáva,
Amit majd a világ népe sütne rája?!"

15.

„Nem tette még magyar, még soha sem tette,
Hogy mikor hazáját a vész fenyegette,
Kardját hüvelyében nyugton hagyta volna,
S nem állt volna harczra úr úgy, mint a szolga.
Közel a vész hozzánk, a haza kivánja,
S én könyörgök nektek, magyarok királya:
Gátra a tatárral! ki már tart is erre,
Nem érttem, a honért: fegyverre! fegyverre!"

16.

Összebujnak, sugnak a nemesek, papok,
Belátták, hogy jönnek vészes, véres napok;
Hogy való a vészhir, elhitték mind, egyig —
Igért segedelmet tüstént mindenegyik.
Megörül a király és föláll helyébül,
Igért segedelmet megköszönni készül.
De zajlik az úrnép mindig jobban, jobban,
Mint áradó folyam, a zajlás ép olyan.

17

Im mostan egy nemes a sorból kiválik,
S előlép legészen közel a királyig.
Előre van korban, de tartása büszke —
Meg-megvillan szeme, mint alvó tűz üszke.
Ránczos homlokát is ránczosabbra vonja,
Mintha magyar király ő, s nem Béla volna
Kezét felemeli, s hangzik olyanképpen
Szója, mint menydörgés a pusztai éjben.

„Adunk segítséget, kezdi, uram király!
Megvédeni honát minden nemes kiáll—
Adunk segítséget, de kell egy igéret,
Melyet beváltani szent kötelességed.
Kívülről gyül a vész, de attól nem félek,
Csak a belső vésztől, mely hazánkon féreg.
Nem vagyunk még vakok, mindenőnk látása
Jó, hogy észrevegyük, mi vermünket ássa."

Ne neheztelj reánk, mivel felszólalunk,
Ehhez Árpád óta mindig meg van jogunk.
Teljesitsd, mit többség nevében én kérek:
Add ki a parancsot, hogy a tatár kémek,
Kuthen fejedelem és egész családja,
Elhagyni lakását mától ne próbálja.
Senki be ő hozzá, sem tőle ki senki!
Fejedelmi lakát börtönné kell tenni!"

Igy végzé beszédét megcsörrentve kardját;
Elönté a harag Béla halvány arczát.
Nem volt elkészülve ilyen erős szóra,
Mit e magyar nemes Kuthen ellen szóra.
Meging egész teste, véle koronája,
Tjedten kap mindkét kezével hozzája.
Az urak pediglen kardot csörgetének:
„A kunok, a kunok aláváló kémek!"

Szólana a király büszkén, parancsolva,
De érzi: egy szótol függ országa sorsa.
Próbálkozik azért, hogy olyan nagy szégyen
Ne történjék meg egy fejedelmi véren:
„Nem lehet! nem teszem! én szégyenlem, nem te,
Hogy rá ezt a gyanut akarjátok kenni!"
„Áruló! áruló!"—„Mi bizonyít rája?"—
„A vezér, a népe a tatár barátja!"—

Áruló! áruló!" – zajlik, mint egy orkán,
A király szavait egészen elnyomván.
„Az országot, hallod, ha megvédni tudja,
Védje meg a király, meg a kedves kúnja!"
S készülődnek többen otthagyni a királyt,
De az megrémülve dörgő hangon kiált:
„Megálljatok! lassan! legyen, amit kértek,
Csak hazát, hazát el ne feledjétek!"

Szendesül az ünnep, mint fogyó ár habja,
Parancsát a király kényszerülve adja:
„Kuthen fejedelem, főbbjei s családja
Foglyul ejtessenek, az ország kívánja.
A király vitézi, számuk menjen százra,
Tartsák palotáját éjjel-nappal szállva.
Elrendeljük – írta a király alája –
Mi, negyedik Béla, magyarok királya."

A parancsot vitték kúnok fejedelme
Hogy hamarabb zárva, őrzés alatt lenne.
Az urak pedig már menni készülének,
Mikor megjelentik jöttét egy vitéznek.
Az ajtón-állónak int a király rögtön,
Hogy a vitéz süstény trónja elé jöjjön.
Az ajtónál álló e parancsra kinéz
S kevés pillanatra jön vele a vitéz.

Lecsakozva, lépve testéről ruháját,
Sűrűen tapadva ragadós sár rája.
A király ismerte rögtön, mint ránéze,
Tudta, hogy a vitéz a nádor vitéze.
„Mi hír a határnál?" – és hevesen felkiált –
„Segélyt gyorsan! sokat! segélyt uram, király!
Itt van már a tatár, itt az egész tábor,
Nem sud ellenállni annyinak a nádor."

„Negyvenezer fejszés éjjel-nappal fárad
Az ország határán; vagdalja a fákat,
Amikkel a nádor az utat elzárta –
Szabad lesz a járás, egy két nap van hátra."
Megrémül a király; urak kardhoz kapnak,
Igérnek katonát a királyi hadnak.
„Megy a segély, vidd meg; érts királyi szómból.
Lovat e vitéznek saját istállómból!"

Megy a vitéz rögtön, nincs idő pihenni,
Egy félnap, egy éjjel határnál kell lenni.
A főpapok, urak tanácskoznak ujra –
Tanácskozás nyúlik három egész napra.
Csinálják a tervet, számítgatják össze,
Mennyi vitéz állhat harczra ki mindössze?
S rendeli a király: nádor segélyére
Menjen utnak minden királyi vitéze.

A negyedik napra, mikor délre jára,
Ajtót nyít a nádor a magyar királyra.
Szunyadott a király, mert már három napja
Hogy éjjel-mint nappal álmát a gond hajtja
Felijed álmából: „Ki vagy?" – nem ismerte –
„Héderváry nádor; seregem megverve!"
„Merre a tatárhad, merre fiam, nádor?"
„Itt van a nyomunkban az egész nagy tábor."

Király halvány arcza halványabbá válik,
Támolyogva lépdel vissza nyugágyáig.
„Mennyi a tatár had?" „Négyszázötvenezer,
Fegyverforgatásban mind, egy szálig mester."
Elhallgat a király, lebámul egyhelyre,
Gondolkodik mélyen, hogy segélyt hol lelne?
Érzi, tudja bizton, nincsen oly sok népe,
Hogy ily nagy had ellen országát megvédje.

Hívja a királynét; a hívásra tüstént
Bejön a királyné, – hallotta, mi történt.
„Készülj utra rögtön, nem biztos ist élted,
Éltedet én féltem, ha te nem is félted.
Kincseidet vidd el – s mik drágábbak nékem,
Vigyázz gyermekinkre, édes feleségem.
A határra kísér Isván püspök, váczi,
Meg aztán két prépost, aradi, csanádi."

Héderváry nádor félre bujva állott,
Hol sürübbé tette a függöny az árnyat,
Melle alatt szivét valami facsarta,
Nehezebb lett szive, mint a vasing rajta.
S Mária királyné mikor sirni kezde –
Széles harczi kardját, mely oldalát verte,
Ugy megroppantotta, pedig balkezével,
Vastag markolata csak elmállott széjjel.

A király gyermeki jöttek aztán sorba',
Béla mindegyiket az ölébe fogta.
Bucsuztak egymástól, jövendőtől félve –
Hej, látják-e egymást valaha még élve?!
„Vidd kérésem – szóla Béla hitvesének –
Ausztria büszke Fridrik herczegének,
Jöjjön segélyemre;" s hozzá teszi: „szégyen!
Ellensége voltam s most segélyre kérem."

Aztán a nádornak rendeletét adja:
Királyi sereggel menjen pesti partra.
Kúnoknak is rögtön paraucsot küld széjjel:
Gyüljenek fel Pestre jól fegyverzett kézzel.
S alig lön még este, már is utra készen
Ült Béla családja királyi szekéren.
Minden drágaságot, kincset felpakolva,
Kiséretül mellé pár fegyveres szolga.

Leszállott az éj is fekete sötéten,
Nagy pirosság látszott keletre az égen.
Hosszu tüzes vonás a láthatár alján,
Magát folytonosan tovább-tovább adván.
Ép úgy látszott mintha tüzes kígyó volna,
A mely lassan, lomhán mindig tovább csuszna,
S király szobájába-széles ablakán át-
Mintha vetné piros szeme pislogását.

Rémül a lakóság, futkos erre-arra,
Egyik lefut, másik fel a bástya-falra.
Tajveszékel folyvást, mert már végét várja,
Összegyül meg nyílik, mint nagy folyam árja.
Fenn pedig a várban, nyitott ablakábul,
Tüztől piros égre a király felbámul.
Egyedül van; nincsen, nincsen jó barátja,
Aki vigasztalni ajtót nyitna rája.

Gondolkodik mélyen, alig birja lába,
Gondja oly erősen nehezedik rája.
Tüzes homlokáról kövér cseppek hullnak.
„Semmi segély, semmi, és a napok mulnak.
Facsarodik szive, nagy kin, amit érez-
„Igy magára hagyva ez ország mivé lesz?
Egyedül az Isten, oh más senki, senki!
A végveszély ellen soha meg nem menti,

Pedig a tatárok már is közel vannak,
Bizonyítnak rájok a felgyujtott falvak.
Előhadok Pesttől félnapi járóra-
Mikor érnek Pesthez? nem biztos az óra.
Haza futnak rögtön a grófok és bárók,
Hosszu utjók, bátor lovaik jó járók.
Segélyt a hazának! segélyt a királynak!
Nincsen most különbség, egy szálig kiállua

R.

Béla pedig ültet egy hirnököt lóra –
Míg nem éri czélját, le se szálljon róla.
Nagy pecsétes irást tétet tarsolyába,
Királyi kezének a saját irása.
S mondja hirnökének, ő maga megmondja,
Arra az irásra legyen minden gondja.
„Adod a pápának, senkinek sem másnak,
Mását hozod rögtön tőle ez irásnak."

Ülé Gergely pápa a római széken,
A ki kilenczedik vala ezen néven.
Ennek irta Béla és esengve kérte:
Többi királyoknál járjon közbe értte.
Küldjön segedelmet, ha tehetí, rögtön,
Melyre ily nagy szükség nem volt még a földön.
Ha a magyar elvész, elvész Európa,
A végső veszélytől senki meg nem ója.

Még igy készülődnek a tatárság ellen,
Mi se vesztegeljünk azalatt egy helyben.
Menjünk el Budáról, el a csendes tájra,
Ahol a nap utját még csendesen járja.
Menjünk Gyöngyikéhez, szőke Gyöngyikéhez,
Tudja-e a vészt már? ha tudja, mit érez?
Látja-e az eget piros szinben égni?
Nem-e a nap nyugvó sugarának véli?

Míg mi távol voltunk a magyar királynál,
Boldog, csendes élet folyt e kicsiny háznál –
Minden harmadik nap megjött Zobor Zoltán,
Szőke kedvesének boldogságot hozván.
S összesugtak, búgtak úgy gerlicze módra –
Észrevétlen mullott óra után óra.
Nem igen gondoltak a világ bajára –
Nem is gyanitották, milyen vészhír járja.

De a vészhír terjedt, mint a sebes villám,
Kunyhók-, palotákba egyaránt benyitván.
Szájról-szájra szállott s bejutott a várba,
Zobor Zoltán anyját a szivén megvágta.
Adjad fiad! adjad, te remegő asszony,
Bár a bú szivedben még mélyebbre hasson;
Adjad fiad! adjad, vedd le kezed róla,
Hogy-mivel honának adós-azt lerója.

Zobor Zoltán látta, látta azt a kardot,
Melyet lovas hirnök véresen feltartott.
Vert a szive rája, pirba lobbant arcza,
Ifju lelke vágyott a véres nagy harczba.
Befut a szobába, a fegyverszobába,
Hol sok fegyver függött a falon sorjába?
S mi csak egy vitéznek kell, ki harczba indul,
Ki is választ mindent a legjobb aczélbul.

Hangos szavu szivét vért alá szorítja,
Tömött hajzatára sisakját borítja;
Hajló derekára köt egy széles kardot,
A pengéje éles vége felé hajtott.
Aranynyal, ezüsttel van öve kirakva,
Kétfejü oroszlán rája gyöngyből varva.
Zobor ősapjának még szent István adta
E czimert, azóta hordja minden sarja.

Leemel a szegről egy szép kerek pajzsot,
Mely viseli szintén rajt' a czimer-rajzot,
S balkezére ölti, jobb kezébe bárdot,
Mit finom aczélból legügyesb kéz gyártott.
Lenn a várudvarban készen áll már Ráró,
Kedves paripája, széllel együtt járó.
A nyeregbe pattan, sarkantyuba kapja;
Édes Gyöngyikéjét bucsutlan nem hagyja.

Vágtat Báró gyorsan, hosszan elnyúlt testtel,
Sarkantyúra várni a szép állat restel.
Megcsillámlik olykor az ifjú ruhája,
Mintha volna szálló nap futó sugára.
Látja már a hőrzet, fehérlik elébe,
Erős, kínos érzés nyilallik szívébe....
Hajh! ha ezen látás az utolsó lészen!
Hajh! ha ott lesz sírja, ott a harczi téren?

Amint oda rugtak, nem ismernek rája,
Sohsem láttak Zoltánt ilyetén ruhába.
De megcsendül rögtön ismeretes hangja,
Ölelésre tárul Gyöngyike két karja.
Leugrik az ifjú s lova kantárszárát
A szolgának adja, ki eltátva szaját
Bámul és igyekszik az ifjúhoz jutni,
Csudálkozva mondja: „Ni, ni Zoltán urfi!"

Fejét csóválgatva aztán tovább ballag:
„Ez az urfi – mondja – megint más akarhat?"
Az ifjú pedigen megölelte gyönyű,
Hogy mellvasa sértést ne csinályon gyöngyén –
Kedves Gyöngyikéjét s két tenyerébe vévé
Piros arczácskáját, a szemébe nézé....
Hogy mi van – ki tudja – a jövőben hátra?
Visszatérhet ujra, oh de hátha.... hátha?

Dobbanását szíve erősebben adja,
Ha vas nem borítná mellét, kiszakadna.
Ölelé magához Gyöngyikéjét jobban,
Mintha sohsem kellene ezentúl onnan.
„Oh, ha nem találok visszatérni többé!"
Gyöngyikének arczát ijedség elönté.
„Hova készülsz, Zoltán, én egyetlen kincsem?"
„A haza veszélyben, Budára kell mennem."

Fejét csóválgatva aztán tovább ballag:
„Ez az urfi – mondja – megint mit akarhat?"
Az ifju pediglen megölelte gyöngén,
Hogy mellvasa sértést ne csináljon gyöngyén –
Kedves Gyöngyikéjét s két tenyérbe véve
Piros arczácskáját, a szemébe néze....
Hogy mi van – ki tudja – a jövőben hátra?
Visszatérhet ujra, oh de hátha.... hátha?

Dobbanását szive erősebben adja,
Ha vas nem boritná mellét, kiszaradna.
Öleli magához Gyöngyikéjét jobban,
Mintha soh'sem kell'ne cresztení onnan:
„Oh, ha nem találok visszatérni többé!"
Gyöngyikének arczát ijedség elönté.
„Hova készülsz, Zoltán, én egyetlen lelkem?"
„A haza veszélyben, Budára kell mennem."

49.

„Ne hagyj itt! ne hagyj itt!" – „De a haza vészben;
Hazánnak dulását tétlen kézzel nézzem?
Aki igaz honfi, most mind harczba mégyen,
Az én arczomat se égesse a szégyen.
Vissza jövök, vissza, ha az Isten adja,
Ha le lészen verve a tatár nagy hadja.
Vissza jövök, vissza, senyém leszesz aztán –
Zobor Zoltáné lész, s tied Zobor Zoltán!"

50.

Amint vigasztalta Gyöngyikéjét Zoltán,
Karcsu, hajló testét a szivéhez vonván,
Kipattant karjából a lány s hátra lépe,
Szivének tüzétől kipirosult képe.
Aláomló haját fején hátra rázza,
Megvillanik szeme, mely a könytől áza –
Felmagaslik teste, megcsendül a szója:
„Drágább a hon nálam, ne feledkezz róla!"

51.

„Hogy te gyáva légy, azt soha meg ne érjem,
Gyáva Zobor Zoltán nem lesz soha férjem.
Inkább soh'se enyém, légy inkább a földé –
Gyáva nevezettel vissza se jöjj többé!"
De másik szavában Zoltánnak igérte,
Míg ott jár a harczban, imádkozik értte,
S gondolatban mindig, mindig véle lészen,
Csendes pihenésben úgy, mint a harcztéren.

52.

Összeölelkeznek; bucsucsók elcsattan,
Még egy „Isten áldjon" s Zoltán lóra pattan.
Szivének kinjában úgy lovába vágja
Sarkantyuját, hogy az ágaskodik rája.
Mint a villám, vágtat, és mintha utána
Integetne – véli – a völgy komoly árnya.
Vissza-vissza pillant – összefolyt az árnyék,
Csak a hegyoromnak körvonala látszék.

Gyöngyike pediglen búját alig bírva
Borul az asztalra s azt nedvesre sírja.
Az asztal sarkáról üzi, hajtja kinja –
Könyét édes anyja kebelére sírja:
„Oh ha jöttél eztán már hiába várom?!"
„Én egyetlen kincsem, szegény édes lányom!"
Mártha asszony lányát vigasztalná, szólna,
De elakad s könyét csókolja csak róla.

A száguldó ifju mire haza ére,
Már a hajnal pirját felönté az égre.
Pedig egész éjjel még csak meg sem állott,
Hogy magát kifujja a lihegő állat.
Ott lengett a zászló fenn a várnak tornyán,
Kihimezve rája kétfejü oroszlán.
Zobor Miklós itthon, Zobor ~~Zobor~~ Zoltán atyja –
A czimeres zászló ami tudtul adja.

Benn a várudvarban látni sürgést-forgást,
Tegyveres jobbágyok gyülekeznek folyvást.
Ki gyalog, ki lóval, de mind harczra készen,
A szemökből látszik: gyáva egy sem lészen.
Közsök Zobor Miklós parancsait adja –
Dörgő parancsába belezörren kardja.
Kibontat egy zászlót, Zoltánhoz megy véle:
„Ne engedd e zászlót senkinek sem élve!"

Másik parancsára elé jő a várnagy,
Kire távollétük alatt mindent ráhagy:
„Hogy megleszen védve feleségem, lányom,
László Mátyás, várnagy, tetőled elvárom.
Javát kenyerednek Zoboroknál etted,
Életed több éve itt szállt el feletted.
Ne mozdulj a várból, ne mozduljon senki,
Te lészsz felelősöm, ha baj talál lenni!"

57.

Harmadik parancs szól a fegyveres népnek,
Akik a parancsra rögtön előlépnek:
„Készüljetek rögtön, minden egy perez drágo,
Hosszu út vezet fel a budai várba."
Ezután fiával neje elé lépe.....
Mind a két Lobornak elkomorult képe.
Ha két szive volna s ez bút rájok osztván,
Akkor is sok lenne, érzi Lobor Lóstán.

58.

Lobornak vállára borul feleségе:
„Boldogságos Isten, hát mindennek vége?"
Lobor őt magához szorosabban vonja,
Ha két erős karja nem fogná, lerogyna.
Azután fájó szivét vigaszsalja szóval,
Elhalványult ajkát csitítgatja csókkal.
De nem talál oly szót, mely a bút fölérje;
Sikoltja az asszony: hátha otthal férje?

59.

Éjsötét szeméből könypatakja indul,
Vissza tartaná, de nem tudja a kinsul...
Férje kebeléről odafut fiához,
Hosszan, nagyon hosszan szoritja magához.
„Én egyetlen kincsem, fiam, édes vérem,
Hogy láthassalak nyirja, talán meg sem érem.
Ki lesz fiam, élted, ha halálnak adjál?
Feledül Lóstán megcsörrenti kardját.

60.

„Hol Ilona, hol van? hol az én jó lányom?
Vezesd ide rögtön, látni igen vágyom."
Mondja Lobor Miklós; siró feleségе
Vezeti leányát azonnal elébe.
„Gyere, édes lányom, hadd csókoljam arcza!
Nem tudta legyőzni szive a kin harczát —
Nem tudta megállni, (ki ne nevesd érette)
Elborult szemében a könny könnyet érte.

61.

De az idő folyvást, nagyon gyorsan jára –
Mégegyszer egy csókot, talán utoljára.
Lesietnek aztán az udvarra gyorsan,
Hol már készen álltak a harczosok sorban.
Zobor Zoltán veszi a zászlót kezébe,
S oda rugtat sebten a csapat elébe.
Zobor Miklós szintén felugrik lovára,
S tárogató zendül dörgő parancsára.

62.

Zoltánnak kezében kibomlik a zászló,
Várkaput kitárja öreg várnagy, László.
Kivillan helyéből Zobor Miklós kardja,
Az indulás jelét villanása adja.
A csapat megindul lassan ereszkedve
Le a várból; – vészes az ut meredekje...
Becsattan utánuk kapuja a várnak,
Hallik nyikorgása a csukódó zárnak.

63

Vár ablakból Zobor élespárja s lánya
Fehér kendőt lenget csapatnak utána.
A csapat pediglen nagy robogva vágtat,
Még éjjel is száguld, habár alig láthat.
A Harmadnapra reggel már Buda is látszik,
Vérlobogó tornyán a szellővel játszik.
Amint oda érnek, tábort ütnek rögtön
Ott a többiek közt a kijelelt földön.

64.

Nem vala az első Zobor Miklós népe,
Vala ott már több úr, ki előbb föl ére;
De utolsó sem volt, voltak többen hátra,
Kiknek érkezését a király még várta.
A király testvére, a vitézlő Kálmán,
Ott volt ~~tes~~ seregével harczra készen állván.
Több gróf és több báró számos vitéz népe –
Minden úr zászlóján saját czimer-képe.

65.

Számos pap is volt ott a vitézi sorba,
A kereszttel együtt mind kardot is hozda:
Esztergomi érsek, a neve volt Mátyás,
Aki lovát ülte oly biztosan, mint más.
Ott volt Kalocsáról Ugrin nevü érsek,
Kit vezetett mindig a nemesi érdek;
Gergely, ~~Gyo~~ győri püspök és Rajnáld, erdélyi,
És Jakab, Nyitráról, és ezek vitézi.

66.

A szebeni prépost Miklós nevezettel,
Parancsait osztva harczosok közt jár-kel.
Odább megint Erád, ki öspörös Bánban,
Katonáit nézi vitézi ruhában.
Odább látunk egy jó törvénytudó embert,
Esztergami pap az, neve pedig Albert.
Aztán számos főúr fényes öltözetben –
Sisakjokon tollak ide-oda lebben.

67.

Most az egész tábor egy irányba fordul,
Kiszaladnak többen a ponyva-sátorbul.
Megismerik mind a tárogató-hangot,
Melyet a szél tőlök vissza-vissza kapkod.
Némelyik vitéz már fegyverét is kapja,
Gondolván, hogy támad a tatárnak hadja.
De im jön egy hirnök; fényes a ruhája,
Sürüen himezve arany, ezüst rája.

68.

Berugtat a tábor kellő közepére,
Hangosan kiáltva, mikor oda ére:
„Bábenbergi Fridrik! helyet, helyet néki!"
Utat nyitnak rögtön a király vitézi.
Berobog a csapat a herczeggel élén –
Smert a magyar király sátorában levén,
Hol üssenek tábort, a herczeg határoz,
Aztán oda vágtat ~~a magyar királyhoz~~
király sátorához.

69.

A királyi sátort felczifráltár szépen,
Benn ült Béla király piros bársonyszéken.
Körülötte voltak: Héderváry nádor,
A kire volt bizva egész magyar tábor;
S az udvar birója, hivták Vladiszlávnak,
Aki kedves vala urnak és polgárnak;
Amodább meg állott Máté, tárnok mester,
Egy-a ravaszságban elhiresült ember.

70.

A királyi sátor főbejáratánál
Dionizius, a vitéz, erős bán áll.
Orland, lovász mester a kardjára dülve,
Ott vagyon mellette gondokba merülve;
Ugrin, aztán Mátyás, ezenkivül többek,
A kik a tatárral szembeszállni jöttek.
Tanácskoznak egyre s gondolkodnak mélyen,
Nem biznak az ország összes erejében.

71.

Bejárat függönyét szolga széjjel kapja,
Bábenbergi Fridrik herczeg lép be rajta.
Elébe megy Béla s megköszöni szépen,
Hogy segélni eljött szegény magyar népen.
Büszke volt a herczeg, de büszkébb lett rögtön,
Hogy segítő képpen lehet magyarföldön.
Mintha csak ő lenne magyarok királya,
Magyar király mellett olyan büszkén álla.

72.

De ravasz is volt ő, mint a róka, olyan –
Csak halászni vágyott itt a zavarosban.
A magyar királyra fogát régen fente,
Ráillett a mondás, hogy kétszinü mente.
Hogy a magyar népért harczi sikra szálljon,
Nem akarta tenni biz' ~~est~~ ezt semmi áron;
Mert fegyveres népe oly kevés volt számra,
Hogy mindössze sem ment három egész százra

73.

Felvezeté Béla Fridriket a várba,
Ahol Ugrin érsek a királyt már várta.
S rendeli a király: „Bábenbergi Fridrik
Olyan szobát kapjon, a milyen csak illik."
Azután belépe saját szobájába,
Hol az érsek néki tervét veti, hányja.
De belép egy hírnök s benyul tarsolyába —
Béla levelének mását írt a pápa.

74.

Írta Gergely pápa a küldött levélben:
„Felségedet kérjük a Jézus nevében,
Ki megszabadítja alázatos népét,
De alázatossal veri kevélységét;
Azért insünk, kérünk ujra, megint ujra,
Népeiddel kelj fel régi vitéz módra.
Bizunk abban, a ki Izrael földére
Szenakerib assír királyt ereszté be."

75.

Mégis megindulván rajtok az Úr végre
— Ezekhiás jajja felhasott az égre — —
Ellen sokaságát, egy homályos éjjel,
Izrael földéről Ő maga törlé el...
Isten jóvoltából mi adunk tenéked
Tanácsunkkal együtt erős segitséget:
Családodnak s néked, hogy oltalma légyen,
Oltalma alá fog apostoli székem."

76.

Mit a közönséges gyülekezet enged
Azon embereknek, kik szentföldre mennek —
Azt a bucsut adjuk azoknak, kik állnak
Szembe nagy hadával az ölő tatárnak."
Ez volt a levélben. Elkomorult Béla,
Arcza halovány lett, ajaka meg néma.
Fejét leereszté, ránehezült gondja,
Holt halovány arczát könye végig folyta.

77.

Kalocsai érsek a királyhoz fordul,
Erős hangu szója felrázza a gondbul:
„Oda künn az ellen rokoninkat vágja,
Tovább nézzük mi ezt, falak közé zárva?
Zajong már a nép is, hogy a harczra készen,
Mégis tétlenségnél egyebet nem tészen.
Amig fel nem dulja honunkat az ellen –
álljunk a csordának várás nélkül ellen."

78.

„A rendes sáborból a nép ki nem léphet,
Mig a kúnok egyig Pestre fel nem érsek..."
„De zajong a nép mind; nem állok jót értte –"
Igy az érsek Bélát ijesztette, kérte.
De nem enged Béla: „Ki akar főbb lenni?
Meg ne szegje szómat közöletek senki!"
Elkomorul Ugrin, a haragtól kékül,
A királyt otthagyja minden szólás nélkül.

79.

De a király szója mit sem nyom a latba,
Bár parancsát ujra, szigorubban adja.
Boszus Ugrin érsek a népet még szítja
A parancsszegésre, nem hogy fogná vissza.
És egy huron pendül Fridrik herczeg véle,
S nincsen a panasznak király ellen vége.
A magyar királyra ráfogják, hogy gyáva –
A nép hiszi szentül és felzajong rája.

80.

Mint mikor az égen villám fut keresztül,
Utána menydörgés hosszasan megzendül –
Olyan volt a zajnak tompa dördülése;
A magyar királynak megállt szioverése.
Hivására rögtön ott terem a nádor,
Megkérdezi tőle, miért zúg a tábor?
„Az érseket, Ugrint, nem tarthatni vissza..."
„Menj, ki harczot indít, a levét megissza!"

81.

Ment a nádor rögtön király parancsára,
De már ekkor Ugrin Pesten kívül jára.
Alig ment csak százra a fegyveres népe,
Kik a tatár ellen sikra szálltak véle.
Közöttük volt Zoltán; nagy volt harczi kedve,
Legelől száguldott bátran, lelkesedve.
Csillogott kezében, magasan feltartva,
A véres napokra kiköszörült kardja.

82.

Az érsek utána; – lova nincs oly járó,
Mint Zobor Zoltáné, a fekete Ráró.
Utánuk a többi, fegyverét forgatva,
Rohan sebességgel a tatár csapatra.
De ravasz egy nép volt a tatár egy szálig,
És futott előlök egy süppedős lápig.
Az érsek utánuk, semmit nem is sejtve,
Már biztosnak hitte, hogy a tatár verve.

83.

Csalták a tatárok mindig ~~le~~ belebb őket,
Kikeresve nékik a mély süppedőket.
Az érsek és népe csak azt vette észre,
Hogy lovuk se hátra, sem pedig előre.
Mert vas vala Ugrin s mindannyi ruhája,
Hogy könnyen ne ártson nékik a nyíl, dárda.
Lovukat lenyomta a nehéz vasterhe –
Lábuk nem is látszék – le voltak sülyedve.

84.

A tatár lovak meg nagyon könnyen jártak
Könnyü terheikkel felszinén a lápnak.
Bár kicsinyek voltak, ámde azért fürgék,
Az éhséget, szomjat gazdájokkal türték...
A futó tatárnép pedig amint látja,
Hogy a magyar benn van a halálcsapdába?
Sebes iramlással visszafelé vágtat,
S körül állja rögtön partjait a lápnak.

85.

Megpendül az ijjak kifeszített hurja,
Hogy a tatár nyilját magyar szívbe furja...
A nyil oly sürün szállt, a nap alig látszék,
Ellepte a lápot véle futó árnyék.
Hulltak egyre-másra a magyar vitézek,
Nagy veszélyben forgott maga is az érsek.
Már nem ellent állni, szabadulni vágyott –
Mielőbb elhagyni a veszélyes lápot.

86.

Sarkantyuját vágja lova oldalába,
De nem birja terhét a ló fáradt lába;
Erőködik, prüsszög... az érseknek vége...
Már maga is látja, hogy nem marad élve.
Látja Zobor Zoltán: küzködik az érsek –
Oda kiált hozzá: „Le Vesse el a vértet!"
Szót is fogad Ugrin, bár vértje nagy érték,
Az aranyt, ezüstöt rá fölösen mérték.

87.

A magyar vitézek mindig jobban hulltak;
Egy tatárt sem küldtek más világra utnak.
Hulltak, egyre hulltak, Zoltán volt még élve,
Kerek paizsával az érseket védve, –
Azután meg ketten, többi mind elhulla,
Sürüen egymáson feküdt a sok hulla.
„Vissza, vissza, vissza!" mond az érsek nékik, –
Lápból kigázolni ujra megkisérlik.

88.

Száguldanak vissza; nincs a lónak terhe,
Le van mindenikről a nehéz vért vetve.
Boszus volt az érsek, meg is látszott rajta,
Vére majd kicsurrant, ajkát úgy harapta.
Szégyenlé a dolgot, hogy a tatár népe
Bele tudta csalni azon kelepczébe.
A magyar királyra neheztelt legjobban,
Hogy az segítséget nem küldött legottan.

89.

Be is érsek Pestre, futva szerencsésen,
Hejh! de elfogyottan, mindössze csak négyen.
A király megkérdi: „Hol a többi, hol van?"
Rámordul az érsek: „Ott maradtak holtan..."
A király elfordul; nem szól semmit rája,
Megfeddené Ugrint, nem meri, hiába!
S míg beszél az érsek, Béla hallgat folyvást,
Nem akar csinálni a nép között bomlást.

90.

Bábenbergi Fridrik, hogy vitéznek lássák,
Kinek nem találni hamarjában mássát:
Saját csapatjával a tatárokra vágtat,
Hogy közőlök néhányt talán le is vághat...
Futnak a tatárok, mint szokásuk tartja,
A herczeg utánuk... s megvillanik kardja.
Egy futó tatárnak a karját levágja,
Másikat lováról leüti lándzsája.

91.

Megkötözik rögtön a herczeg vitézi
A leesett ellent, hogy csontja is érzi.
Aztán diadallal felteszik egy lóra
S rákötik erősen – le ne essék róla.
Viszik a táborba, hol megnézik jobban,
Hogy nem tatár, látják – ruhája sem olyan.
Megismerik, hogy kún, és a nép kiáltja:
„Lévele Kuthennel! a tatár barátja!"

92.

Megy a nép a várba, a magyar királyhoz,
„Halál a kúnokra!" az uton kiáltoz.
Hogy Bélához menjen, egy pár nemest választ,
Kik meghozzák néki a királyi választ.
De a király hallja, érti, hogy a lárma
A kúnokra harsog, azért nem is várva –
Kilép az udvarra, várnak udvarára,
Csendesül a tömeg királyi szavára.

93.

Nyakunkon az ellen, itt benn a városban,
Árulók a kúnok, tudjuk bizonyosan..."
Egy nemes így kezdi, rája a nép zúgja:
„Haljon meg! halljon meg! kúnok legfőbb kunja.
A nemes szól ujra: „Az egész kún tábor,
Hogy ha sikra szállunk, ellenünk lesz, bátor
Felfogadtad őket, helyet adtál nékik –
De a kún ravasz volt s az is marad végig."

94.

Bábenbergi Fridrik ma vitézül harczolt,
Selfogott egy ellent, ki nem tatár, kún volt...
Vért kivánunk tőled, országunk királya –
A nép akar lenni áruló birája."
„Lévele Kuthennel! ő hozta e romlást,
Haljon meg! halljon meg!" kiált a nép folyvást.
Védi Kúthent Béla, de hiába védi,
Nem hallgatnak rája: „Vérét, vérét néki!"

95.

Bábenbergi Fridrik biztatja a népet,
Kúthen családjának hogy vesseneh véget;
Elég leszen erre az ő kicsiny hadja,
Ha kell, segitségnek ő szivesen adja.
S úgy tett, mint ki nékik javokat kivánja,
Pedig tudta: baj jön ebből az országra;
Mert a kúnok eddig jó barátok voltak,
De így a magyarnak ellene harczolnak.

96.

Rémül maga Kúthen és véle családja,
Hogy a magyar vérét, csak vérét kivánja.
Mert elér a lárma Kúthennak lakáig,
S ez védeni készül magát a halálig.
Gyülik körülötte foghatósabb népe,
Torlaszokat raknak az ajtók elébe.
Asszonyikat küldik a szobákba hátra,
Előttük az ajtót fegyverrel elzárva.

97.

A zaj hallik jobban, mindig érthetőbben,
Kúnok vezérének szive mélyen döbben.
„Haljon meg!" dörg a nép – felesége, lánya!"
Szekercze csapásit a kapura hányja.
Élükön a herczeg. Meg-megvillan kardja,
Mint véle parancsát dühös népnek adja.
A bezárt kapunál nagy a sürgés forgás,
Mint vágják, recsegve hull róla a forgács.

98.

Készülődik Kuthen, fellobban haragja,
Tudja: élte veszve, ámde drágán adja.
Kapja ivét, kardját s átkot szór a népre,
Hogy a végromlástól Isten meg ne védje:
„Legyen sivataggá, farkasok tanyája,
Dúsan termő földed, magyarok királya.
A döghalál, éhség leskelődjék rátok,
Mint árnyéktok, hiven kiséryen az átok.

99.

„Drága legyen testem minden egy csepp vére,
Boszuért kiáltson fel érttem az égre!
S megemlegess te is, magyarok királya,
Hogy védeni nem tudsz, s szavad gyönge rája!"
Eldörgé az átkot s az ablakhoz lépve,
Megfeszitett ijjból nyilat szór a népre.
Utána a többi hűséges vitézi –
Az ostromló népből sok a földet vérzi.

100.

Ki a kaput vágja, biztos a halála,
Kuthen vagy vitézi nyila eltalálja.
Ijed a nép, hogy a rövidet ő huzza,
De a kaput azért vágja, töri, zuzza.
És a nyilnak hurja sürüebben pendül,
De több halál készül ott alul, mint felül.
A kapunak esnek felbőszülve többen
Az kidül helyéből: recseg, ropog, dörren

101.

Halálkiáltással az ajtókra csapnak,
Járja haláltáncza buzogánynak, kardnak.
Védi Kuthen éltét, oly vitézül védi,
De e vitézsége mit sem használ néki.
Beront a nép rájok; olyan sokan vannak,
Hogy egy Kúnt levágni tízen is rohannak.
Künn hágcsókat hoznak, felmásznak rajt' aztán,
Első, ki beugrik, az ablakon – Zoltán.

102.

Tudta: van Kuthennak felesége, lánya,
Ezeket megvédni, gondolá, próbálja...
Riad az asszony nép s letérdel elébe –
Belérejti Zoltán kardját hüvelyébe:
„Bántása itt egynek, de egynek sem lészen!"
Mondja Zobor Zoltán és közelébb mégyen.
Kuthen feleségét felemeli rögtön:
„Térden nékem senki soh' se könyörögjön!"

103.

Kuthennek leánya kezét összetéve
Kéri Zobor Zoltánt, hogy atyját is védje:
„Atyámat! atyámat! mert az drágább nékem
Ha azt nem, engem sem, hadd veszszen el éltem!
Két sötétlő szeme fényes könybe indul –
Emelkedik, sülyed keble a nagy kintul.
Megigéri Zoltán, hogy azt is megvédi,
Pedig tudja bizton: lehetetlen néki.

104.

Kúthent pedig hajtják szobáról-szobára –:
„Mily nehéz a feje, annyi arany ára!"
Mond a herczeg; ámde Kúthen széles kardja
Védi fejét s könnyen levágni nem hagyja.
Mellőle vitézi majd mind elfogyának,
Már a bősz nép ellen csak hárman valának;
S nehéz mindegyiknek a harczi kard sulya,
Kifáradt kardjokat a föld felé huzza.

105.

Zobor Zoltán hallja, érti a lármából,
A haláltól Kúthen nem lehet már távol.
Kilép a szobából-széles, erős kardja
Kivillan helyéből-maga elé tartja:
„Király parancsára vissza innét, vissza!
Kardját ártatlanba senki ne taszítsa.
Ki mer ellent állni koronás királynak?
Vissza, mondom, vissza!"-azok vissza állnak.

106.

Csend lesz a szobában egypár szemhunyásig,
Mintha kőből volna, áll egy úgy, mint másik.
De a csendességben pendül egy íjj hurja,
Sebes suhanásu nyíl Kúthent átfurja.
És erejét Kúthen szedi utoljára,
Ráhajítja kardját saját gyilkosára –
Száll a kard sivítva, száll a levegőben,
S megáll a gyilkosnak éppen a szivében.

107.

De rohan a nép most százszor dühösebben –
Szitok szitkot ér a zavargó tömegben.
Kuthen és vitézi fejeit levágják –
Ablakon, mint lapdát – a népnek kihányják.
Aztán a szobának, hol asszonyok vannak,
Villogó szemekkel, véresen rohannak.
De ott áll elöttük Zoltán harczra készen,
Oda kiált nékik: „E szobát én védem!"

108

„Nem mozdulok innét, halok ezen helyben...
Ki emeli kardját konfitársa ellen?!"
(Nincs ember, ki vissza foghassa a népet,
Ha boszúja még nem ért egészen véget..)
„Ez is csak a kúnok, tatárok barátja!"
Rivall a nép ujra – „halál! halál rája!"
Rárohannak. Lábát elrántják alóla –
Lábát, kezét rakják nehéz vasbékóba.

109.

Megvillan a kard is, hogy kioltsa élsét,
Mert mellvasát róla már előbb letépték –
De jön Fridrik herczeg (nincs már mitől félni)
Annak kérésére hagyják Zoltánt élni. –
Isztán berohannak a másik szobába,
Vér folyik a padlón mindegyik nyomába.
Kúthen feleségét (lányát nem találják)
S minden asszonyt ölve ablakon kihányják.

110.

Lug a nép hüm, bömből, mint egy bika-csorda,
Örömében, hogy nem esett karján csorba.
S jön a király, Béla, és a nádor véle,
Hogy Kúthent s családját személyesen védje.
Kivál egy a népből, a kezében kandzsa,
Rajta Béla Kúthen véres fejét látja.
A király megrémül, arcza halovánnyá,
Inog egész teste, majd lehull lováról. –

111.

„Vissza innét rögtön! vissza, fiam nádor –
Nincs már itt segítség, öld a gyilkos tábor..."
És visszatér Béla, de parancsát adja:
Czinkosok vezérét ma látni akarja.
Ámde Fridrik herczeg parancsot megvetve,
A Királyhoz menni mindenben semmi kedve.
Tárogatót fuvat másnap indulóra,
S hazatér a királyt sem méltatva szóra.

112.

Összegyűl a nép is, közötte áll Zoltán –
Rája a nép ilyen ítéletet hozván:
„Zobor Zoltán lévén árulók barátja,
Nincsen a hazának már szüksége rája..."
S megmondatik néki, hogy adják halálnak,
Hogyha ott a harczban közök rátalálnak.
Merre akar, menjen, lova készen várja....
Hiába kér alyja, nem hallgatnak rája.

Megy az ifjú búsan, bár lassan lépdel,
Gazdája nem bánja, akár merre tér el;
Hanem úgy út közben a szívéhez kapkod,
Amely vé a kinnal keseredett harczok.
Szőke gyöngyikéje jut ezébe néki —
Szégyen pirját arczán ha nem látja, érzi.
Merre menjen, merre.[2] Előtte a szégyen,
Vissza, fel Budára a halálba mégyen...

Harmadik ének.

1.

Egy nagy vészkiáltás, mint vészmadár, szállott
Rémesen átzúgva ezt a szép országot.
Vészjelekkel látták az éjjeli égen –
Imádkozott az is, ki nem tette régen.
Tutkozott a nép mind, egész ország szerte,
Szemeit felvetni az égre sem merte. –
Észak-, Kelet-, délen az ég lángban ége,
Mindenki azt hitte: a világnak vége.

2.

Magyar nép lakása tüzben állott s romba;
Mi maradt meg néki? csak ruhája rongya.
Az Isten verése: az ölő tatár-had
Pusztít, rombol, gyilkol, a merre csak járhat.
Batu járt északra, s a merre csak lépe,
Vér futott nyomába, a magyar nép véré;
Keletre Kadánnak ölt kegyetlen hadja,
Délre Bocsetornak szórt halált a kardja.

3.

És velük a kún-nép ölt, ahol talála,
Mert ellenné tette Kuthennak halála,
S hogy a király hadja legyen gyenge, csorba:
Hozzá indult népet megtámadta sorba.
A csanádi püspök vitézinek része
A kún kardok által utjában elvésze,
S Bori fia, Miklós, egész seregével
Kuthen haláláért lakolt életével.

4.

Erdély hegyes térin Kadán vezér jára,
Gyermeket és asszonyt hányva a kardjára.
Rudna bányavárost földig rommá tette,
Lakóit, hatszázat-mind rabláncza verte.
Aztán odább szállott,- tüz és a nép véré
Vala, mi utjában mindenütt kísérte.--
Nem védte a népet az erdők homálya,
Sem pedig a bérczek ködös magassága.

5.

Serege egy részét átadta fiának,
Akit a tatárok Takucsnak hivának—
Aztán ketten jártak, s mit utánuk hagytak,
Ujra ijesztő csend volt s füstölgő falvak.
Bujt, szaladott, kinek kedves vala élte,
Mert életét védni csak ezáltal vélte.
Ki a bércztetőkre, ki nagyobb városba,
Ahol a nép éltét védni határozta.

6.

A jó Mártha néni, Gyöngyikéner anyja,
Amint a nagy rémhírt szolgájától hallja:
A mi kedves néki, köti egy csomóba,
Hogy ne jusson hozzá az ország rablója.
Menekülni készül; de fut be a szolga,
Remeg – arcza mintha egy halotté volna.
Meghozza a vészhírt: „Jönnek a tatárok!
A völgy tulsó szélén egész tábort látok!"

7.

Sikolt Mártha asszony; más menekvés nincsen,
Imádkozik térden, segítse az Isten:
Csak egyetlen lányát, Gyöngyikéjét félti,
Szive a fájdalmat kétszeresen érzi.
Öleli magához, csókolja az ajka –
Verítéke, könye összefolyik rajta:
„Én egyetlen kincsem! én egyetlen lányom!
Én egyetlen vérem, életem, halálom!"

8.

„Nem adlak, nem hagylak, a halálig védlek,
Te hozzád a tatár csak véremben léphet.
Nem adlak, nem adlak!" s karjában ringatja,
Mint szunyó gyermekét az altató-dajka.
De jó anyja csókját Gyöngyike nem érzi,
Sem pedig a szóját nem hallja, nem érti.
A nagy rémülésben azt sem tudja, hol van –
Mintha nem is élne, az egész lány olyan... –

9.

Oda künn a völgyben vadkiáltás hallik,
Amely mindig jobban és közelébb zajlik.
Mártha asszony lányát ráteszi az ágyra,
Szemeit lehunyja és úgy borul rája –
Hogy a fényes kardot még csak ne is lássa,
Amelynek halált hoz vészes villanása.
Védeni leányát, tudja, hogy nem birja,
Legalább lányával közös legyen sirja.

10.

Künn, Takucscsal élén, a vad tatár csorda
Felhány minden zúgot, bujóhelyet sorba...
Véres a vezérnek kardja markolatja –
Ha rá a vér fecscsen, le nem tisztogatja.
A cselédnép közöl, ki jó helyre talált,
Csak az öreg szolga kerülte a halált.
Többi mind elvésze, apraja és nagyja;
Mert a tatár éltét senkinek sem hagyja.

11.

Aztán Takucs vezér, karddal a kezében,
Többektől kísérve a szobába mégyen.
Sem Mártha sem lánya a lármát nem hallja,
Mintha mind a kettő meg volna már hallva.
A vezér elrántja az ágytól az asszonyt,
És kísérő népe, hogy levágja, rárout.
De Takucs Gyöngyikét amint megpillantja,
Megállást parancsol kardja villanatja.

12.

Bámul a nép egyig, bámul szemre-fejre,
Mert nincsen rászokva a kegyelem jelre.
De azért lehajlik mindenegyik kardja,
S a vezér parancsát ilyenképen adja:
„Ne légyen e házban senkinek bántása –
Jeleljétek rögtön, hogy a tatár lássa!"
Lándsát tüznek tüstént a ház elejére,
A vezérnek tollát annak tetejére.

13.

Míg Takucs parancsát büszkén magyarázza,
Gyöngyikét és anyját a lárma felrázza.
Oda rohan rögtön a körül állt ágyhoz
A jó, jámbor asszony s viaskodik, átkoz.
Aztán meg letérdel a vezér elébe
S úgy kéri kegyelmét kezét összetéve.
Gyöngyike is kéri; szőke hajfodrának
Hullámai vállán, keblén szétfolyának.

14.

De a vezér a lányt karjába szorítja....
A jó Mártha asszonyt durván eltaszítja.
Férfi lesz az asszony – egy szempillanatja,
Egy tatár kezéből a kardot kikapja.
Megvillan a kardlap, mint a sebes villám,
Lecsap, a tatárnak fejét kettő nyitván.
Rárohannak ujra, de Takucs megvédi:
„Vissza tőle! éltét a lánya megéri!"

15.

Nem értett az asszony a vezér nyelvéből,
Ámde kiolvasta szándékát szeméből...
Kilátta belőle: veszve Gyöngy ikéje,
Kiterjeszté karját áldólag feléje.
Megkísérli ujra; tán megszabadítja:
„Enyém az a gyermek, adjad, adjad vissza!"
De nem használ semmit, nem hajtnak szavára, –
Tölemeli lányát a vezér lovára.

16.

Utána megy Mártha, s kezét összetéve,
Letérdel a vezér lovának elébe.
Nem ád túl reményén, – semmi haszna néki!
Fájdalmában bomlott, őszült haját tépi.
Ellent áll a lány is, de gyönge a karja,
Szabadulni nem tud, bárhogyan akarja...
A vezér szavára megindul csapatja,
Rimánkodó asszonyt Takucs csak kaczagja.

17.

Vágtat Takucs, a lány bomlott hajhullámа
Libeg-lobog hosszan a szélben utána.
Sír, átkoz jó Mártha, futna a nyomába,
De mintha a földbe nőtt volna a lába.
Kezeit tördelve tombol, jajveszékel,
Nézi tünő lányát merevült szemével...
S befut a szobába s lányának ruháját
Szedi, csókolgatja egész naphosszán át.

18.

Takucs pedig vágtat, mint a nyíl, sebesen,
Hogy mielőbb otthon, sátrában lehessen.
Öromrivalgással fogadja a tábor,
Szétnyilik előtte egy aranyos sátor.
Arany kívül, belül, sallangja, ponyvája,
Bámészan tekint az öreg nap is rája.
Dagadó párnákkal van kirakva földje,
Hogy a vezér testét egy kicsit se törje,

19

Ennek szomszédjában áll még egy nagy sátor,
De már nem oly fényes, az aranyt ámbátor
Erre sem kímélték; mégis sok a héjja,
Hogy nem oly tündöklő, milyen a szomszédja.
Sür-forr benn az asszony, Takucs feleségi,
A mennyit csak tarthat, annyi vagyon néki.
Liliom a keblök, az arczuk meg hajnal,
De a szivük telve fekete bánattal.

20.

Urabolta őket, ahol kapta, érte, –
Egyiket jó anyja karjaiból tépte.
Kardja alatt hullott el másiknak férje,
Hogy azt vissza többé soha ne remélje.
Viruló virágok! a virulás rátok
Hej de igen sokszor legsötétebb átok!
Inkább ki sem nyilni, bimbóban hervadni,
Mintsem virulásban sárba tapostatni!

21.

Gyöngyiket a vezér beviszi sátrába –
És őrizi tüstént fegyveres istrázsa.
„Se be, se ki senki!" szól a parancs néki,
Leborul az ő, hogy a parancsot érti.
Takucs pedig ismét fölugrik lovára,
Pusztítani indul, merre még nem jára.
Honn maradt tatár nép, tudja Isten hányon.
Osztozik a prédán-negyven magyar lányon.

22.

Gyöngyikének szivét a kin tépi, rágja,
Hulladoz arczának hajnalszin virága;
Elborul szemének fényessége, kéke,
Miut, ha lenge felhő gyűl a tiszta égre.
Naphosszan imája, éjjel zokogása –
E két hű baráton kivül nincsen mássa.
Virraszt egymagában hosszu éjszakákon,
Amig hulló könyét letörli az álom.

23.

De nyilik a sátor aranyos ponyvája,
Takucs lép be rajta s követi szolgája;
Mert a tatár szóbol Gyöngyike nem érte,
Sem a magyar szóbol tatárok vezére.
Mindegyiknek szóját szolga magyarázza,
Kinek egy időben magyar volt hazája;
De mert soha sem volt igaz magyar lelke,
Honát más hazában könyen meg is lelte.

24.

Szőke Gyöngyikétől a vezér nem átal
Hűséges szerelmet kérni szolga által:
„Lészen drága sátrad, benne selyempárnák,
Száznál több cseléded, kik parancsod várják;
Arany ezüst ékszer – tündökölhetsz benne,
Nincsen kivánságod, a mely meg nem lenne;
Kezeidben lészen isten minden élet,
Kegyelem intésed, vagy halálitélet."

25.

„Türödhetsz mindennap piros szüzi vérben,
S hogy tábad a földre soha ne is érjen:
Rózsabimbón járhatsz; nem adnak királyok,
Amit én cserébe szivedért kinálok. – –"
Szivét Gyöngyikének a bú marczangolja, –
De a sátor-ponyvát szétkapja a szolga.
Megállt Gyöngyikének vére lüktetése,
Amint sátorából a táborba ~~lépe~~ néze.

26.

Asszonyok és lányok – számuk menvén százra –
Össze voltak hajtva, kezök kötve hátra.
S a tatárnép őket nyillal lövöldözte –
Nem maradott élve egy lélek is közte.
És Gyöngyike látja, látja amint hullnak,
Kiérti szavából a vadtatár urnak:
„Halálod, szerelmed, egyik vagy a másik!
Hét nap és hét éjjel a válaszadásig!"...

27.

Mulloth a nap, éjjel – még csak egy van hátra;
Készül a lány csendben a kinos halálra...
Egy szive, szerelme, azt oda nem adja –
Nem tatár szerelme, inkább ölő kardja.
Leborul a földre, könye meg-megárad,
Nagy sirástól keble kimerül, kifárad.
S mikor már az éj úgy felére lejára,
A csillagos égre kinéz utoljára.

28.

Lomha volt a tábor, nyugodt sötét képe,
A kialudt őrtűz csak parázsban ége...
A vigyázó őrnek lába dobbanása
Hangzott olykor tompán, mint álmosan jára.
Fénylő csillag tábor fenn a tiszta égen –
Megtörik sugára a lány könycsepjében...
És ott a közelben földön csuszó árnyék,
Amely minden perezben közeledni látszék.

29.

És Gyöngyike nézi, mint csuszik a földön,
Hogy valami ember, megismeri rögtön...
Csuszik kígyó módra óvatosan, lassan,
Mozdulni sem látszik másik pillanatban.
Gyöngyike szivében ily félelem éled,
Félelmében alkot rémületes képet.
Behuzódik sátra legbelső zugába,
De a sötét árnyék bebuvik utána,

31.

Vaksötét a sátor, párnázva van alja,
Az árnyék zörgését Gyöngyike nem hallja;
De az éji vendég megszólamlik súgva,
Hogy Takucs szolgája, Gyöngyike megtudja.
„Takucs-mire virrad - sátorodban lészen,
Ilyetén válaszra légy addigra készen:
Ha birom szerelmed, az lesz boldogságom,
De, hogy igaz, hű-e, előbb kipróbálom..."

31.

„Bűbák az én nevem, mond az éji vendég,
Nem te lész az első", már többet megmenték.
Magyar vagyok én is, higyj a magyar szónak -
Szabad lészsz, mielőtt lefoly egy fél hónap...."
Gyöngyike szivében a reménynek lángja
Feléled, fellobban - már a bú nem rágja.
Hisz Bűbák szavának és köszönni készül,
De a szolga nincsen, eltünt már helyébül.

32.

Megjött Takucs másnap hajnal hasadtára,
Megörült Gyöngyike válaszadására.
Ünnepet parancsolt, nyüzgött minden népe,
S csókolta a földet, hol Gyöngyike lépe.
A vezér Gyöngyikét felültette lóra -
Bűbák tanítgatta: le ne essék róla.
S mire a nap hétszer utját megkerülte,
Gyöngyike a nyerget már biztosan ülte.

33.

Heted napra délben futva jön a szolga,
Hogy minden reményük már hiába volna.
Takucs irást küldött; ez volt a levélen:
„Hogy kipróbálhattál eddig, én úgy vélem."
Gyöngyike szemébe a kin könyet hajta,
Mert bevalja Bűbák: nem segíthet rajta:
„Szerelmed vagy élted - nehéz mind a kettő,
Isten lehet itt már, nem ember a mentő"..."

34.

Ámde jön egy hírnök... olyan gyorsan jára,
Hogy lovából rögtön kiszakadt a pára.
Batu khán irását nyujtja a vezérnek,
Kinek sátorában tanácsot ülének...
Bötüzik a vének irását a khánnak, —
S a közelieknek parancsot adának:
„Hamar fel Budának Batu parancsára!"
E parancs, mint villám, szájról-szájra jára.

35.

Szőke Gyöngyikének Bűbák rögtön sugja,
Hogy a tatárnépnek ki van szabva utja,
Meleg napja lészen minden egy magyarnak,
Mert a tatár-haddal ütközni akarnak...
Im maga jön Takucs lovat nyergeltetve,
Kilátszik szeméből, hogy nincs semmi kedve.
Parancsát szigorun és röviden adja —
S nem foly le egy óra, utra készen hadja.

36.

Gyöngyikét kisérni husz jó lovast rendel,
S megindul Budának tábora nagy renddel.
Megy a sereg folyvást, menése ijesztő —
Éjjel, mint a földön futó sötét felhő,
Nappal Isten-átok, mely határt túl lépte —
Halál nőt nyomába, halál minden lépte.
Gyöngyike is száguld közötte a hadnak,
Időt pihenésre őneki sem adnak.

37.

Fáradt szive, lelke, fáradt minden tagja,
Csak gyönge reménye, mi erejét tartja.
Nehéz lélekzése, hosszu sóhajtása,
Szója, mint fogolylya lett galamb búgása.
Szemei keresve, tévelyegve járnak
Ködbe borult szélén a nagy láthatárnak.
Ha madárt lát szállni s fut felette felhő,
Nagyobb lészen kinja: szabad mindakettő"!

38.

A szép szabadságról gondolkodik mélyen,
Szabadságot olvas minden falevélen,
Hogy ha szellő támad, arról is azt véli,
Hogy a szabadságról suttog, beszél néki.
Ott vagyon mellette Bűbák, a jó szolga,
Kinek szive-kinját el is panaszolja.
De az tervez folyvást és ajaka néma,
Csak futólag pillant Gyöngyikére néha.

39.

De szive mellében, mint vész idejében
A harang hogy szokott, kong ép olyanképpen.
Amint veri mellét, oda-odakapkod,
Fél, hogy az ütéstől rögtön kiszakad ott.
Gondolatja jár-kel elmaradt időben,
Mikor itthon szolgált fegyverviselőben...
És magában mondja: hol is látta? hol hát?
De fönhangon: „Ejnye, a Reserves voltát!"

40.

Elmullott időbe gondja jobban mélyed,
De rendes utjáról mindig le-letéved,
Mint, ki vaksötétben rendesutat veszte,
Úgy csatangol, jár, kel gondolatja szerte.
Nagyot gondol végre és mutató ujja
Úgy szalad fejének, majd hogy ki nem furja:
„Meg van, a Reservét!" és nagyot fuj rája,
Mint kinek sikerrel mulik nagy munkája.

41.

Nagy is volt, mit végze fejében a szolga,
Mert gondolatának a multtal volt dolga...
Olyan a mult, mint az erdő éjszakákon,
Ember legyen, ki benn bizton botorkáljon.
Világló lámpa az emlékezet benne,
Mely, ha csak pilácsol, jobb inkább ne lenne; –
Ámde tervét Bűbák azért fel nem adta,
Habár talpig izzadt gondjának alatta.

42.

Oda is szól rögtön szőke Gyöngyikének,
Hogy apja meg anyja ugyan kik lennének?
Mert egyet ő szolgált – bizony már jó régen –
Tiborcz urnak hivták becsületes néven.
Annak a vonásit látja Gyöngyikében,
Bajusza hiányzik, másképp olyan épen:
„Tán Tiborcznak lánya?„ A nemzetes asszony,
Meg a nemzetes úr hogyan, mikép vagyon?"

43.

Gyöngyike e szókra nagyos ámul – bámul,
Amint nevét hallja a tatár – szolgátul:
„Bizony eltaláltad, annak vagyok lánya –
Feleli a szolga kérdező szavára –
Édes apám.... az már – ne is szólj felőle!
Annak a lakása régen temetőbe...."
S megindul szemének sebes könypatakja,
Mi szava folyását tüstént megakasztja.

44.

És a szolga nézi, olyan igen nézi,
Mintha könyje cseppjét is számlálná néki.
Vigasztalja, hogy majd minden jóra fordul,
Ki segíti ő még ebből a rosz sorbul:
„Ki én – ki segitlek, csak légy rája készen,
Ahol a legelső táborütés lészen!"
Aztán ujra tervez és egész uthosszat
Egy árva léleknek sem szól se jót, – roszat.

45.

A sereg meg száguld förgeteg módjára,
Jaj annak, ki téved véletlen utjára.
Mint mikor a felhők egymásba akadnak,
Minden egy határnál nőtt száma a hadnak.
Az egész vidéken nem látszott egy lélek,
Csak kisérő varjak tölték meg a ~~lélek~~ léget.
S a lapos vidéken, meddig a szem látott,
Nem mutatta magát semmi élő állot.

46.

Mig e sereg utját éjjel, nappal járja,
Tekintsünk mi addig Bélának hadjára.
Mikéntvan a tábor és a király véle?
A visszavonásnak megjött-e már vége?
Jönnek-e segítni a magyar királynak?
És a segítségér' megint mit kívánnak?
Ajándék jószágot? ujabb szabadalmat?
Vagy a királyéval egyenlő hatalmat?

47.

Nem kérnek már semmit, csak unszolják Bélát,
Hogy a hadviselést már most kezdené hát.
Össze vannak gyülve, nincs sok immár hátra,
Aki van is, az már nem ér fel Budára;
Nem ereszti Kúnok kóborló csapatja,
Ki esküdt ellenség s kölcsönt visszaadja.
Batu seregének állnának hát ellen —
Düljön el a koczka, ki lesz a győzetlen?

47.

Készül a király hát, ne mondják, hogy nem mer —
Vagyon seregében hatvanezer ember. —
Kiadja parancsát: ki-ki legyen készen,
Az indulás percze virradatkor lészen.
És a tábor zajlik, sürgése ép olyan,
Mint ~~hang~~ hangya seregé széthányt hangya-bolyban.
Próbálják forgását, élét a fegyvernek,
Melyet a tatárnak majd szivébe vernek.

48.

Csak mikor a nap is elkezdethe álmát,
S magán összébbvonta a biboros párnát —
Csendesült a tábor sürgő-forgó népe,
S kiki nyugalomra, sátorába lépe...
Ott künn a tábornak a legesleg szélén,
Hosszú lépteikkel utjaikat mérvén —
Éji-őrök jártak; a legkisebb neszre
Figyelve: gyanusat nem vesznek-e eszre?

50.

Többi pedig szunyadt nyugodtan és mélyen,
Csak egyember volt még a táborban ébren.
Sátorában hosszan, gondolkodva jára,
Még az álom sem mert szállni pillájára.
Szemei beültek, arcza halott-halvány,
Az ijesztő gondtól napokat nem alván.
És amint bepillant a sátor nyilásán,
Megijed a hold is saját képe másán.

51.

Lélekzetét sokszor szakadozva szíja,
Azután meg hosszan ereszti ki vissza.
Szemei időnkint könyet is ejtének,
Mely csepjével egygyé lesz a verejtéknek.
Fényes sátorából olykor ki-ki is lép,
Melle tüzét véli enyhíteni ilykép;
De nem lohad, inkább lobogóbbá válik –
S kivül minden tagja dermed fejtől lábig.

52.

Ki az, ki így virraszt s szivét a kin marja?
Vetve párducz-ágya, mért nem nyugszik rajta?
Ledül asztalára, huzza fejét gondja –
Lüktet a vér benne, majd széjjel nem rontja.
Ez a király, Béla-és a kinnak árja,
A mely szivét, lelkét, barangolva járja:
Sötét sejtés, képzet, mit magának alkot,
Ha elveszti honja az eldöntő harczot.

53.

Elálmosul végre -- nehéz napok jőnek,
Lészen dolga testi és lelki erőnek.
Gyüjteni kell hát ezt, hej, mert ki sem tudja,
Mire vezetendi a jövendő utja?
El is szunyad tüstént, de nehéz alvása,
Mert zavarja rémes napok látomása:
Lát egy szép országot, ámde romba dülve,
Éh-halál angyalát rajt diadalt ülve

54.

Száraz, aszott népi rombadült országnak,
Halál angyalával mint viaskodának, –
Látja, mint az angyal végig lebeg lomhán
Eltiport országnak füstbe borult romján.
I nincs kegyelem nála; kit az ellen kardja
Nem ért utol, annak a csapást ő adja.
Nincsen, ki temetné ország annyi holtját,
Farkasok és varjak háborítlan hordják.

55.

Nyög, nyöszörög Béla, majd megrándul ajka,
Érthetetlen szókat eresztvén ki rajta.
Majd meg hánykolódik párduczbőrös ágyán,
Éji takaróját magáról lehányván.
Majd meg felül, ámde most is álom közben –
Hadonáz kezével feje fölött körben.
Magyarok királya így aluszsza alnát,
Míg a többi főúr nyugton éjhosszán át.

56.

Mikor aztán reggel a hajnalnak pirja
A keleti eget biborosra irja –
Zendülő szavára hangostorku kürtnek,
A magyar táborban mind utra készülnek.
Egy rész ponyva sátort nyalábolja össze,
Hogy a társzekérre puposan felkösse;
Más rész megint lisztet magas emeletre
– Vaskos zsákokban rak erős szekerekre.

57.

Mi csak táborzásra kell ennyi seregnek,
Edényt és élelmet szekérre emelnek.
I az egyes csapatok felállnak szép renddel,
Mindenik számára helyet Béla rendel.
Csapatjának élén ide-oda járva,
Mindenegyik főúr az indulót várja.
Kibontott zászlókat a szél ropogtatja,
Amint őket össze, aztán széjjel kapja.

58.

Mikor indulásra mindenféle készen,
Béla a seregnek közepére mégyen.
Adott parancsára az ércz-kürt felkurjant,
Harczi mének lába földre nagyot toppant.
Dörög a föld hosszan, amint a seregnek
Döczögő szekerek utána ~~erednek~~ sietnek....
A harczosok arcza piros lángban ége –
Lelkesültség vagy a pirkadó nap fénye? –

59.

De a király arczán a pir fel nem lobban,
Mint faragott márvány, tekintete olyan.
Éji látomása még mostan sem hagyja,
Ott látja előtte minden pillanatja.
És a sereg halad Eger- és Kövesdnek –
Ott az ellentábor, akit ők keresnek.
Ámde Batu folyton csak huzódik hátra,
I marad a magyartól illő távolságra.

60.

A magyar királynak szabad utat nyitván,
Átkelt a Hernádhoz közel, Sajó hidján;
És ottan megállott, tábort ütött rögtön
Három folyó által szegélyezett földön;
Mert táborát három sebes folyó védte:
Sajó, Tisza, Hernád zavaros mélysége.
A hidat pediglen – ha magyar áttörne –
Erős őrizettel megrakatta tömve. –

61.

Béla a tatárral szemközt helyet foglal. –
(Tábora számára nem volt vedő-oldal.)
Sajószöged, Ónod, Keresztur – e három
Talut érintette a jobb és balszárnyon. –
Sik mezőség áll ott e három határnál,
Ne felejtsd megnézni, ha tán arra járnál;
Mert ez a hely gyászos emlék a magyarnak,
Hantjai hajh! mennyi, mennyi gyászt takarnak!

62.

Muhinak nevezik azt a pusztaságot,
Hol Béla hadával akkoron megállott.
A Királyi sátort tábor közepére
Üték, hova tatár-nyil könnyen nem ére.
Fehér selyemből volt a sátor ponyvája,
Aranyuyal himezve magyarczimer rája.
Magas tetejében egy lobogó játszott –
Hogy Királyi sátor, messziről kilátszott.

63.

Helyére vergődvén már az egész tábor –
Megszemlélni indul több főúr s a nádor.
Ámde azt találják, hogy ily puszta helyben
Tatár rohanásnak nem állhatnak ellen.
És tanácsra gyülnek, körülbelül százan,
A tábornak egyik nagy sikátorában,
A hol határozzák jókora többséggel:
Körül kell a tábort venni tár-szekérrel.

64.

És parancsba adják, bár ellenzi Kálmán,
Igy szólva Bélához: „Én felséges bátyám!
Nem szolgáland ez majd sereged javára,
Mert ép', mint egy ólba, úgy bé leszen zárva,
És mind fejét veszti döntő pillanatban, –
Nem ujjamból szoptam ezt, de tapasztaltam;
Mert, míg Galliczíát az oroszok ellen
Védtem, bizonyossá lettem ott én ebben."

65.

De ez mind hiába, mert a <u>több</u> akarja:
„Nem lep meg ily módon, mondják, Batu hadja."
És a szekereket huzatják, vonatják –
A tábornak szélén egymás mellé rakják,
Pedig olyanképpen, hogy mindenik rudja
– Élesre fent lándsa – vagy kaszával nyujtva –
Kifelé meredez Batu táborának. –
E szekér-koszorút hitták <u>szekérvárnak</u>.

66.

A magyar királyon rajt volt díszruhája,
S buzdítani népét a táborban jára.
Egynémely dandárnak maga adott zászlót,
És mondván hozzája ilyenforma zárszót:
„Fiaim e zászlót azért adom néktek,
El ne feledjétek régi vitézségtek.
Czimere korona, István koronája,
Ne hozzatok szennyet gyávasággal rája!"

67.

„Mint a magyar szokta, védjétek halálig,
Mert ez ütközeten sorsunk is elválik.
A haza is veszve, ha győz a tatárhad,
Pusztítni, gyilkolni félés nélkül járhat...."
Így végzé. És dörge a nép tábor szerte,
Dörgése az Isten kéklő egét verte;
A hazát, a királyt élteté egyszerre:
„Hazáért, királyért fegyverre! fegyverre!"

68.

Sajón túl egy dombról, a tatár táborban,
Hogy a magyar tábor elhelyezve hogy van –
Szemléli Batu khán sujjal mutat rája:
„Annak a seregnek ütött végórája!
Mert odaát én egy birka-ólat látok,
Melybe beletömték úgy a magyarságot,
Hogy mozdulni sem bír – már előre látom:
Enyém a győzelem nagyon csekély áron!"

69.

Azután hivatja vezéreit össze,
Hogy terveit nékik életökre kösse.
Támadást parancsol éjnek idejében,
Rendeli, hogy addig minden legyen készen:
A hidon át egyrész, más a folyam mentén
Menjen átkelésre gázlókat keresvén –
S a magyar táborhoz csúszni macska módra,
A királyt kerítni bizonyos kapóra.

Készülnek is rögtön Batu khán vezéri...
Egyik hiúz szemmel Sajó folyót méri;
Másik fegyvereztet, de minden zaj nélkül,
Hogy tulnan ne tudják, ide át mi készül...
A magyar táborban a magyar leventék,
Pattogó tűz mellett a földet heverték...
Hajh! Ki tudja, holnap mennyi hideg arczon
Önti széjjel pirját a leszálló alkony?!....

Negyedik ének

1.

Ül Gyönyike búsan fényes sátorában
Sajói táborban, őriztetve három
Fegyveres tatártól nappal úgy, mint éjjel –
Haja bonyodalma elomolva szejjel.
Lehajlítja fejét hófehér karjára
S haza gondol, haza, édes jó anyjára.
Gyötrődött szivében kinos érzés támad:
Hajh! ha már megölte szegényt a mély bána

2.

Épen mint a harmat, csillagos ég könye –
Fehér liliomnak virágát elöntve,
Görgedezett könye halovány orczáján,
S már a másik ott ült készen szempilláján.
Látta véle szembe, hogy a szekér-várnak
Közötte a magyar leventék hogy járnak;
Felsóhajtott hosszan: „Ha én ott lehetnék –
Köztetek szabadon járhatnék, leventék!"

3.

Ámde zsivaj támad, de csak lassu zsivaj,
Mint mikor a kasban zümmög fürge méhraj.
Kipillant sátrából s látja a nagy forgást,
Amint a nagy tábor fegyverkezik folyvást.
Miben sántikálnak, mindjárt elgondolta,
Mert agyafurt nép az, s az is minden dolga.
Tudja bizonyosan, hogy éji időnek
Alatta a nyugvó magyarokra törnek

4.

Hajh! ha madár volna vagy susogó szellő,
Azt a távolságot könnyedén átszelő:
Átrepülne mostan a magyar táborba,
Megvinné a vészhirt dalva vagy susogva.
Ámde igy, mint madár, kinek kötve szárnya,
A szabadság utját gondolatban járja.
S amint szemeit ott tulnan nyugosztalja,
Észrevétlen röppent el egy nevet ajka.

5.

Hiába, hiába! nincs az idő, nincsen!
Mikor még ott csüngött édes, drága kincsen;
Mikor még ölelte, mikor még csókolta,
Mennyi, hajh, de mennyi lett másképp azolta.
Mint letört virágot zúgó folyam árja,
Majd sülyeszti mélyre, majd kapja habjára:
Ugy kél, száll szivében az elmultnak képe,
De azon időnek vége immár, vége!

6.

Rövid volt, muló volt, mint egy boldog álom,
Eltünő szivárvány a keletső tájon;
Mintha megvillámlik néma, barna éjben –
Szivében is olyan ez az emlék éppen.
Mint a madár szállna, melynek kötve szárnya,
Ámde gyönge lába kötve van pórázra
S vissza-visszarántja pajkos gyermek karja – – –
Képzelt szabadságát való gondolatja.

7.

Mit hoz jövendője? mit hozhat számára?
Kietlenül áll az – puszták pusztasága...
Utatvesztett vándor ezen sivatagban
Gondolata, folyvást bolyongva tikkadtan;
Vagy mint égett mező olyan a jövendő,
Kien szemlátásig egy fü, virág nem jő.
Hajh! de sokat gondol a sötét halálra,
Ha az könyörülne rajta s rátalálna.

8.

Leszállott az éj is már lomhán a földre,
Sötét köpönyeggel magát jól befödve.
Fel-fellobog olykor az őrtüzek lángja,
Mint az őr időnkint a rőzsét ráhányja.
Elül már a zaj is elhuzódva félre –
Kémületes csend jön elhagyott helyére
Tönn a légben barna felhők kóválygonak,
Lángjait kioltva fényes csillagoknak.

9.

Belép Gyöngyiltéhez Bűbák, a jó szolga –
Ám előbb a három őrt elparancsolta;
Mert tudni kell: benne a Takucs vezérnek
Nagy vala bizalma s rá nem ügyelének.
Ment a három őr hát minden szólás nélkül,
Nem is gyaníták, hogy ma itten mi készül.
Bűbák pedig szaladt egy pár lépéshoszra
S aztán vissza-véle ruhafélét hozva.

10.

„Hamar, hamar! sugja - itt az idő, itten -
Sajó partján két őrt másvilágra küldtem;
Nyilam jól röpitém - egy murranás sem volt -
Átkelhetünk ottan, engedi a két holt."
És Gyöngyike, mintha nem is ébren volna,
Gondolá, hogy álom, amit mond a szolga.
Hogy ily közel lenne szabadsága percze,
Azt úgy hamarjában gondolni sem merte.

11.

Ámde a jó szolga nem hallgat most rája,
Mondja, hogy vetkőzzék, itt van más ruhája.
Az éj és a sátor sürü sötétsége
Eltakarja; ő is kifordul e végre.
Ki is fordul üstént s addig lovat nyergel,
Hogy idő ne teljék később megint ezzel --
Két jó lovat szerze, Takucsé mindkettő,
Türge, könnyü járók, mint a lenge szellő.

12.

Öltözik Gyöngyike gyorsan, azért gonddal,
Hogy segítsen Bűbák, azután kiszólal.
Páncélos ruháját ez megigazítja,
Ahol kell tágítja vagy pedig szorítja -
Haja hullámára sisakot tesz, tollast,
A magyar leventék viselnek csak olyast;
Hosszu, görbe kardot köt fel oldalára -
A sisak rostélyát ereszti arczára.

13.

Aztán lóra kapnak. Bűbák megy előre,
Utána Gyöngyike egy lóhosszra tőle.
A nagy tábor csendes, mintha volna halva,
Még az őrtüzek is mind ki vannak alva.
Mennek óvatosan, nézve erre-arra,
Szorul lélekzetük a legkisebb zajra.
Egyszer megindulnak, máskor meg-megállnak,
Mint valami sötét kisértetes árnyak.

14.

Lovát megeresztni a szolga nem merte,
Pedig a dobogást a gyöp mind elnyelte;-
Mégis nagyon félté - nem a maga éltét,
Ámbár ő is veszne, hogy ha utol érnék,
Hanem a lányt félté s aggódott miatta,
Fiatal virág az, sokszor mondogatta.
Hátra beszél olykor: oltalmán az éjnek
Bizonyosan tudja, hogy túlpartot érnek.

15.

De mi feketéllik s mozog ott előtte?
Avagy talán nyilját nem biztosan lőtte?
Föleszmélt az egyik és most utját állja,
Vagy mást hoz elébe halála órája?
Megáll... hallgatózik és hogy jobban lássa -
Hahogy meg ne csalja szeme pillantása:
Kihajlik előre nyakára lovának,
Véli, mintha hozzá közelébb volnának.

16.

Hallja érthetőbben s mindig jobban - jobban,
Mint sötét lovának lába földre dobban.
Hogy tatár, kilátja lova járásából -
Fogja hát kézíjját, mely hátán lóg hátul:
Megfeszíti hurját, nyilát ráakasztja,
Egy-két pillantásig nem mozdul a karja,
Aztán egyet pendül, sirva fut a légben
Az öldöklő szerszám szálló madárképpen.

17.

És a másik perczben egyet nagyot dobban,
Lebukván lováról e tatár is - holtan.
Egy mukkanás nem sok, még annyi sem hallik
Csak az ijedt lónak száguldása zajlik.
Hátra szól a szolga a remegő lánynak,
Hogy most bizonyosan a nyomukba állnak,
Lova kantárszárát azért hát ereszsze -
Oda érnek mindjárt, nincs a Sajó messze.

18.

A lovak megérzik a sarkantyuk élét-
Sohasem próbáltak ők még ilyen félét;
Azért a futásnak hosszan neki nyulnak,
Beillnék futásuk felriasztott nyulnak.
Gyöngyire sisakján a toll három ága
Suhog hallhatóan a szélben utána-
Sebes iramlással amint neki vágnak
A tekergő Sajó zsombékos partjának.

19.

Ott zavarog immár Sajó sötét árja-
A száguldó két ló sarkantyut sem várja:
Rohan a habokba, habár küzd az árral,
Mégis biztossággal s gyorsan uszik által.
A két lovas már csak sötét pontnak látszik,
Vélnéd: hogy szemed csak a sötéttel játszik.
Locscsan a hab olykor, ámde olyan hallkal,
Mikor lomha hullám ütközik a parttal.

20.

Egész uthosszában még csak nem is szólnak,
Mert ilyen járatban nincs helye a szónak;
De van mindkettőnek egy-egy gondolatja,
Mely szivöket mélyen járva szántogatja.
Csak ha a ló botlik kiálló fatorzsban,
S hogy nincsen kedvére, rája nagyot horkan-
Ekkor egy-egy perezre mindenik felrebben
S-gondolkodnak aztán ujra, még mélyebben.

21.

Ami Gyöngyikének szivében feltámad,
Nem ijesztő gond az, nem is sötét bánat.
Szabadsága meg van - a jövendő képe,
Hajh! hányféleképen lebeg most elébe.
Hogy otthon van ujra, ezt gondolta, vélte:
Ott állott elötte a kis völgy környéke;
Tuvallat legyinté arczát: éji szélé-
Ő azt édes anyja csókjainak vélé.

22.

Aztán gondolatja ~~xxx~~, kis méh-bogár képpen,
Ki egyik virágtól a másikhoz lebben –
Megint tovább szállott szerelme kincsére,
S érzé hogy arczába szaladt minden vére.
Eszébe jut minden – végre az a vésznap,
Mikor reájok tört a kegyetlen vérhad;
Látja, mint vonaglik fájdalmától anyja,
S e gondolat szivét hasogatja, marja.

23.

Bűbár is ez egyszer már magába téré,
A nagy tüzességtől szint' lobogott vére.
Hogy hazáját egykor könnyedén elhagyta,
Érzi szive, lelke, hogy ez bélyeg rajta.
Mint mikor zárt üstöt feszíti a gőze,
S meg-megbillen olykor a gőztől fődője,
S ki-kibüffög rajta egész erejéből –
Ép ilyetén hang tört ki olykor melléből.

24.

Lassu dümmögéssel önmagát dorgálta,
Hogy amit mulasztott, mostan leszolgálja;
S beszélt ilyenképpen: „Hallod-e, te szolga?
Eddig könnyedén folyt kered, lábad dolga –
Ugy illnék, hogy most már te is valahára
Érdemesebb dolgot parancsolnál rája.
Mutasd meg hazádnak, hogy van emberséged,
S hátra lévő időd csak őneki éled."

25.

Fogadta is nyomban, esküdött is rája,
Hogy' s mikép veendi hasznát majd hazája.
Az igaz, hogy egyszer meghibált a karja,
De azért a kardot, ha kell megforgatja ...
Imigy tünölődék magával beszélve,
Mignem egy erős hang ütődött fülébe:
„Megállj! ki vagy?" – kérdé valaki előttük,
S már a másik perczben nyíl suhant felettük.

Sajó parti őr volt; derék magyar fajta –
Lőjön vagy ne lőjön? nem tűnődék rajta.
Másodikszor is már készen állott ijjá,
És hogy el nem pendült, csak kicsiny volt hijjá.
De szólal Gyöngyike: „Lassan- lassan pajtás!
Bizvást elmaradhat a többi nyílhajtás.
Érts a magyar szóból: nincsen dolgod Rém-
De két becsületes magyar szókevénnyel."

„Mond meg a királynak: kerülje az álmot,
Mert rohanni készül az egész tatárhad....
Hallgasd, hogyan zajlik- mire éjfél lészen,
Innét lesz a porton; legyetek hát készen."
Közeledett az őr most jóban hozzájok –
Éles pillantást tett azudon reájok.
Felveté dárdáját zömökös vállára
S az utat mutatva folyton elül járá.

A király sátrához mikor oda érték –
Testőrzők vezére jött ottan eléjek.
Amaz is elmondák, hogy miben volnának,
S hogy jelentse őket a magyar királynak.
Jelenté a testőr, mert jönn vala Béla,
És ki-kitekintett a sátorba néha.
A jelentést hallván, rögtön parancsolta:
Vezesse be őket egy királyi szolga.

Gyöngyike remegett minden egy ízében
(Nem volt a királynak soha közelében),
De azért belépett büszkén, daliásan,
A királyt köszönté, amint volt szokásban.
Le vala eresztve sisakja rostélya,
Néhogy fölismerje a lányt benne Béla.
De a király szóla: „Hogy ifjú vagy, látom,
Ámde arczodat is ismerni kívánom."

30.

„Megbocsáss, királyom, ne vegyed sértésnek,
Talán épenséggel ellenszegülésnek
Igénytelen szómat: engedd meg azt nékem,
Hogy arczom elötted szintén rejtve légyen."
Ilyen felelettel szólott a királynak,
Ki csudálkozott is csengésén szavának.
Még azt is gondolta – ám csak úgy futtában,
Hogy a vasruhában nem férfi, de lány van.

31.

Végre imigy szóla: „Legyen kivánságod,
Habár gyenge hangod kelt kiváncsiságot.
Légy akárki, tőlem lehetsz ismeretlen –
De ismerni vágylak legalább nevedben.
Aztán szaporán szólj: mi hír van ott tulnan,
Hogy a veszedelmet kikerülni tudjam?
Saját jószágomból jutalmazlak téged,
Hogyha enged Isten érnünk békességet."

32.

Sátor szögletéből, amig ezt elmondta –
Gyönyörü szép íjját addig elővonta.
Az volt ám a kézijj! az volt ám csak pompás!
Elhiheti bárki, mert nem üres mondás.
Aranynyal, ezüsttel, rubinnal kirakva,
Alig volt egy kis hely rajt' üresen hagyva;
Gyöngyikének adta, úgy ajándék képpen:
„Erről felismerlek, mond – minden időben."

33.

Gyöngyike az íjjat megköszönte szépen,
Azután igy szóla: „Hínak Ádám néven; –
Oda át a tábor vár úgy éjfél tájat,
Amikor is minden erejével támad.
Azért fegyvereztess; készüljetek rögtön,
Nehogy a tatárhad egészen áttörjön.
Nekem pedig engedd, hogy itt közeledben
Lehessek mindvégig, de így – ismeretlen'." –

33.

Engedé a király, Bűbákot is értve,
Ki-hogy Gyöngyikével maradhasson, kérte.
S mivel a királynak sürgős volt a dolga,
Ádámot magától most elbocsájtotta.
Meghivatta Ugrint és testvérét, Kálmánt,
Kikkel minden dolgot megvetett és meghányt.
Több főurnak tervét mikor meghallgatta,
Ki-ki lóra üljön, parancsba adatta.

34.

De mig fegyverkeznek, azalatt elmondom,
(Mert kell, hogy másfelé szintén legyen gondom)
Hogy merre járt Zoltán s miképpen folyt dolga,
Mióta a nép őt el-, kiparancsolta.
Czél nélkül bolyongott, ember elől bujván,
Nem mert mutatkozni künn az országutján;
Mert kik gyülekeztek a magyar táborba,
Imigyen szólíták: „Nem erre van Buda!"

35.

Nagyon elbusulta magát az ő sorsán –
Becsületi sem lesz most már ilyenformán.
Elsőbb azt gondolta, hogy haza megy szépen
S az ős, régi várnak a védője lészen.
Ámde azon perczben Gyöngyikének képe
Lenézően támadt lelkének elébe.
Megcsendült fülében, mit utolszor szóla:
„Drágább a hon nálam, ne feledkezz róla!"

36.

Láugolt minden vére, neki pirult arcza:
„Hát csak én ne menjek erre a nagy harczra?"
Lovát megfordítá: „Vissza, fel Budára,
Amire a napnak tünik végsugára!"
Kik futását látták vágtató lovának,
Lovagjáról mindent összegondolának.
Egyik kísértetnek vélte, mig a másik
Gondolá, talán csak a szemekkáprázik.

37.

Föl is ért Budára úgy alkonyat táján,
Végig ment a város egypár szűk utczáján;
Egy fegyverkovácsnál végtére megálla,
Egész ruházatját becserélte nála,
Majd hogy köny nem csordult elő két szeméből,
Mint megvált a kedves, ősi ereklyétől.
Ámde csak így küzdhet a magyar táborban,
Aki ráismerne, nem lesz ember ottan.

38.

Levonta ~~sisakját~~ ~~a~~ rostélyát durva sisakjának:
Ha ismerős arczok tán találkoznának,
Ne is gyanithassák ki rejlik alatta –
Sisakjának tollát szintén leszakgatta.
Mivel a sereg már Eger felé jára,
Sehova sem tért be tehát éjszakára...
Sarkantyúzta Rárót: előre! előre!...
Hogy a magyar tábort mielőbb elérje.

39.

Amire megvirradt, hát utol is érte,
Hogy ki légyen? tőle azt senki sem kérdte;
Szükség volt vitézre, amennyi csak tellett –
Be is fogadtak hát minden élő lelket.
Azért a sereghez itt is, ott is állott
Egy-egy késett bajnok, megtoldva a számot;
Majd meg egész csapat, – így mindenki tudta,
Hogy ki-kinek merre s miért vagyon utja.

40.

Ámde azért Zoltán mégis jól vigyázott, –
Ki is került minden ismerőst, barátot.
Elhuzódott félre, a tábor sarkába,
Szót az idegennel is csak ritkán válta.
Atyjának sem szólott, még ezt is megtette,
Pedig akárhányszor elment az mellette.
De hát így kivánta a maga jó volta –
Hogy éltével játszik, azt is meggondolta.

Mint tábort ütének Kümm a Mukhi téren,
A lobogó tűzhöz telepedék szépen.
Mégis előbb helyet keresett magának,
Mit neki egy szélső sátorban adának.
Lovát kikötötte, hol többié állott,
A sátor-czölöphöz, s próbálta az álmot.
De szemét hadd hunyja, hol lehunyni tud-
Más felé visz mostan a történet útja.

Ötödik ének.

1.

Sötét volt az éjfél, a földnek föléje
Borult, mint a holtra koporsó födéle.
Nagy lehetett álma, mert hallgatott mélyen,
Mint az, a ki fekszik lenn a sirgödrében.
A szunyadó csendet a Sajónak habja
Egy-egy locscsanással alig hogy zavarja;—
Ámde csak a partnál hallni ezt is éppen,
Ott is hamar muló, lopva vett csókképpen.

2.

De akik figyeltér táborát tatáznak,
Lassu moraj, zúgás vala, mit hallának.
Mint a csendes pusztán, ha förgeteg készül,
Megelőzi morgás elő-hirnökéül,
Erősebbé lészen lassan lengő szellő,
Mint felebb tolakszik a vészterhes felhő.
Ép ilyetén képen hallották a morgást,
Mint a tatártábor készülődék folyvást.

3.

Béla parancsára Ugrin érsek s Kálmán
Saját dandárjoknak az élére állván,
Megindulnak hallkan, - dobogásuk alig,
Fegyvercsörrenés meg épen mit sem hallik.
Közelébe érve a Sajó hidjának,
Egy átjött csapatnak bátran neki vágnak.
Megkondul a mellvas, megzörren a dárda,
Ütközik a két fél erős harczi-bárdja.

4.

Nyöszörög a sulytól a Sajónak hidja,
Mint a tatárt Kálmán rajt' visszaszorítja.
A magyar csapatnak akik ellen állnak,
Azok neki vágnak a biztos halálnak.
Elül vagyon Ugrin, az érsek, és Kálmán,
A tatárt köröttük, mint a nádat, vágván.
A kit el nem ért a nyil, kard vagy a dárda,
Sajó sötét habja azt magába zárta.

5.

Nem állhat az ellen, hát futásnak indul,
Szabadulni vágyik az elfoglalt hidtul.
Kálmán a futókat futni békén hagyja,
A hidat azonban őrökkel megrakja.
Visszát fuvat aztán; a tábornak népe
Rivalgással tódul a győzők elébe;
Mint kik nagy győzelmet vivtak a tatáron:
Szunyadni ledülnek s rájok száll az álom.

6.

De nem szunyad Kálmán sem pedig az érsek,
Sem a király, Béla, mert gondjok temérdek.
Fegyverben virrasztnak, egyet-kettőt lépnek
S hallgatva meresztik szemöket az éjnek.
Gyöngyike is virraszt egy kicsiny sátorban,
Mely a királyéval ott vagyon egy sorban.
Hogy magának adják, hogy egyedül lakja,
Ez volt a királynak külön akaratja.

7

Éji virrasztását senki sem vigyázza –
Be-bepislog olykor az őrtűz világa.
Bűbákot is ottkünn elnyomta mély álma,
Pedig kemény föld volt alatta a párna....
Sötét sátorában Gyöngyike letérdel,
Imádkozik hosszan, összekulcsolt kézzel;
Nem saját magáért, sorsa jóvoltáért,
Hanem nagy veszélyben lévő hazájáért.

8.

„Ki parancsot osztasz az egész világnak,
Akinek szemei a szivekbe látnak –
Kinek hatalmával nem daczolhat senki:
Ne engedd, ne engedd hazámat elveszni!
Adj erőt kezemnek, hogy kardom hiába
Ne legyen felkötve testem oldalára –
Férfi bátorságot szivem belsejébe,
Hogy nézhessek bátran halálnak eléje."

9.

„Ellened e nemzet talán nagyot vétte?
Gyülöli királyát? törvényed széttépte?
Büntetésnek küldted rá a tatár hadját,
Haragos kezednek hogy csapását adják?
Oh add, hogy kegyelmed, mivel véghetetlen –
Ne hozzon halált hát ostorod kezedben.
Hadd éljen e nemzet, hadd éljen továbbra –
Ha bünteted is, de ne büntesd halálra!"

10.

„Vedd el, ha kivánod, mi legdrágább nékem,
Cserébe hazámért mindenem" igérem;
Ámde azért légyen, amint elintézted
Akaratod által – büntessed vagy védjed ....."
És miror felállott, szemeit megtörlé,
Olyanformán érzé: nem előbbi többé, —
Mintha erősebbé vált volna a karja,
Szivét a bátorság gyorsan dobogtatja.

11.

Mert ki volt fáradva, hát szunyadni vágyott,
Meg is igazítá a párduczos ágyot.
Letevé sisakját, nem volt szükség arra –
Titkolt arczulatját a sötét takarta.
Mint úgy oltözötten végig dült az ágyon,
Szemeire lebbent azonnal az álom.
Hej de régen szunyadt már ilyen nyugodtan,
A szabadság vágya nem zavarja mostan.

12.

Ámde szunyadása nem sokáig tartott,
Fel kellett övezni a leoldott kardot.
Nagy, ijesztő zúgás támadt fel az éjben,
Nagy vihar volt Muhitérén készülésben.
Berohan Bűbák is Gyöngyike sátrába,
Ráhajolván annak párduczos ágyára;
„Jön a tatár! itt van!" rémülten kiáltja
És kutatja, hol van kardja, harczibárdja.

13.

Gyöngyike is rögtön felugrik ijedten,
S gyorsan készülődnek a harczra mindketten.
Ott künn is zavar volt, sok kardját kereste,
Pedig helyén volt az, oldalát verdeste.
Nyereggel szaladgált másik erre-arra,
Lovát sem találta a nagy zürzavarba?
Több meg csetlik-botlik a szük sikátorban,
Mint a siket és vak a legtöbbje olyan.

14.

Több csapat vezére, mint a lármát hallja
– Mert nagyon kényelmes ágya derekalja –
Gondolkodva készül s haját igazítja,
Vészjele a kürtnek semmit sem gyorsítja.
Ilyetén állása vala a dolognak,
Bár a király s kálmán serényen forognak
Közte a tábornak, ámde mind hiába,
Nem tudják a rendet állítani lábra.

15.

De nem így volt tulnan. Tatárok vezére,
Mint a magyarságnak álom szállt szemére –
Állittata rögtön két hajító gépet,
Az elfoglalt hidnak ostromlása végett.
S nagy köveket hordat halomra e ~~végett~~ végre,
(Még mázsán is túl tett soknak nehézsége)
A gépekhöz mingyárt olyan népet állít,
Kik kezelni tudják annak vető-fáit.

16.

Subutaj vezérét a Sajónak mentén
Küldi, hogy az ottan átmenőt keresvén,
Mikor a magyarság a hidfőnél harczol –
Oldalvást támadja meg a tábort akkor.
És az adott jelre, mint a méhraj, mozdul
A nép sokasága a tatár táborbul.
A hajító-gépek hajló vető-fája
Kezdi dobálását, követ sürün hányja

17.

A kő-eső ellen (ütése nagy néki)
Az őrt álló népet a paizs nem védi.
A paizszsal együtt zuzik szét az ember,
Nem használ az ellen semmiféle fegyver.
Azért hát az őrök neki iramkodnak,
Egyenesen tartva a magyar tábornak.
„Itt a tatár, itt van! fegyverre! fegyverre!"
Előbb egy kiáltja, aztán száz egyszerre.

18.

Mint a király öcsese, Kálmán, hallja eztet,
Saját dandárjával rögtön fegyvereztet.
És az érsek, Ugrin, ép tesz ilyenképen:
Vezeti csapatját tömött harczrendjében.
„Előre! előre! ember kell itt gátra!"
Ő adja a példát, nem is tekint hátra.
S a legelső sornak olyan lökést adnak,
Szinte meging vége is a tatár hadnak.

19.

De azok helyt állnak; nyomják őket hátul,
Annak is kell menni, ki nem megy magátul.
Batu az ő népét semmit sem kíméli,
Kitoldja a csorbát, elég vagyon néki.
Nem száll a nyíl, úgy dül jégeső módjára
A magyar seregnek minden egy ~~móc~~ sorjára.
Vagyon zúgás, morgás oly erős kardcsengés,
Kik távolról hallják, gondolják égrengés.

20.

Odavágtat Ugrin, hol sürübb az ellen,
Hol halomra ölhet csak egyetlen helyben.
Dülnek is körötte, mint az érett gabna,
Ha kaszáját vágja beléje a gazda.
Minden vágásával ~~nőt~~ nőt a holtak halma,
Ki elébe botlik, rögtön meg van halva...
Utána nyomulnak vitézei nyomban,
Az általa vágott széles sikátorban.

21.

Özönével szórnak nyilat, dárdát rája;
Hiábavalóság! csak egy sem találja.
Körüle a tér is mindig jobban tágul,
Ámde maradoznak vitézei hátul.
Horihorgas ellen száguld most feléje,
A tatárseregnek valami vezére.
Szegezi dárdáját Ugrin jó lovának,
Hogy ló nélkül véle majd könnyen elbánnak.

22.

Tudja jól az érsek, a tatár mit gondol,
Egy könnyü szökéssel elugrik az utból.
Mint a tatár ottan elsuhan mellette,
Fejét egy-vágással nyakáról levette.
Most, mint éhes sáskák, rohannak feléje,
Száz kar emelődik, hogy vágjon fejére.
Belátja az érsek, veszik élte bizton,
Ha nem sikerül, hogy vissza utat nyisson.

23.

Meg is fordul rögtön; de teuger az ellen,
Sokaságán által menni lehetetlen.
Lemond az életről s megvadul haragja,
A tatárok sorját csorbára faragja.
De mivel sötét volt, észre nem vehette:
Rázuhint fejére egy tatár megette.
Habár elevenre nem is ért a bárdja,
A világot mégis keringeni látja.

24.

Körös-körül fogják, mert nincs segítsége,
Már a tatár véli: no most mingyárt vége!
Hát mikor legjobban neki iramkodnak,
Fordulása lészen az egész dolognak,
Mint mikor a cséplők úgy hatosba vernek,
Hogy ki kell pördülni minden gabnaszemnek,
Mondom, mint a csépek sürü leesése,
Úgy vág a tatárnak valaki közéje.

25.

Mintha villám volna kezében a fegyver,
Ellent állni néki senki nem tud, nem mer.
Rémül a tatárnép, mert szellemnek tartja,
Kien nem fog semmi élő ember kardja.
Pedig nem is szellem, hanem Zobor Zoltán,
Ki segítni jött el Ugrin vészes voltán;
Smig egyik kezével halált osztogatja,
Másikkal a szédült Ugrint támogatja.

26.

Majd miror az érsek felocsudott, ketten
Vágnak utat vissza a tatárseregben.
Másfelől meg Kálmán s a többi vitézek
Kardjának alatta sok tatár elvérzett.
Ámde a sok mindig tovább tart kevésnél,
Hosszú élü bárd meg többet fog a késnél —
Fogyott a magyarság száma, kitartása,
Szükségessé vált már visszahuzódása.

27.

Vissza is huzódnak a kürtök szavára
A legnagyobb ~~csendben~~ rendben, lassan, rákmódjára
Hátrálása közben a magyar hadaknak
A tatárok nyomban utánur haladnak. —
Vélekedett Ugrin, hogy a tábor készen,
Fegyverrel kezében, ott áll majd a résen;
De ~~a~~ zavarban volt az és nem harczsorokban,
Az érsek haragja rögtön fel is lobban.

28.

Megeresztve haugját imigyen dorgála:
„Boldogtalan ország, a melynek királya
Hanyag, mint te voltál, te királyom, Béla!
Tudtad, az idő gyors, és maradtál léha.
Nem drága népednek vagy magadnak vére?
Mért nem gondoltál hát eddig védelmére?
Még hazád sem drága, kinek vagy most,
Asszonymódra ültél sátorodban lomhán! trónján —"

29.

„Itt a vész feletted, hol sürü nyil járja —
Itt a vész körötted: tatár kardja, bárdja.
Erre-arra rámégy, mint madár, a lépre,
Nem tudod, hogy milyen nap virrad ez éjre..."
Igy szólott az érsek hangos, érczes hangon,
Nem volt őelötte királynak sem pardon.
Nem félt, bár szavára nagy leve a mozgás —
Mert nem emberszólás az igaz megmondás.

30.

Béla ezen szókat számon nem is kéri,
Mert, hogy igaz egyig, maga beisméri.
Csak a kardja csördül, amint játszik véle,
S meg-megmoczczan olykor keskeny-ajka széle.
De az a levente, ki mellette álla,
(Aki Gyöngyike volt vitézi ruhába)
Bámulta az érsek ezen merészségét,
A magyar királynak a béketürését.

31.

Tovább is szólt Ugrin, de nem a királynak,
Hanem akik ottan körülötte állnak.
S mivel a királyhoz legközelébb állott,
Legnagyobb haragja Gyöngyikére szállott.
„És ti, itt köröttem, minek köttök kardot?
Vagy csak czifraságnak hordjátok ti azt ott?
A ti szemetekben a fegyver csak játék?
Közöletek harczban még egyet sem láték!"

32.

„Itt is egy oly bajnok, ez ifju levente!
– Széles kardját Ádám mellvértjéhez verte –
Nincs erő kezedben? elszállt merészséged?
Mért nem tanultál hát szakácsmesterséget?
Kanál kell asszonynak, a kard férfi népnek,
De nem olyanoknak, kik élétől félnek.
Tudd meg, ki a kardot egyszer felkötötte,
A haza parancsol éltének fölötte!"

33.

„Pusztul azon ország, a melyiknek népe
Honszeretetet nem ápolja szivébe;
Akinek nagyjai csak az üres fénynek –
Nem pedig a haza jóvoltáért élnek.
Gyávák vagytok, urak! gyávák mind, egy szálig!
Közöletek vajmi kevés, mi kiválik.
Ufajzott a magyar, emberöltő óta
Egész története egy siralmas nóta!"

34.

Tovább mens az érsek méltó haragjában,
Hogy rendet csináljon, ha tud-hamarjában.
Gyöngyike pediglen pirult szégyenében,
Nem akart maradni király közelében.
„Megyek én! megyek én! ne fogja rám senki,
Hogy nem merem éltem hazámért letenni.
Oda állott rögtön a legelső sorba.....
A hullámzó tábor mind' tovább sodorta.

35.

Az urak is most már mind fegyverre kapnak,
De egészen vége még sincs a zavarnak.
Van még, kinek nincs meg kardja vagy gerelyje,
Vagy lovát nem tudja merre s mint terelje.
De nem várhat Ugrin; tódul a tatárhad,
Eleje elérte már a szélső sátrat.
Sok közőlök immár betörni sem átal
A magyar táborba szekérsánczon által,

36.

Vezeti hát népét Ugrin s Albert mester,
Ki bárd forgatásban volt igen nagy mester.
Kálmán is megy vélek, az ellent pusztítván –
Ez a három együtt háromágu villám.
Karddal szembeszállni nincs, ki merjen vélek,
Csak messziről szórják a nyilat feléjek....
Egyszer széjjel mennek, aztán tömörülnek,
S mint zavaros hullám, együtt hömpölyögnek.

37.

Ott forog Ádám is fürge tatár ménen,
(Hijuk Gyöngyikét most e második néven)
Visszafelé jönni neki lehetetlen –
Több sor megy utána rohanó léptekben.
De nem is volt erre épen semmi gondja,
Az érsek beszéde most is fülét zsongja.
Megmutatni vágyta a harcznak közötte,
Mint használja kardját, ha már felkötötte.

38.

Nem tudta a módját a kard forgatásnak,
Mert szüksége nem volt ilyen tanulásnak;
De azért, az Isten amint birni adta –
Saját védelmére mégis megforgatta.
Karikát, keresztet írt a légbe véle,
De elég volt annak, kit elért az éle.
Aczélos pajzsára nem vágtak rá olyant,
A szekercze vagy kard hogy vissza nem dobbant.

39.

Hol Ádám lovag ví, nem is messze attól –
Egy-két lóhosszára Zobor Zoltán harczol.
De most mind kettőnek nem annyi a dolga,
Hogy vigyázni másra egy percze is volna.
Ha látszanék arczuk, kit sisak tart zárva,
Idegenné tenné szintén az éj árnya.
Csak előre néznek, előre rohannak –
Ki hibásan mozdul, vége vagyon annak.

40.

Foly a harcz erősen, elterülve széjjel,
Szivbe futó nyillal, karddal, szekerczével,
Kong az érczes mellvért, a pajzs nagyot roppan,
Kard finom pengése hallik rája nyombau.
Felrivalg a kürt is, s hallására ennek,
A sorok szorulnak, vagy neki terjednek.
Majd hátra huzódnak: ellennek tért nyitván,
Majd előrohannak, mint a sebes villám.

41.

Már a hajnal pirja fenn ragyog az ~~ég~~ égen,
Az öldöklő harcznak nincsen vége még sem.
A tatár nem enged, temérdek a népe –
Egy elesik – hármat indít a helyébe.
Habár a magyarság pusztul egyre-másra,
De azért nem gondol visszafordulásra.
Harczol minden bajnok, harczol, meddig birja,
Itt dül el a nemzet élete vagy – sirja.

42.

Im egyszerre fény kel, mintha volna nappal,
Szétterül a téren vörös sugarakkal;
Mintha meggyúl sok száz temetési fáklya –
Felgyujtott szekérvár lobogva világla.
Száz torokból hangzik: „Vége, ég a tábor!"
Megdöbben e zajra akármelyik bátor.
Felel a tatárság örömrivalgással,
Nyomul a tábornak sürü nyilazással.

43.

Látja már az érsek, hogy mindennek vége,
Béla király sorsa ötlik az eszébe.
„Csak a királyt, királyt!" – bár rémesen zajlik
A harcz, azért szója dörgése kihallik.
„Vissza lovag, vissza!" kiáltja Ádámnak –
Ádám s még vagy százan visszafelé vágnak.
De utjokat állja ellen egy csapatja,
Annak élén Ádám Takucsot pillantja.

44.

Dárdáját fordítja Takucs rögtön arra,
S egyenesen száguld a leány-lovagra.
Soha sem lesz vége, hogy ha nem lesz mostan,
Soha, soha nem megy Ádám tovább onnan...
De Ádám sem volt ám egészen járatlan,
Félre ugrott ép a kellő pillanatban,
S Takucsnak dárdája befuródott másba,
Ádám háta mögött kürködő tatárba.

45.

A tatár most bárdját ragadja kezébe,
Erősen vág azzal Ádámnak feléje.
Halálos a vágás, melyik csak félilyen,
De Ádám előle könnyen félre billen.
Takucs mostan bárdját oldalt ereszteste,
Lovára dül Ádám – elsuhan felette.
Fogát csikorítja most a tatár rája,
És közelébb rugtat dühében hozzája.

46.

Hogyha most csapását csak egyszer is adja,
Biztos, hogy lesz néki véres foganatja.
De támad Ádámnak gondolata olyan,
Hogy az által lészen menekvése onnan.
Arcza ellenzőjét felüti sisakján,
Úgy tekint szemébe a tatárnak aztán.
Rája szökik rögtön kipirult arczára
Egő szekérvárnak vérvörös sugára.

47.

Takucs a nagy bárddal már lecsapni készül,
Mint csak lehetséges, teljes erejébül.
De megáll egy perczre, amint megismerte,
Hogy ki légyen véle harczoló levente.
Ádám csak ezt várta s míg a tatár bámul,
Könnyedén kihajlik a nyereg kápából.
Egy futó pillantás alatt éles kardja
A halálos vágást Takucsnak megadja.

48.

És az kuporodva lefordul a lóról,
Hangos nyekkenéssel véres földre orról.
A lovag pediglen tábor felé száguld,
(Mert Takucs elesvén, körül a tér tágult)
Mielött azonban a táborba ére,
A sisak rostélyát lecsapta helyére.
Ottan a Királytól oldalvást elálla,
De magához inté magyarok királya.

49.

Olyan viadal foly ezalatt a téren,
Amilyen ritkán volt stán soha sem lészen.
Küzd a magyar, mint tud, ámde mind hiába –
Halomszámra hullik a java, virága.
Hiába van Ugrin erős akaratja,
Mert a vitézségnek nincs már foganatja.
Lelke előtt látja; kész a nemzet sirja,
Behányná, lezárná, hajh! de már nem birja.

50.

Hallja nemzetének síró jajdulását,
Sirjának mélyéből segélykiáltását.
Csak az zúg fülébe: vége, vége, vége!
Nem lesz a magyarnak többé nemzetsége...
Beleszáll keblébe boszu indulatja,
Szivét a haraggal mélyig tomboltatja;
De nem fér meg ott benn, meg-megdörren ajkán,
Hangos kiáltással az ellent így hajtván.

51.

Mint bezárt oroszlán, sivatag királya,
Ki még soha ebként senkit nem szolgála.
Ha széttépi lánczát, mint ez ellenére,
Úgy pusztitott Ugrin, a hol kapta, érte.
Amint a sorokat aratva bejárta,
Jó lovát találta egy hajitott dárda.
És elterült Ugrin lovával a földön,
Fejét vették ottan az érseknek rögtön.

52.

Pár percznek elötte, nem messzire tőle,
Igy veszett el szintén templomosok fője.
Ámde előbb széles, nehéz sulyu bárdja
Egy főtatár testét derékon átvágta.
Egymás után hulltak köz- és fővitézek,
Kik között volt Mátyás, esztergomi érsek,
Azután meg Miklós, király kanczellárja,
Kinél a pecsétet Batu megtalálta.

53.

Erád öspörössel Gergely püspök, győri;
Rajnáld püspök és – de számlálni ki győzi?
Sok jó vitéz lelte ottan meg a sirját,
~~Kiet~~ Kiknek nevét most már nem tudják, nem irják.
Csak egyedül Kálmán, a királynak öcscse –
Ki legtovább harczolt, hogy haragját töltse –
Szabadult ki alig pár század magával,
Szivében mély sebbel, honfibánatával.

54.

A Király a vészhirt testvérétől hallván,
Jobban sápad arcza, bárha elég halvány.
Megrázza szivét a harcznak ilyen vége –
Romba dülve trónja s nemzetének élte...
Saját életével, – már azzal sem gondol,
Menekvésre készen bár lova ott tombol.
Ha megjött népére a végső idő is,
Tovább ő se éljen, hadd veszszen el ő is.

55.

De körüle nem volt csak egy oly vitéze,
Aki véle együtt ilyenformán érze.
Erővel ültették fel egy tartós lóra,
Ám előbb a díszt mind leszkgatták róla.
Aranyos pánczélját, gyémántos sisakját –
(Helyébe közharczos öltözetét rakják)
Ottan összehányták a tábor gyöpére –
Nincs most arra szükség, csak a menekvésre.

56.

Fut a Király, Béla, tatárokon által
Nyitnak utat néki nagy tusakodással.
Kivül a tatárok egér-utat hagynak
– A Királyt vigyázva – a futamló haduat.
Igaz, hogy ruhája olyan közvitézi,
De azért az ellen mégis felismérí.
Rárohannak aztán nagy orditást téve,
Hogy megejtik most már halva avagy élve.

57

Számításuk mégis nem fordula jóra –
Nem tudták kerítni a Királyt kapóra,
Mert védték azt többen oly jeles vitézek,
Kik nem álltak hátrább, mint Ugrin az érsek.
Ott körüle voltak – kikből most is élnek –
Fiai Rugacsnak, Fáyak ősének.
Egyiket nevezték vitéz Barnabásnak,
Vala ösmert neve Don a másikának.

58.

Forgács András sennek édes jó testvére, –
Döme úr, kiben folyt Aba király vére.
Mohol fia, Detrik, azután meg Ádám,
Móricz mester és még Ernyei várispán.
A nemzet szinéből ím ezek valának,
Kik életét védték a magyar királynak; –
Mert futott a többi a merre csak látott,
Elhányva a fegyvert s minden drágaságot.

59.

Egy tatár Bélának, hogy leszurja-rugtat,
Feszítve előre hegyes lándsa-rudat.
Észre veszi Móricz és fordul elébe,
Hogy a másvilágra hamar átsegélyje.
Igaz, hogy a lándsa olyat taszít rajta,
Hogy vége, ha pajzsa nem igazi fajta;
De karikáz kardja egy nagyot a kezében,
S fejét a tatárnak elnyítja középen.

60.

Nem ért ezzel véget a királyi hajrá,
Mint a véreb, Bélát a tatár úgy hajtá.
Már lova is fárad, lassítja futását,
Nem veszi fel már a sarkantyu szurását.
Végtére megáll és megfeszíti lábát,
Nem megy egy toppá' sem, habár huzzák, ráutják.
Pedig üldözői a futó királynak
Ottan a nyomában, nem messzire járnak.

61.

Lengrik lováról vitéz Forgács Endre,
Aki vala mindig hűséges levente –
És ajálja tartós lovát a királynak,
Testvére is hozzá övét ráadásnak;
Mert a bátya öcsesét nem hagyja magára –
Együtt éltek, együtt mennek a halálra....
A jó bátya elhull, s hazája földére
Ömlik a hűséges leventének vére.

62.

Tut a király, száguld, ámde a tatárnép
Nem marad el tőle, követi, mint árnyék...
Lova ismét tágít, az utolját járja –
Hejh! pedig futásban nem volt néki párja.
Egymásután adják lovukat, míg telik:
Ernyei várispán, aztán Döme, Detrik. –
Majd Ádám ily szóval: „Lovam tatár fajta,
Fogadd hát királyom, élted biztos rajta."...

63.

Megkönnyebbül Béla, biztos menekvése –
Im ottan egy erdő árnya int feléje.
Arra veszi utját... eltünik alakja...
Diós győri erdő mélyébe fogadja.
Onnan veszi utját a Forgács családnak
Turóczban épített zniói várának.
Ott megpihen kissé, majd bujdosik onnan,
Mert nem biztosságos élete a honban.

64.

Futását Pozsonynak, kinek irányozza,
Hova egy követje Fridriknek ezt hozza:
„Fridrik, a nagy herczeg, sorsodon indulva, –
Látva, hogy országod, trónod fel van dulva,
Üzeni, hogy készen saját palotája,
Hova Felségednek személyét elvárja."
Utját veszi Béla Homburg városának,
Ahol lakást néki a várban adának.

65.

Hol jó szivet véle Béla király, ottan
Megcsalták, mint rablók oly gyalázatosan.
Mint, ki égett sebjét a viznek helyette
Darazsak fészkébe véletlen rejtette,
Fájdalmában aztán kétszeresen jajdul,
Megnől az idő, míg kigyógyul a bajbul.
Fájdalom még jobban vágta bele körmét –
Nem volt elég kinja, többel is gyötörték!

66.

Előlépe Fridrik nagy arczátlansággal,
Szivtelen emberhez illő kivánsággal:
Mi arany-, ezüstje vagyon a Királynak,
Rója le egy részét véle adójának.
Másik részül aztán Királyné kincsének
(Mit hazulról futva vélek megmentének)
Követelte durván az által adását,
S három vármegyéről Béla lemondását.

67.

Könnyü oroszlánnal bánni, ha az kötve,
Egy országgal, ha az össze vagyon törve.
Mit kérdé a herczeg mi nem, és mi illik?
Nem törődött azzal Bábenbergi Fridrik...
Nem szólt ellen Béla; tudta, nem lesz haszna,
Csak szivében indult kesergő panaszra.
„Ezt is meg kell érnem!" sugva mondogatta,
S édes hitvesével kincsét kirakatta.

68.

És Mária rakta, zokogás közt rakta...
Kedves emlék minden legkisebb darabka.
Közbe-közbe olykor fájdalmának gyöngye,
A kirakott ékszer közé, oda görge.
Könye hullatása elborult szemének,
Fel-felsóhajtása hullámzó-keblének,
Férje szivét jobban, mind mélyebbre marta,
S az, hogy ne is lássa, szemét eltakarta.

69.

Sokat ért az annyi gyémántos köszöntyü,
De többet Bélának az az egypár könyü,
Ami oda hullott a halmozott ékre...
Mit nem adott volna, hogy válthassa, értte!
Mégis a herczegnek kevés volt az érték,
(Oly nagy, mint kincsvágya, volt nála a mérték)
Még azt is magára tudta venni lelke,
Hogy benne kavarva, szemben becsmérelte.

70.

Mikor már a herczeg zsebeit megtölté,
Nem akart maradni Béla nála többé,
Családjával együtt, megsértődve mélyen
Rajta elkövetett embertelenségen –
Ott hagyta a herczeg fényes palotáját,
Fényes palotának kétszinü gazdáját.
Utját vette délnek, hol a sebes Dráva
Zavarosan csap ki süppedős partjára.

71.

De véle ment, forroth szivének haragja,
Hogy ezt a herczegnek egyszer visszaadja –
Édes hitvesének könye hullásáért,
Három vármegyének az elrablásáért....
Ha hogy teljesült-e, azt is megtudjátok,
Ha a történelmet ott megolvassátok.
Mert itt más folyása vagyon már a dalnak,
Olyatén irások helyt itt nem foglalnak.

Hatodik ének

1.

Amint az este Sajónál leszállott –
Feketébe vonva a nagy pusztaságot,
Csendesség terült el Mukinock felette,
Álmos szemeit csak a tűz meregette;
Mert a szekérvár már elaluvó félben –
Kinlódik, vonaglik haldokoló képpen.
Sürü sötét füstje tovább terül lomhán,
A nagy mezőséget vastag ködbe vonván.

2.

A tatár tábornak, de már alig-alig-
Tovább száguldása messzünnen morajlik.
Majd meg szabad lónak, mint átfut a téreu,
Hosszu nyerítése sír által az éjeu.
Ameddig csak láthat a szem pillanatjá,
Mozgó alak egy sem mutatkozik rajta...
Amerre csak elfolya tűz vörössége,
Halavány pirossá vál' a holtak képe.

3.

Ép mint arataskor, ha dús a termőföld,
Az aratott gabna nagy vidéket megtölt-
Feküdtek a holtak százan is egymáson...
Hajh! fizetve volt a jövő is busáson.
A tér közepében egyszercsak, mint árnyék,
Egy magányos harczos most mozogni látszék.
Mint nagy pusztaságon letörött fa törzse,
Úgy állott az ottan a holtaknak közte.

4.

Nincsen nesze, hallgat, mélyen hallgat folyvást,
Mint egy visszatérő szellem, ki a romlást
Tekinteni jönne, s egy-két pillanatra
Szállna bajnok testbe, mely már meg van halva.
De akik meghaltak, vissza soh'sem járnak...
Élőember volt ő, kürtöse királynak.
Megzendül a kürtje hosszan, elhalóan,
A vonagló nemzet jajdulása olyan.

5.

S mintha szünnék perczre a haldokló kinja,
Vagy olyan kevés az, hogy jaj nélkül birja,
De még utoljára, mikor kivonaglik-
Hallgat a kürt.... sujra, hosszasan feljajdít.
Felüté fejét a zengő kürt szavára,
Kiben az életnek nem volt elalvása,
És nagy bámulással tekint széjjel-szerte,
Mint kinek mély álmát riadás elverte.

6.

Ki nem lelte végét a nagy viadalban,
Hanem könnyű sebből csak elszédülés abban,
Vagy akit az élők már semhogy sem védtek –
A holtaknak közte talált menedéket:
Az lábára állott a hang hallatára,
Őrülve, hogy virrad egyszer valahára.
De aki félholt volt, hangzott jajolása,
Az életre vágyva, segélykiáltása.

7.

Aki birja lábát, magára van gondja,
Másokat segélyni erejét nem osztja.
Tudja: nincs orvosság nékik e világon,
Majd segítő őket álomtalan álom.
Ment mindenik útján, merre jobbnak vélte,
Merre biztosabbnak látszott neki élte.....
Végső tisztességül sirt ásni? temetni
A holtakat? erre nem gondolt de senki!

8.

De minek hangozzék ily siralmas ének?
Nem történtté tenni a már megtörténtet
Nem lehet sem nékem, sem pedigien másnak;
Irányozzuk máskép hangját a dalásnak.
Bárha rágondolok, milyen volt e hajlan,
A szomoru érzés erőt veszen rajtam;
De mert helye nincsen itt a szív szavának,
Nézzük, hogy a dolgok tovább hogy folyának?

9.

Gyöngyike továt a király alá adván,
Holtak közt keresté biztosságát aztán.
Hol nagy rendet vágott a halál kaszája:
Bujt a holtakból lett halomnak alája.
Várja lemenyvását ott a lassu napnak,
Miglen körülötte mindnyájan szunyadnak.
Tárolt, mégis arcán a verejték görge,
Mert szomszédja a vérben holdokolva hörge.

10.

Megjött végezetre a nyugalmas éjjel,
Sötét lepedőjét csendben terité el.
Szakgatott szovára a feljajdult Kürtet
Gyöngyike és mások Muhiról Készülnek.
Maga körül néze Gyöngyike is mostan,
S mint kit nyughelyéről Keltve fel álmosan,
Azt hitte először, hogy csak rémes álom,
Mit ott lát előtte széles pusztaságon?

11.

Hajh! mi sokszor álom, az valóvá lenne,
S álom a valóban, ami rossz van benne;
Sébredne az ember mindenkor a jóra,
Bűntől, fájdalomtól mentes virradóra!....
Gyöngyike is ébredt, de csendes röggön,
Amint tovább ment a vértől ázott földön;
Mert olyatén képet álmodni sem könnyű,
Ki álmodja, annak álomban is szörnyű.

12.

Ment, merre futását látta a királynak,
Erdők sűrűjében, hol vadat tanyáznak.
Nappal volt nyugvása egy-egy odvas fában,
Folytonos menéssel telett éjszakája.
Merre viszen? vajjon hol ér véget útja?
Vagy mely tájon jár már? azt maga sem tudta;—
Mignem másodnap az erdő végső ére,
Felnyulva egy dombnak kellő közepére.

13.

Gyöngyike szétnézett s mert fáradt volt, ottan
Letelepülé egy tölgy árnyába legottan.
Asztalt is teríte az Isten földjére —
Egyszerű volt, mégis neki sokat ére.
Mit kirakott ottan, azt nyilával lőtte,
Amikor az ágon turbékolt előtte:
Búgó gerlicéjét az erdő mélyének —
És sárcsa tojását nádas-tó vizének.

14.

Amikor már éhét úgy ahogy elverte,
Mielött szunyadni oda leheverne:
Csillapítá szomját a domb oldalából
Kifakadó tiszta, csevegő forrásból.
És elaludt tüstént csendes nyugalomba –
Arczára borulván a vadbokor lombja....
Szép lehetett álma, mert mosolygott rajta
Gyenge mozdulással olykor piros ajka.

15.

Elmondanám én azt, hogy mi volt az álma,
Ha a krónikába az megirva állna; –
De igy, bár kivánja akárki is, kedvét
Nem tehetem, mert szóm könnyen fejre esnék.
Nincsen az megadva ezen a világon,
Hogy valaki másnak álmaiba lásson....
Tehát, – mint elszállott szeméről az álom,
Dolgait csak ismét azontól számlálom.

16.

Amikor felébredt, a nap jó lenn jára –
Drága ijját véve, tovább ment utjára.
Egész utjártában egy lelket sem látott,
Pedig hát ugyancsak böngészte a tájot.
Már gondolta: ottan emberek sem élnek,
Mert nyomát sem látta a lakház félének;
Órák számra haladt, sa legkisebb nesz sem –
Nem sok kell, hogy erre bárki éhen veszszen.

17.

Amint egymagában lassan mendegéle,
Egyszerre egy széles sziklalábhoz ére.
Gondolkodva mélyen, kerülni akarta –
Ráburrant kétszázat számláló csapatra.
Táborzó tatárok voltak Isten adták,
Gyöngyiket tehátlan rögtön közbe kapták.
Fenyegetett egy rész dárdával feléje,
Másik pártját fogni oda állt melléje.

18.

Tanácskoztak hosszan; hanem Gyöngyikének
Csak sejtése sem volt arról, mit beszélnek.
Ő forog a szóban, csak ez egyet vélte,
És hogy egy hajszálon függ e perczben élte.
A hosszu tanácsnak immár vége esvén,
Egy közölök igy szólt Gyöngyikének nyelvén:
„A magyar-hallottuk-szavatartó mindig,
Vagy csak e mondással szemünkbe port hintik?"

19.

„Tudom, hogy magyar vagy te is, hiszen látom
Első tekintetre pánczélos ruhádon;
Hanem megtartása a kimondott szónak
Ugy lészen-e nálad, mint a hirek szólnak?
Követségül rögtön bemégy ezen várba,
És mutatott kézzel a magas sziklára—
És megmondod szóval: a királyt kivánjuk,
Maradjon a többi, vagy menjen, nem bánjuk."

20.

„Hogy magad hozod meg vissza üzent szókat,
Esküt sem kivánunk, csak lovagi szódat..."
Magyar becsületet Gyöngyike hogy ójja,
Habár nem esküje, de lovagi szója
Volt a kérdés, ámde az is úgy kivánta:
Becsülettel légyen halálig iránta,
„Igaz, imigy szóla, mint a világ hallja,
Hogy lovagi szóját a magyar megtartja."

21.

„Viszem kiváuságtok rögtön fel a várba,
Vissza is hozom az üzenetet rája.
Ha hirt roszat mondok, tudom, nem lesz pardon.
Mint a magyar szokta, szavam mégis tartom."
S felindult a várnak kapaszkodójára,
Hol, ki utját tudta, az is félve jára.
A kesrenyösvényen az volt szerencséje,
Hogy a hold világlott lábának eléje.

22.

Mint a rend kivánja, hát úgy menjünk sorba,
Mondásunkon hogy ne essék semmi csorba;
Ne is rohanjunk be ajtóstul a házba –
Adja okát, ki a falut fellármázta....
Kitudta az ellen ravasz kémleléssel,
Hogy a király, Béla, Znión volt egy éjjel.
A hír erősíté azután még azt is,
Hogy ott rejlik Béla fenn a várban mast is.

23.

És körülzárolta egy csapat a várat,
De látván, hogy ottan veszélyes a járat,
Hát szerencsét próbál olyanforma képpen –
Beüzen a várba szigorun, kevélyen:
Adja ki a várnagy magyarok királyát –
A várat a néppel aztán ők nem bántják;
Vagy leroutják földig azt, ha ellen állnak,
Mégis meg kell lenni a magyar királynak.

24.

Ezen üzenetnek nem lett a várt vége –
„Jöjjön – így üzente vissza a vár népe,
Ki megunta éltét s a halálra vágyik,
Még el is kisérjük a halálos ágyig...."
A második küldött most Gyöngyike lészen,
Visszaérkezését várják harczra készen.
Ha daczos szót hozna – mindjárt megkisérlik
Bevenni a várat s boszulni a vérig.

25

Gyöngyike pediglen utján lassan ballag,
Körülötte minden, mint a sír, úgy hallgat.
Ott rémlik elötte Béla veszedelme – – –
Ha igazuk volna? ha még itten lenne?..
Aztán saját sorsán aggódik, gyötrődik,
Az ő –, s király sorsa miképen végződik?
Pedig úgy utközben utat tévesztheture –
A tatár – sötétben – nyomára sem lelne.

26.

A szabadság vágy is erősen biztatja:
„Azért épenséggel nem esik folt rajta,
Ha letér utjáról. A tatár hadd várja,
Mig a várnagy néki a kaput kitárja.
De szive ezekre ilyképen szól rögtön:
Becsületnél drágább van-e itt a földön?
Becsületét mentsd meg, nemzeted kivánja,
Avagy azért adtál lovagi szót rája?

27.

S küzködik lelkében a becsület s élet,
Élvezetet nyujt ez, az csak tisztességet.
Az élet oly szép, jó, - olyan édes, vonzó,
Nincsen semmi, semmi más ahhoz hasonló.
Menyország, tündérkert, egy mosolygó álom,
Örök vidám arczu menny az ifjuságon.
Ifjusága rózsa, mig a bokor tartja,
Elhervadva hajló kor a tövis rajta.

28.

Gyöngyike is ekkép gondolkozott épen,
Sorsa fordulását hányta mindenképen.
Becsülettel halni? vagy szégyenben élni?
Mégis az előbbit többre tudta vélni...
Ily gondolat közben fel a várba ére,
S felbámul a bástya-torony tetéjére.
Mig imigyen bámul, igy kiált egy őr le:
„Ki vagy?" mig a másik: „Minek kérded? lődd le."

29.

Lobog Gyöngyikének kezében a kendő,
Hogy nem kém, de hirnök, azzal hirdetendő.
Szónak váltására a kapunak zárja
Nyikorogva fordul, mint az őr kitárja.
Felvezetik aztán Gyöngyikét a várnak
Egyik teremébe, hol rá többen várnak;
Fegyveres őrtállók közt-kik alabárddal
Voltanak ellátva-ment odáig által.

30.

Várkapitány, hadnagy s minden elüljáró;
Sajótól menekült egy-két gróf és báró;
Egy közeli sarja a Forgács családnak,
Kinek ők hatalmat s paranszót adának
Fölötte a várnak és az őrizetnek,
Amiglen a harczból vissza nem jöhetnek.
Máskülönben hitták Dénes Bertalannak,
Hogy kihalt családja, két százada annak.

31.

Im ezek valának ottan egybegyülve,
Közepettők Dénes, bársony széken ülve.
„Mi a kivánságod? Csak iziben végezd!"
Gyöngyikétől Dénes szigorun kérdé ezt.
Gyöngyike pediglen szép csengésü szóval,
Egész bátorsággal fel imigyen szólal:
„Hirnök vagyok, uram, bátor erőszakkal –
Üzenetet mondok hűséges szavakkal."

32.

„A tatárcsapatnak vezére kivánja,
(Mert itt rejlenék még magyarok királya,)
A királyt adjátok kézre, máskép földig
Rontják le a várat s boszujokat töltik.
De mivel magyarnak olyan szive nincsen,
Melyet az ~~magyarnak~~ ellenek kardja ~~felel~~ félemlitsen –
Ilyen üzenettel küldjetek hát vissza:
Jöjjön a tatár hát; majd levét megiszsza."

33.

„Kevés a tatár itt, mindössze csak három
Százat ha számlálhat; tehátlan elvárom:
Ha a király itt van, véditek halálig, –
Mintsem kiadjátok: elvesztek egy szálig."
Mint ekképen szóla, azok összenéznek:
Ez kezére játszik valamelyik résznek,
Gondolák; de vajjon tatárnak? magyarnak?
Már tanácsot ülni suttogva akarnak.

34.

Lángba borult erre Gyöngyike orczája:
Olyan aljasságot gyanusítnak rája,
Hogy a tatárnéppel - hona ellenével -
Összejátszik? ezt már nem is türheté el.
Levevé sisakját és szőke hajának
Hullámai vállán bomolva omlának.
Kipirosult arcza, szemei meg égtek
Nagy bámulatára az ott levő népnek.

35.

„Dolgotok most nincsen, urak, aljas kémmel,
Aki talán itt benn szép szavak közt kémel!
Magyar vagyok én is, magyar volt apám is -
Szolgálja hazáját, mint férfi, a lány is..."
A nagy bámulásból esve szólal Dénes -
Látva, hogy a hirnök becsületre kényes:
„Így hazát szolgálni, lány létedre, érdem,
De kiváncsiságból nevedet is kérdem."

36.

„Tiborcznak neveznek. Emlékszel e névre?
S véle együtt annak régi hirnevére?"
„Oh valóban! látom! - Dénes ezt kiáltja -
Tiborcznak apám volt vitézlő barátja!"
Rögtön körül fogják, üléssel kinálják,
Cserélni biztatják nehéz vasruháját.
Gyöngyike nem tágít --- de vacsorát hoznak,
S véle együtt ők is vigan falatoznak.

37.

Falatozás közben kérdezik soráról,
Sajónál kiállott veszélyes voltáról.
Megnevezik aztán urát is a várnak,
Mondják: míg élelmök elfogy, addig várnak;
Mert remélik: Béla segélyért jár eddig,
A duló tatáron hogy győzni fog, sejtik.
S foly tovább a vigság; a hallgatag éjjen
Átzúg, mint kiáltják, hogy Gyöngyike éljen.

38.

Tüzesíti láugja őket a jó bornak –
(De Gyöngyike nem volt barátja ily tornak)
Zajos mulatságba mélyebben merülnek,
A felrakott kancsók gyorsabban ürülnek.
De Gyöngyikét készti a nagy kötelesség –
Magyar becsületben hogy csorba ne essék:
Készülődni kezd, hogy megyen immár vissza –
S vizzel telt serlegjét fenékig kiiszsza.

39.

Ellenszegül Dénes: „Ki nem mégy e várbul!"
„De szavam szegése a nemzetre hárul...."
„Nem köt esküvésed, nem esküdtél arra...."
„De fogadtam nékik hű magyar szavamra!"
Rémítik is ilykép: „Ott halála csuék –
Felelete erre: „Mindegy, kötelesség!"
Minden szó hiába, falra borsó hányás,
Megtörténik mégis tőle az elválás.

40.

És odasúg Dénes a várkapitánynak:
A jobbágyok egyig fegyverbe állnának
A legnagyobb csendben, fegyvercsörgés nékül –
Ne mozduljon egy sem parancsig helyébül.
S Gyöngyikét kisérve oldalánál jára –
Rávezetett utjok a várkapujára.
Gyöngyikét ott ujra, mégegyszer marasztván,
De látja hiába, visszafordult aztán.

41.

Kiadja parancsát: a fegyveres várnép
Gyöngyikét kövesse, mint valami árnyék; –
Kiálló sziklától kiálló szikláig,
Egyik bokor mellől csuszva másikáig.
Gyorsan, katonásan fegyverkezik ő is,
Mindenütt nyomába egy fegyver vivő is.
S kivonul szép csendben a várból szapatja –
Kaput őrizettel kinyitva hagyatja.

42.

Lehajlott a hold már, mint az, ari álmos –
A várnak vidéke elborul, homályos.
Összefoly az árnyék a kétes világgal,
Mizgő-mozgó árny a hajló bokor-ággal.
Földön csuszó felhő a völgy felé gördül,
Nyomásától olykor kiaszott ág zördül.
Jeladásként hallik kígyó szisszenése,
Mint mikor ez indul préda keresésre.

43.

Gyöngyike pediglen, mint ki érzi végét,
S megvillanni látja a kard vészes élét:
Rágondol a multra, aztán a jövőre,
A fekete, vészes felhőként jövőre.
Mintha nyári égen nincsen semmi felleg,
De aztán tolakszik rajt' egy mindig felebb –
Így volt borulása életének éppen –
Álomnak tünik fel a régi szivében.

44.

Ifjuság! szerelem! két virító rózsa,
Miknek egy tövön kél, testvér a bimbója –
Közös virulástok, olykor hervadástok,
Sokszor az életnek de korán sirt ástok.
Mind a kettő vészes, mégis úgy szeretjük,
Ha elmulnak, mégis soha sem feledjük...
Csuda, ha e kettőt Gyöngyike szerette?
Sgondolkodott mélyen utjában felette?

45.

Dénes ezenközben (nagy volt merészsége)
Csuszott csapatjával ellen közelébe.
Ottan kardot huznak s csenben meglapulnak,
Megkezdését várják éjjeli dolguknak.
Mert szándéka az volt Dénes Bertalannak,
Hogy a tatárnépre váratlan rohannak
S megrítkítják annak egy kicsit csapatját,
S Gyöngyikét is ujra szabadságnak adják.

46.

Gyöngyiket ki most már a táborba éré,
Hivatá magához tatárok vezére.
„Nosza mit üzentek?" „Ha kell a Király, hát
Menjetek fel érte, érkezésték várják."
Fegyverükhöz kapnak, azzal fenyegetve
Ordít a tatárság ezen üzenetre.
Boszura esküsznek; nem nyugosznak addig,
A várat lerontják tetejétől talpig.

47.

De riadás támad ott közel, egészen
A tábornak szélén, a várbeli részen.
Gyors lábak futása ropog erre-arra,
Amint törtet Dénes népe riadalra.
Rivalg a kürt hosszan, majd meg szakga-
Mikor és hogyan kell támadni tettan, legottan.
Gyöngyiket keresve elül megyen Dénes —
Nem találja, ámbár tekintete éles.

48.

Meg volt a tatárság annyira ijedve,
Az ellenállásra nem volt semmi kedve.
Se szeri, se száma a magyarnak, vélték —
Mentemi igyekvék mindenegyik éltét.
De szorítja őket a magyarság össze,
Aki éltét menti, huszra megy mindösze.
Ezreket nem ölnek, a többinek vége!
Rájok száll az álom örök sötétsége....

49.

Keresteli Dénes Gyöngyiket, hiába —
Sem élők, sem holtak közöt nem találja.
Véli, elrabolták, de ily sötét éjjel
Nem szaladhat messze a tatár terhével —
Gondolja és rögtön az egész csapatját
Lovon, gyalogszerrel vidéket kutatja.
Habár katonái mindent összejárnak,
Hire-hamva sincsen sehol is a lánynak.

Nem is csoda; mert míg a riadás tartott,
Amíg össze-vissza a kétfél zavargott –
Észrevétlen tűnt el bokortól cserjéig,
Arra járt ő most már, merre nem is vélik.
Hogy Bélát elérje, ebben nincs reménye –
Vezeti hát lépsél egyenesen elébe;
Mert a vágy, jó anyját, kedves otthont látni,
Annyira megszállta, nem tud tőle válni.

Hetedik ének.

1.

Miután mindennek meg vagyon a rendi,
A lantost is attól senki fel nem menti,
Hogy rendet ne tartson mindig ~~ek~~ énekében,
S~~k~~ ugorjék hol erre, arra madár képen.
Én is, ki a lantnak vagyok hü szolgája,
Ámbátor csak lopva térhetek hozzája
Csendes éjszakákon, mikor kettős tisztem
Engedi; de mégis módjával készítem.

2.

Szolgálom hazámat, ahogy tőlem tellik,
A mostoha sorban sem csüggedtem eddig:
Virradását várom fellegtelen napnak:
Valaha reményim tán majd partra kapnak.
És szolgálom sarját egy ősi családnak,
Ahol ismeretlen munkának adának,
Ahol verítékim annyit mégis érnek:
Lemetszik számomra részét a kenyérnek.

3.

Szolgálom a lantot csendes szolgálattal,
De nem porveréssel, zajos riadattal.
Mi késztheti s készti dalra dalnok lelkét,
Hogy énekbe zárja búját vagy szerelmét
Lassu epedéssel, bánatos mosolylyal,
Egyszerü, de mégis szivből fakadt szókkal:
Csak ilyetén formán szolgálok a lantnak —
Kik szavaim értik, szivembe pillantnak.

4.

Látva borulását a magyar egének,
Hogy a diadalra hiába törnének;
Midőn egyember már, bármikép akarta,
Nem hozott győzelmet, nem hozhatott kardja:
Megereszté fékét Zoltán is lovának,
Futni kezde ő is, mint többen futának.
Szerencséje az volt, a fekete Ráró
Futását hogy győzné, nem volt ló oly járó.

5.

Másik szerencséje, hogy leszállt az éjjel,
S patkózott lovának nyomát az födé el.
Száguld egész éjjel futó árnyékképpen,
Feldobog utána a föld messzeségben.
Nincsen pihenése, nincsen ~~maradása~~ nyugovása,
Nagyon lassu-véli-lova gyors futása...
Feltünvén a napnak szép ragyogó képe,
Egy nagy rengeteg nyult utjának elébe.

6.

Mivel fényes nappal nem biztos futása –
Türkésző tatárszem nehogy még meglássa:
Mély árnyu erdőben, mely életét védi,
Lészen bujdoklása éjjel-nappal néki.
De a sürü lombok egymásra hajolván –
A földre borulnak össze-vissza lomhán.
Járni gyalogszerrel is e rengetegben
Bajos, de lovasnak épen lehetetlen.

7.

Azért ottan szélről, habár ügygyel-bajjal –
Keskeny sikátort vág lovának a karddal;
Bevezeti aztán, le is rabolázza,
Fejét a hü állat bólingatva rázza.
Nagy szemeit aztán Zoltánra mereszti,
Fejét le a földre szomorún ereszti.
Mint szemeit Zoltán ott nyugtatja rajta,
Bánatossá vállik néki ábrázatja.

8.

A halálból menté ez az okos állat,
Hálátlanság lenne oly viszontszolgálat:
Itt hagyni magára, itt a rengetegbe,
Hol kerülhet könnyen kegyetlen kezekbe,
Avagy a vadaknak lehet elesége,
Mik sokan tanyáznak erdő belsejébe. –
Gondolá: kioltja életét egy nyillal –
De erre egy érzés a szivébe nyilal.

9.

Gondolkodik Zoltán, dolga mikép essék?
Rája készti mégis a nagy kénytelenség,
Hogy ott hagyja Rárót; végig simogatja,
S-elfedi alakját a fák lombozatja....
De amint lovától ezenkép elvála,
Annak nyerítése felhangzik utána
Hosszan panaszosan. Zoltán visszatére,
Neki is a válás esett nehezére.

10.

Veregeti ujra, végig simogatja,
De azután mégis csak magára hagyja;
És előre törtet sürü bozótokba,
Amik utját állják összebonyolodva.
Seregét riasztja szunyó madarakuak, –
Rókafiak itt-ott árnyékkéut suhannak, –
Csunya kígyó siklik lábának alatta,
Haugos szisszenéssel nyelvét nyujtogatva

11.

Belebb megyen Zoltán mindig jobbau-jobbau,
Lába alatt olykor a száraz ág roppan,
Mit-amiért szembeszállott a viharral –
A vén, odvas törzsről lecsapott haraggal
Isten nyila; és a fának koronája
Megczibálva, tépve bámul le utána – – –
Kezeit és arczát tövises lomb tépi,
Mint utjából hajtja, avagy által lépi.

12.

Hogy e rengetegből hol viszen ki utja,
Kitalálni azt már semmiképp sem tudja;
De reményli mégis, léptei czélt érnek,
Ha irányát tartja folytonosan délnek...
Napokat barangol súgy tengeti éltét:
Megrabolja gyakran madarakuak fészkét.
S ha szemein érzi játszani az álmat,
Magas fáknak lombos ágai közt hálhat.

13.

De azért nem csügged, erős kitartása; –
Az elhagyott otthont, hogy mielöbb lássa,
Erőt ad e vágy is; aztán mély szerelme –
A hűséges szivnek erős szenvedelme.
Ámbár utja hosszu, de nem tart örökké,
Ritkul már az erdő, nem oly sürü többé.
Feltünik a sikság nyugodt arczulatja,
Az a nagy csendesség olyan rémes rajta!

14.

Mert rémes csendesség táborát ütötte
Egész ember-lakta vidéknek felette.
Egy ember sem látszik, nyoma veszett annak,
Verítékkel munkált földek oda vannak!
Itt-ott egyes szálfa mered fel az égnek
Letiport hullámi között a vetésnek.
Varjaknak csapatja kavarog a légben,
Le-lecsap meg felszáll vészjelenség képpen.

15

Széttekintett Zoltán a nagy messzeségen –
Mikor erre járt, az nem is volt oly régen.
Viruló vidéknek feltünik lelkébe,
– Mintha most is látná – az akkori képe.
Hajh! nem igy volt akkor, mezőség virága
Olyan mosolygósan integetett rája;
Most kietlen, puszta, virága tiporva –
Vagyon hervadása az égető porba?

16.

Sötétebb lett egyre, a nap lehanyatlék –
Csak ott nyugot tájon pirosult még az ég;
De a pír is mindig lejebb-lejebb szállott
S elkezdette minden az éjeli álmot.
A puszta is alvék, csendes vala éje,
Hangicsáló tücskök egyforma zenéje
Vala néki folyvást altató nótája –
És éjeli mécse halvány holdvilága.

17

Zoltán neki indul a nagy puszta térnek,
Ólálkodó vadak elöle kitérnek
S messzire leülve bámulnak utána,
Egy kis zörrenésre ujra tovább állva.
Imigy megyen utja az ifjunak folyvást –
Ha a szél feléje hajt messziről zsongást;
Megáll hallgatózva s magasra nőtt gyomban
Lelapul a földre, hogy ne lássék – nyomban.

18.

Ha tatáresoportot lát a pusztaságon,
Száguldani, bárha messze láthatáron.
Szintén tesz ily képpen, hogy ne vegyék észre –
Nem akar kerülni most már ellen-kézre...
Mire a nap kétszer delelőre hágott,
Megjárta az ifju már a pusztaságot – – –
Odaért a várhoz, ősinek fészkéhez –
Hajh! a mint meglátja, szivszakgatót érez.

19.

Ledülve, lerontva és korommá égve
Nyujtja gerendáit vártorony az égre, –
És füst-felhő kóválygy felette a várnak,
A lengő szél szárnyán hamvadt üszkök száll-nak.
Nincsen egy darabka sem a várban épen,
Összetörve, – hányva az udvarközépen.
Se közel, se messze semmi élő lélek,
Madár sem zavarja a nagy csendességet.

20.

Búra hajlik Zoltán s keserves panaszra,
Könye sürün hullik az égett harasztra.
Hugát, édes anyját hangosan kiáltja –
Romba dült szobákat össze-vissza járja.
Nincsen senki, senki, – eltüntek a várból –
Ki mond néki hírt most azoknak soráról?
Talán menekültek, vagy, Irgalmas Isten!
Halálukat lelték mind a ketten itten?

21.

Várnagyot kiáltja, ez sem felel néki,
Nem a várnak itthon maradott cselédi,
Mint mikor az ember ősi romok között
– A honnét az élet régen kiköltözött –
Tévelyeg, – beszéde megbarnult falaknak
Oldalától, melyből vadbokrok fakadnak –
Vissza hangzik, ép úgy hallá Zobor Zoltán
Hivogató szóját visszatérni tompán.

22.

Tünő félben volt már az ifju reménye,
Amikor egy ember sietett feléje;
Mint, kit koporsóból halva kiemelnek,
Sovány arczulatja ép olyan volt ennek.
Haja nőve hosszan, bajusza, szakála –
Ahány szálat számlált, annyi felé álla.
A nagy gyöngeségtől már csak alig állott –
Hajlott, mint, ha szellő ingatja az ágot.

23.

Felismeré Zoltán, hogy várbeli szolga,
Kitől a vár sorsát rögtön tudakolta.
De előbb a szolga nagy rivásra kezde,
Rongyos mentéjével szemét törölgetve;
Amikor on aztán magát kigöczögte
Serőt tudott venni sírásnak fölötte;
Felszakadt melléből hosszu sóhajtása –
A várnak sorsáról igy vala mondása:

24.

„Hajh, jó uram, volt itt oly szomoru élet,
El sem is felejtem, amiglen csak élek.
Nem értem a módot – megbocsássou értte,
Csak, mi asszonyunkat meg a várat érte.
Alig hogy távoztak, negyed – ötödnapra,
Felijedtünk égre szóló riadalra,
Felszaladtunk mindjárt az őrzőtoronyba
Megtudni: a nagy zaj ugyan mitől volna?"

25.

Megrémültünk attól, a mit szemünk látott –
A várnagy sem ért még oly csoportosságot.
Annyi volt a tatár oda lenn a völgybe,
Merre szemünk nézett, mindent előzönle.
Követség jött tőlök: adjuk fel a várat, –
S ha kapunyitásra a várnép még várat:
Lerontják majd talpig; meg is tették, látja?
Hej! hogy a várnagyra hagytak mindent rája."

26.

„Asszonyunk parancsa ilyen formán szóla:
Feladni? de senki ne beszéljen róla!"—
Úgy, de László várnagy ravasz volt ám mindig,
Bár illetni ilyképp a holtat nem illik—
A parancsolatnak tevén ellenére,
A tatárvezérrel lépett egyességre:
Hogy a harmadát majd, mit itt benn találnak,
Adják által néki minden drágaságnak."

27.

„Skinyitá a várat délnek idejében,
Nagy-és kis asszonyunk ebédeltek épen;—
Hanem el is értte Lászlót Isten átka:
Az udvarközépen egy tatár levágta.
Asszonyunknak jókor vala elbujása
A mély pincze-utban, mit valaki ása,
Hogy szorult időben menekvése légyen—
Áldja Isten észre ott a sirfenéken."

28.

„Asszonyunknak akkor elveszett az utja,
Él-e, vagy pediglen meghalt? Isten tudja!
Életemet én is mentém azonképen:
Elbujtam a várfal ledöntött tövében."
Imigy szólt a szolga s egy kicsit megálla,
Aztán sóhajtással ezt tevé utána:
„Elraboltak mindent, égettek, gyilkoltak....
Legalább e romlást nem látják a holtak..."

29.

Zoltán ezt megértvén, kutatja a várat—
A romok közt hol van a pincze-bejárat.
Meg is lelik végre a szolgával ketten,
Ámde nagy kövekkel félig temetetten.
Foly a nehéz munka; követ hengeritnek
(Csörgedezik vére rája kezeiknek)
Gyorsan, szakadatlan, megpihenés nélkül,
Kijut nekik bőven forró verítékbül.

30.

Foly a munka folyvást, míg odáig érnek,
Hol kövek közt bujva pincze-utba térnek.
~~Hadn~~ Haladnak előre lassan, tapogatva,
Ha üsköznek kőbe, állnak pillanatra:
Éles tekintettel ~~a~~ vizsgálják a földet,
Szónak váltásával kevés időt töltnek...
Ujra tovább mennek, utat tapogatják,
Hátha ruhájokból ~~nyernek~~ lelnek egy darabkát?

31.

De nincs semmi, semmi; bárha odaérnek,
Hol mosolygó arcza bederül az égnek –
A pinczenyilásig, minek takarója
Egy bozontos cserje, mi a szemtől ója.
Ami eddig ott ült Zoltánnak lelkébe,
Az a remény eltünt-elsötétült képe.
Még nyomuk sem látszik övig érő fűben,
Mely bujan felverte a helyet mindünnen.

32.

Szótalanul állnak, széjjel tekintgetnek,
Képe összejátszik e két tekintetnek.
Néznek hajló völgybe s föl hegyek ormára,
Aztán a nap merre szunyadóra jára;
Végre le a völgybe nagy búsan haladnak,
Ott is nyomát látják a pusztító hadnak.
Csak Zoltán szól olykor sutat mutat: „erre..."
Amely nagy kigyóként tekergett a hegyre.

33.

Habár ismerőse az elvadult tájék,
Még sem vigasztalja, szive jobban fáj még.
Erre járt ő gyakran; hajh! akkor szivében
Az örömöt birta nyíló virágképen.
De az idő őszre vált szivében mostan,
Zúzmorás időként a bánat jár ottan;
Kinyilott virágát fagyasztja, hervasztja,
Lassan, észrevétlen a halálnak adja.

34.

Ott bandukolt Jád is, a szolga, mellette –
Tikkadása mellét ámbátor hörgette,
S habár gyöngeségtől ingadozott lába,
A panaszos haugot elfojtá magába.
De fájlalta sorsát ifjabbik urának,
Könyei nem egyszer kezére hullának.
Gondolá: nem hagyja, amíg birja lába, ~~birja~~
Ha kell halni, ott hal lábának nyomába.

35

Utjártukban egy nagy sziklához érének,
Amely kapaszkodva meredt fel az égnek.
Tetején a fenyves csak cserjésnek látszik,
Sudaruk a völgygyel bujókásdit játszik;
Mert rendes tanyája van ott fellegeknek,
Amik megnyugodni oda telepednek
S megmozdulnak olykor, mint, kinek nincs kedve –
Omolnak a völgybe lassan henteregve.

36.

Hirtelen szökik fel egyik oldalával,
Nem lehet feljutni ott macska-mászással,
Lábánál, ott mindjárt, lassu sülyedéssel,
Virágtakaróját kis völgy teríté el,
Amely nyulik hosszan a hegyeknek közte,
Hol erre, hol arra, majd meg kerül össze.
Szikla darab itt-ott, dobva hegyormárul –
Elfakult szinével helyére felbámul.

37.

Tudta Zobor Zoltán, hogy a sziklán tulnan,
Az a kedves hajlék esik félre-utban,
S a hányat csak arra közelebbre lépe,
Szivében úgy éledt jobban reménysége.
Lassan, oszladozva szállt a bú szivéről,
Mintha a köd oszlik a nap melegétől –
Szive sötét éje ujra nyilni készül,
Mint a borult égbolt, ~~deluret~~ derületre kérül.

38

De jöst a menésnek egy nagy akadálya –
Nevezetesen a szolga, Jád, halála,
Ki ottan mellette fájdalmasan szóla:
Nyugtot kiván teste – hajh, nem tehet róla.
Szeretné követni tovább is utjába?
Zoltánt, ámde vége, nem birja a lába.
Hagyja itt magára; – s fakada ily szóra:
„Az én egészségem sohisem fordul jóra..."

39.

Meg is állt inogva ezen szókra rögtön,
Mint ha gyermek járni tanul csupasz földön.
Leesik lábáról tüstént, ha nincs Zoltán,
De ez a jó szolgát karjaiba fogván,
Ereszti vigyázva a földnek gyöpére,
„Hol fáj?" ilyen szóval hajolván föléje.
De Jád mélyen hallgat, csak vonaglik ajka,
A halálveríték hörgedezik rajta.

40.

Vizet csepegtetni szomjazó ajakra –
Szalad Zobor Zoltán a csörgő patakra,
Sisakját meríti ott szinesleg véle,
Hajolván a partról tükrének fölébe.
S néz a patak hosszán végig, meddig láthat –
Észre vesz ott benne hajló bokorágat.
Hajló bokorágon lengő ruhaféle,
Mintha integetne hivólag feléje.

41.

Kiváncsiság ölte: mi lehet az ottan?
Közelébb megy hozzá, hogy szemlélje jobban.
De mily nagy lett néki akkor amulása,
Mikor kézbe vette, hogy mégjobban lássa.
Valóság vagy álom? vagy szeme káprázik?
A kendőn kivarva ősi czimer látszik.
Kétfejű oroszlán aranyhimezéssel,
Huga nevének két első betüjével.

42.

Lekapja a kendőt, összecsókolgatja –
Ismeri, – hugának a ruhadarabja.
„Ilona! Ilona!" kiált ilyenképen,
Egyszerre nevetne, sírna örömében....
Az ismerős kendőt rejtve kebelébe,
Sietős járással a szolgához lépe.
Örömét elmondta annak is, mint illett,
De a szolga már csak szemeivel intett.

43.

S kipirult az arcza, mint a nyíló rózsa,
Hogy haldoklik, senki nem mondta vón róla.
Mint annak, ki alszik, vala ábrázatja –
Az öröm olyképen változtatott rajta.
De aztán, mint szunyadt jobban benni az élet,
Úgy mutatott mindig halványabb képet, –
S lassudott szivének mindig a verése,
Homályosult folyvást szemeinek fénye.

44.

Nézte Zoltán, nézte, mint alszik az élet –
Elnyugodó arczról tünő szinességet.
S amiközben nézte rádülve kardjára,
Gondolata messze, tétovázva jára. –
Mily nehéz a halál, ámbátor oly könnyü!
(Sietve gördült ki szeméből egy könyü)
Akit nem siratnak, akit nem szeretnek –
Végső perczi annak milyenek lehetnek?

45.

Majd hogy ilyen sorral nem halt el a szolga –
Feledve, elhagyva ottan a vár-romba;
De volt, ki siratta, volt, ki eltemette –
„Nyugodjál békében" ki mondta felette.
Ott a völgy ölében temette el Zoltán,
Harczi-karddal néki mély gödröt koporván.
Két lombos faágat keresztbe is kötve,
Ütve a sírdombon fejéhez a földbe.

46.

Meg van az a völgy még – változva a tájék,
Én is megtekintém, mikor arra járék;
De mely részen van ott a szolgának sirja,
Mai ember azt már mutatni nem birja
Ottan azótátul falut építének,
Amit elneveztek Jádról Jádvölgyének,
A szép Erdélyország nyugotsó felében,
Ott a Királyhágó kellő közepében.

47.

Esteledék immár, míg ezek történtek,
Röpködő bogárkák nyugalomra tértek.
S mivel hogy a tájon – igy gondolá Zoltán –
Lakot nem találhat benn' magát megvonván.
A patakhoz méne, hol dült nyugovóra...
El is szunyadt rögtön, nem telt negyed óra.
Patakban nőtt nádas suhogva altatta,
Szép sudár növését fölé hajtogatta.

48.

Mit álmodék, mit sem? de mély vala álma;
Reggelnek előtte biz' talpra sem állna
Saját jószántából. De sikoltás támad
Ott közel, mi tüstént elverte az álmat.
Felugrik hát Zoltán, bár nem ijedéssel,
De mondhatjuk bizvást: nagy meglepetéssel.
Néz a sötétségbe a meddig csak láthat:
„Ki vagy? bolygó lélek vagy emberi állat?"

49.

Hangzik új sikoltás e kérdő szavakra,
És kegyelem kérés, imúgyen fakadva:
„Kegyelem! kegyelem! egy ártatlan lánynak....
Ismeretes hangok hogy ezek volnának,
Véli Zobor Zoltán és közelébb lépe,
Emlékét segíti majd tán a lány képe.
És amint lehajlott: ugyan ki is lenne?
Ilona hugára ismert tüstént benne.

50.

„Ilona, Ilona! én édes testvérem –
Nincsen hát hiába az én keresésem!
Ez hát most lakásod, e vadonat tájék,
Hol a nap idegen, örökös az árnyék?
Kényelmes lakodból sorsod ide hajtott,
Ahol előbb laktál, a vadbokor hajt ott...."
E kevés szavakból huga mindent értett
S csókolta, karolta Zoltánon a vértet.

51.

Meríté kancsóját aztán a patakba,
Amelyről hiányzott nem egy kis darabka;
Mert a formálása vala igen régen –
Elvonult sok felleg azóta az égen.
Hajh, sok nemzedéket szolgált az át sorba!
Az idő harapta, nem csuda, ha csorba.
Azután vezeté bátyját gyors lépéssel –
Adósa maradván neki feleléssel.

52.

Mentek egyenesen neki a sziklának,
Hol sas veri fészkét az atyafiának;
Mentek örvény szélén, ahol ferdén lépve –
Átváltozik sirrá mélységes mélysége.....
Tudván, hogy torkában járnak a halálnak,
Egész úthosszában mélyen hallgatának.
Kiváncsiság Zoltánt korbácsolta, verte,
Csendet megszakítni azért még sem merte.

53.

Elüljárt Ilona az utat mutatva,
Hogy ismerős rajta, azt is megmutatta.
Fel a meredeknek ment oly gyors lépéssel,
Alig győzte Zoltán az után menéssel.
Majd lefelé szálltak fogózván gyökérbe,
Megállván egy várnak romjainál végre,
Mely kinyulva állott szikla oldalában –
Hajh! erős egy vár volt az ott hajdanában.....

54.

Amint odaértek, látja Zobor Zoltán
– Mint a felkelő hold fénye szétoszolván
Szikláknak felette, hogy ott barát térdel;
Hosszu ősz szakálát összekulcsolt kézzel
Szorítja melléhez s lehajlik a földnek,
Őszült szempillái könyekben fürödnek.
Mint kőszobor, olyan mozdulatlan, néma, –
Mély, nehéz sóhaja tör csak elő néha.

55.

Mikor a hold elbujt, az egész nagy tájék,
Mint egy bemázolt kép, ép olyannak látszék, –
S mire előbukkant ujra halvány képe,
Hát Zoltánnak anyja csak elébe lépe.
Lett nagy öröm; egyik nevet, míg a másik
Szemének pillája könyeitől ázik.
Ölelésnek csóknak se hossza, se vége –
Csak mikor a barát közibéjök lépe.

56.

Bevezették Zoltánt az elomlott várba,
Melynek bejárását buja cserjés zárta.
Azután meg mentek egy kicsiny terembe,
Mely még épen állott; vad moha teremve
Régi czifraságán a barnult falaknak –
Közéje a pókok hálot fonogatnak.
Puha, mohos ágyra telepednek ottan,
A multról beszélnek csendesen, nyugodtan.

57.

Elbeszélte Zobor Miklós felesége,
Mint jutott lányával e vár rejtekébe.
A mély pincze-utban mint várták az éjet,
S mint futottak aztán lelni menedéket.
Bemegve, zokogva, hátra-hátra nézve,
Menekvést az ellen nem-e veszi észre.
A völgyben találták az öreg barátot,
Ki vizet merítni-a patakból-járt ott.

58.

Várban lakott ő már sok éveken által,
Békülve az el nem mulható halállal.
Élvén forrásvizzel ~~s~~ ázott fagyökérrel,
Napjait imával, térdelve töltvén el.
Várbeli lakását ez ajánlá nékik,
Hol élhetik nyugton rosz időket végig, –
Hogy a magas sziklát még ember is lakja,
Pusztító tatárhad nem is gyaníthatja.

59.

Zoltán is elmondta sorát életének,
(Amelyről már szólott ez és másik ének)
El a haza sorsát, a király futását,
Miknek a történet nem mutat fel mását...
Már pirkadni kezdett, mint nyugodni tértek,
Szálló bárányfelhők bibor szinben égtek;
Prédájára indult a sas, lég királya,
Mint az első álom szemeikre szálla.

60.

Itt pihene Zoltán három napon is túl,
Negyediken este ujra utnak indul.
Repülne, ha tudna szőke Gyöngyikéhez,
Hogy előbb szorítsa szerelmes szivéhez.
Ott röpköd körötte folyvást gondolatja,
Mint méh, ki virágnak a porát kutatja.
Érzi már karjának kedves ölelését,
Piros ajakáról a csók édességét.

61.

Hajh, pedig ha tudná, hogy ott mi vár rája:
A sorvasztó bánat sötét éjszakája, –
Hol beborult égen a tünő reménynek
Sugári hamvadva, pislogatva égnek, –
Hol fájdalom virraszt éjjeleken által,
Barátságot kezdve az álnok halállal,
Sanúg a fájdalom könyeit hullatja –
A halál szép szóval csendben vigasztalja,

62.

Mint a pislogó mécs, hogy ha várják néri
Végső lobbanását, a jó Mártha néni
Úgy élt ott magában nyugodtan, csendesen,
Hosszan gondolkodva lányáról estenden.
Még csak hírt sem hallott azóta felőle –
Él-e még, avagy hát mi is lett belőle?
Le-leszúr szivébe a fájdalom mélyre....
Majd meg a seb enyhül – oh ha mégis élne!

63.

Jde vágyott Zoltán, e szomoru lakba;
Örömét utjában fejében forgatta –
A viszonlátásnak, a meglepetésnek –
Hogy arra virradnak, amit nem is vélnek.
A puszta vidéktől mégis borzadt lelke,
Ami benne fájos érzéseket kelte.
„Itten is ők jártak; itt is pusztítának...."
Ha romját találná csak a kedves háznak?!

64.

De nyugodt lett ismét, mint közelébb ére,
És lassudni kezdett folyásában vére.
Látta a kis házat egész épségében,
Ahogyan elhagyta, ép olyatén képen.
Mint, futott feléje, kipirosult képe ---
Már egész a pitvar elejébe lépe;
Ott megállt futtában s hallgatózni kezde,
De csak szivverését – nem vett más zajt eszre.

65.

Zárva a kis ajtó; hol nincs élő lélek,
Talált ott körötte ép oly csendességet;
De a nagy csendesség nem sokáig álla,
Elveré az ajtó erős nyikorgása.
A jó Mártha néni tipegett ki rajta,
Bekulcsolt kezében olvasóját tartva.
Nézi Zobor Zoltán, alig ismér rája.
Nézi, mint imáját morzsolgatja szája.

66.

Megretten az asszony, a jó Mártha néni –
Magányát zavarni ki az, ki merészli?
Megismeri aztán s megragadja vállon,
Kérdezi kitörve: „Hol az én jó lányom?"
Elsápad az ifju, sápad mindig jobban,
Arcza halványsága, mint halotté, olyan.
Erőbe kerül, hogy lábain megálljon,
Tülében zeng folyvást: hol az én jó lányom?

67.

Ezután panasz kél. Panaszkodnak ketten,
De azért a fájás nem enyhül a sebben,
Hanem inkább mindig, mindig mélyebb
Rágódik mind' jobban ott a belső részen.
De hát a panasz csak elhangzik hiába,
A fájó sebeknek az nem orvossága.
Enyhít egy-két percze, hogy azután ujra,
Megujult erővel szivet ismét dulja.

68.

Két napig marasztá Zoltánt a jó asszony,
De a harmadik nap, hogy az még maradjon,
Mindhiába kérte, nem hajtott szavára –
Tölkeresi gyöngyét, bár élte lesz ára.
S utra készen állva már bucsuzni készül,
Midőn nesz hallatszik pitvar elejébül.
Egy idegen ember alázatossággal
Benyitja az ajtót „jó nap"-ot mondással.

69.

„Fogadj Isten! hát kend ki? mit akar erre?"..
„Nagy asszony sem ismer már rá az emberre?"
Folytatja az ember tovább a beszédet –
„Nem is csuda hajh! hogy emlékem enyészett.
Sok idő elfolyt már, sok bizony azóta...
Minden egyes napját reám is rárótta:
Megőszültem kicsinyt, meggörnyedt a hátam –
Nagyasszony is másképp volt mikor én láttam..."

70.

A jó Mártha némi egy darabig nézett,
Mintha nem értette volna a beszédet.
Kezét keresztbe lassudan végtére
Az idegen ember Kezének fejére:
„Ismerlek, ismerlek, jó uram szolgáltad –
Hajh! de jó időben volt az a szolgálat.
Hajam még sötét volt akkor, mint az éjfél,
Most fehérebb már a havasnak fejénél."

71.

„Ismerlek, ismerlek, Bűbáknak nevezlek,
Ha nincs változása akkori nevednek.
Hírt hozol talán? Mély, ölő" Rinh szívemre,
Avagy örömöt tán, vagy miért jársz erre?"
„Hírt hozok, nagyasszony; öröm jelenésem –
Gyönyörűtére gondolsz te is, ha jó vélem.
Tán halottnak hitted? – él, a vészen általod
Menekülni láttam a magyar Királylyal"

72.

„Együtt valónk mindig a sajói vészig –
Én követtem volna utolsó cseppi véig,
De hát széjjel hajtott a csata hullámja –
(Úgy emlékszem, mintha történt volna mánna)
Mégegyszer, utoljára láttam a Királylyal,
Mikor a tatáron törekedtek által.
Menekülj is bizton, esküdném is rája,
Mert lova a nyíllal majd egyformán jára."

73.

Aztán elmondá a tatárrabságot,
S mint nyertek Sajónál kétten szabadságot.
Zoltán ámul-bámul, de az asszony arcza
Derületre nyílik e nem várt szavakra.
„Mondjad tovább, mondjad!" és Bűbák folytatja –
Mindig nagyobb lészen Zoltán bámulatja;
Hallván, hogy menekült annyi veszedelmen,
Utána sutogja: „édes egyetlenem ..."

74.

Elmondván a szolga, amit tudott róla,
Készen vala Zoltán már az indulóra.
„Nem jövök én vissza, nem én soha addig –
Vagy meghozom vagy csak majd holt hírem hallik."
De mielött indult, mielött elméne,
Áldást adott rája a jó Mártha néne.
Utána is nézett s az ajtóban álla,
Mig a messzeségnek nem födte homálya.

75.

Bűbákot pediglen marasztotta szépen,
Osztozkodjék véle meg a szegénységen;
Ne hagyja magára; ha tán visszatérnek,
Részese hogy lenne ő is örömének.
Igérte a szolga: soha el nem hagyja,
Dolognak övé lesz kicsinye és nagyja.
Rögtön, mint ezt mondta, már dologhoz látott
Rendbe szedni kezdé a kis majorságot.

76.

Elkelt a dolgos kéz háznak körülötte –
Övig érő gyom az ajtót majd benőtte.
Kiállt itt is, ott is a ház gerendája,
A gólya sem mert már fészket rakni rája.
Apró-, szarvasmarhák egyig elvadulva,
Istállójok, óluk össze- vissza dulva;
S mi dologra vára még más is volt ottan –
Egyébb aprólékos törötten, romlottan.

77.

Igy ketten valának; a visszatért szolga
Kezének ügyében csak úgy égett dolga.
Az idő is jobban elrepült, mint máskor –
Vig napok is jöttek lassankint egypárszor.
Oly nagyon ifjitá Márthát a reménység,
Szinte eltünt róla az előbbi vénség.
Bűbákkal estenden napokat számlálta,
Mint gyermekek szokják úgy karácsony tájba.

Ha zörgést hall ottkünn, kifut a szobából,
S ha látja, hogy senki sem közel, sem távol –
Csalódása buját nem hogy visszahozza,
Reménységét inkább még jobban fokozza.
Ámde azért olykor borul szive, lelke –
Hátha Gyöngyikéjét valami baj lelte?
Ilyenkor imázik, kendő könyét iszsza:
„Oh irgalmas Isten! gyermekem add vissza!"

Nyolczadik ének.

1.

Bujni kellett ekkor e magyar hazában,
Ki magyar volt, itten nem mehetett bátran.
Rá-borló tatárhad járván országszerte,
Jaj volt, aki magát megmutatni merte.
Ki bujdosott, bujt is éjjét nappá téve,
Hogy tatár kezére ne kerüljön élve....
Sötét éj borult le a magyar honára,
Reménycsillag nélkült várt a virradásra.

2.

Gyöngyike is bujva a világosságot,
Napokon keresztül erdőkben lampázott,
Hova a nap arcza soha be nem látszék,
Egymagára hagyva barangolt az árnyék.
Ott bámulakolt hosszan, már sok időn által,
Barátságot kötve a magányossággal....
Megrettenve áll meg minden zörrenésre,
Bujik a bokroknak sürü közepére.

3.

Mint ujját folytatta, kis világosságot
Ott az erdő" mélyén fellobbanni látott.
Közelébb megy hozza, látja, hogy tűz lángja,
Egy óriás ember rá a golyat hányja.
El-elalszik, majd meg lángját lobogtatja,
Az odvas fatörzsek árnyát táncoltatja;
De legkisebb zaj sincs, az éj csendben alszik,
A tűz pattogása, ami olykor hallszik.

4.

Gyöngyike kivánesi lévén a dologra,
(Elfedte alakját erdő" sürü bokra)
Lassan, óvatosan hát közelébb lépe,
Feltárult a helynek iszonyatos képe.
Sikoltás is támadt ép ez idő" tájban,
Mintha csecsemő" sír fel rémes álmában.
Ezt aztán követte hosszan, elhalóan
Nyöszörgés, mint végső" szokott lenni, olyan.

5.

A sikolt az erdő" hosszan ismételte-
És megremeg tőle a leánynak lelke,
Mert gyermek sikoltás volt az, amit hallott.
(Soha sem feledé többé el e hangot.)
Kihajlott előre, sötét rejtekéből,
Az iszonyu képtől majd halálra szédül.
Az óriás ember a tűz mellett térdel,
Jobb kezében széles, kikószörült késsel.

6.

Elötte a földön kisgyermeknek teste,
Kinek egy csapással a fejét leszelte.
Használta a testet, nem babonaságnak –
Eladta, kik tőle hust vásárolának.
Jaj volt, aki tévedt, egymaga kezére,
Rimánkodás éltet annak nem igére.
Sem ember, sem állat; de hát minek mondjam?
A kegyetlenségben az ördög sem olyan.

7.

Neve vala Márton, béke idejében
Élvén húsmérésnek a mesterségében.
Nem hagyta el, most is gonoszul folytatja,
Barom hús gyanánt az embert árulgatja.
Nem volt, ki büntesse; a bírói széken
Aki parancsolna: földönfutó régen.
Üzhette hát bátran azt a mesterséget,
Amitől elborzad az emberi lélek.

8.

Ifju, kit a harcznak (pár napnak előtte)
Zivatarja hajtott e sötét erdőbe –
Márton kunyhójába estenden betére,
S kifáradt testének nyugodalmat kére.
Megveté az ágyat Márton mester rögtön,
Jó puha mohából ott a gyöpös földön.
Nem zavarja senki, álmodhatik ottan,
Elhagyott kedvesről az ifju nyugodtan.

9.

Maga Márton mester ágyát künn vetette,
Csillagokat nézte fejének felette;
Szemeit kerülte az igazak álma –
Mormogott, ép mintha csillagot számlálna.
Az ifju pediglen szunyadt igen mélyen,
Csendes lélekzése kihallott az éjben.
Álmodta szép álmát a ~~szele~~ szerelmesszionek...
Boldogok, kik abban valóságot hisznek.

Mint eljött az éjfél, éjeli helyéből
Márton óvatosan felkél, zörgés nékül,
Megpengeti élet széles, erős késnek,
Macska módra jármi lábai nem késnek.
Kitárt ajtajába csuszik kunyhójának,
Keresve az ifjúm helyet vágyásának.
Mint sötét szemével ottan méregette,
Betévedt a hold a fáknak közepette.

11.

Ép akkor mosolygott az ifjúnak ajka,
Amikor a holdfény végigvonult rajta...
Ha most, ezen percben ébredni találna,
Hadol tartson hát néki örökké széje álma...
Ezt gondolta Márton s megvillant kezében,
Gyönge nyögés hallszott aztán panaszképen.
Ki álmát aludta, nem ébredt fel róla -
Örökös lett néki aztán éjszakája.

Nem irom tovább, hogy mit cselekvék Márton,
Nehogy gyönge szivnek leirásom ártson.
A további dolgot hagyom gondolatnak -
Riknek hogyan tetszik, róla gondolkatnak.
De nem ez volt első, sem utolsó tette,
Szomorú dolgát sokszor cselekedte.
Riknek útját vitte a sors kunyhójának,
Ki onnét azok már sohasem találtnak.

13.

Roszul állott dolga tehát Gyöngyikének -
Ijedtében lombját zörrenté helyének...
Felugrik helyéből Márton mester nyomban,
Mint vérengző vadnak, tekintete olyan.
Kimeredt szemekkel néz az éjszakába,
Ölésre szorítja nagy kését markába,
S megindul a helynek, hol Gyöngyike álla -
Biztos leszen most már a leány halála!...

14.

De Gyöngyike sem állt rejtekén hiába,
Könnyű nyilvesszőt tett királyi ijjába.
„Megállj, gonoszlélek!" kiált ellenére –
Halálod kivánja a gyermeknek vére!"
Meg is állt az ember Gyöngyike szavára,
De aztán meg gyorsabb lett a támadásra.
Csak még egy-két lépés s a leánynak vége!
De annak sem szállt ám el a merészsége.

15.

Elpattantja ijját gonosz ellenére –
Bal karját találta; ki is bugyant vére.
Felordít rá Márton s kését fenyegetve
Elbujt ellenére bőszülten emelte.
Szalad kunyhójába, hogy majd ijját hozza,
S a nyíl köszöntését ő is viszonozza.
Hogy kézre keríti halva avagy élve –
Ezt biztosan hitte, biztosan remélte.

16.

De hát Gyöngyikének jött jó gondolatja,
Hogy a rövidebbet könnyen ő huzhatja:
Eloson helyébül az erdő mélyébe,
Hogy ne is zörögjön, óvatosan lépe.
Másodnapon épen nyughelyét kereste,
Mert a nap nyugvóban, közel volt az este.
Le is dült nyugodni egy kis bokor alján,
Fejét gondolkodva kis kezére hajtván.

17.

Alig hogy az álom erőt veve rajta,
Estiszellő hozzá furcsa hangot hajta.
Felül; figyelmesen hallgatja a hangot,
Amit a szél olykor vissza-vissza kapkod.
Mintha harang szólna messze-messze tájon,
Gyöngyikének rémlik, mintha volna álom.
Most ujra mosódik, majd megcsendül ~~ujra~~ rögtön –
A lány térdre hullik ott a szabad földön.

18.

Régen, nagyon régen hallott már harangot,
Hogy álomnak vélte a bánatos hangot,
Nem is csudálhatjuk; jól esett szívének,
Bár úgy hangzott, mint egy temetési ének.
Jólszakadt melléből hangos zokogása,
Sirását kisérő csendes imádsága.
Mintha boruló égen rögtön napfény támad -
A megnyugvásnak helyt adott a bánat.

19.

Mint imáját végzé, megkönnyebbült lelke,
Honnan a hang jött, arrafelé megfigyelte.
A hang után indult, hogy fáradt testének
Nyugodalmat kér majd az erdő mélyének
Lakójától, hol talán pihenőt is talhat,
Nem félheti élét a kereső Kardnak.
S mint az erdő szélén a tisztásra hágott -
Magas sziklaormú erős várat látott.

20.

Megörült láttára a szikla várának,
Hol nem kellett várni, hogy kapuk tárnának.
Felvonó-híd lánczra le volt eresztve,
Bemehetett rajta, akinek volt kedve.
S amikor beért már a vár udvarára,
Szemével ott mindenek össze-vissza járta.
Egy lelket sem látott, egy hangot sem hallott,
Talán az egész őrség kiveszett, kihalt ott?

21.

Tmígy gondolkodva nagy ajtóhoz ére,
Kezét rája tette annak kilincsére.
Nyikorgott, cikorgott, mint megfordult sarkán,
A nagy csendességet azzal megzavarván.
Széles márványlépcső tünt szemébe ottan,
Durva faragással, rézzel cziprázottan.
Halványan világló mécs égett feleste,
Mint egy régi sírbolt azt olyannak tette.

22.

A legalsó lépcsőn Gyöngyike megállott...
Menjen? vagy ne menjen? ha megy mit talál ott?
Jó barát fogadja, avagy tán ellenség....?
Ha megint oly rosznak a kezébe esnék!
De megindult mégis segy terembe ére.
Megállt, körülnézett, mint ért közepére.
Az egész nagy termet könnyű homály fedte –
Léptek neszét hallá egyszerre mellette.

23.

„Ez a magas vár itt Fulkó lovag vára,
Nyitva áll ez mindig a búvók számára."
Imigy szólt a várúr és közelébb lépe,
Hogy a jövevénynek benézzen szemébe.
Gyöngyike is kérte, hogy megnyugodhassou,
Legalább egy éjre néki szállást adjon.
'Nyughelyet a várur készséggel igéri,
S vendégét azonnal helyére kíséri.

24.

Fulkó a jövevényt szivesen fogadta, –
Álmában ott senki, semmi nem zavarta.
Álmodott, hogy milyen lesz a jövő élet,
Deli növéséről Zoltán kedvesének.
De míg őt ringatta ez a boldog álom,
Melynek mását még nem érzé e világon;
Addig a lovagnak – vészfelhő módjára –
Sötét gondolatja kiült homlokára....

25.

Fülek vára volt ez egy meredek sziklán,
Tornya ott tanyázott, hol születik villám;
Lába a sziklába beékelve mélyen,
Sasszemmel vigyáza az erdős vidéken.
A vár ura Fulkó, egy magányos lélek,
Ki hagyott magáról sok sötét emléket,
Mert minden tettében, mindennek felette
Eszét, kezét mindig a kincsvágy vezette.

26.

Gyüjté is a kincset ahol kapta-érte,
Volt is neki annyi, hogy zsákszámra mérte.
De ha tette volna becsületes módon,
Mi köze sem lenne másnak, hogy rászóljon;
De szerezé ő azt gyalázattal, vérrel,
Nem törődve semmit mások gyötrelmével.
Kisérte is léptét annyi sötét átok:
Kik ezt olvassátok, nincs annyi hajszáltok.

27.

Este a harangot huzatja imára,
Messze hallatszik az, mert magas a vára.
S kiket odacsal a harang hivó hangja,
Élve eltávozni azokat nem hagyja.
Elrabolva tőlök minden drágaságot,
Megméreti vélök a nagy magasságot.
Kincsváró szolgákkal rögtön megfogatja,
A magas szikláról a mélybe dobatja.

28.

Gyöngyike kerülvén kezének közéje –
Alig virrad néki... ez utolsó éjje....
Főzi Julkó tervét, kincsét hogy csikarja,
Ha szép szóval nem, majd rásegíti karja.
S az idő mikor már éjfélen túl jára,
Felkötötte czifra kardját oldalára.
Lopózkodott aztán a lány ajtajához,
Füleit illesztvén a kulcsnak lyukjához.

29.

S mert csapóra járt ott minden egyes ajtó,
Legkisebb lökésre le a földig hajló:
Minden zörgés nélkül a szobába lépe,
Hova halványan sütött a hold ~~fénye~~ képe.
Megállt bámultában; azt nem is reméllé....
Hisz ő jövevényét férfiunak vélé.
Visszarejté kardját csendben hüvelyébe,
S lábujjhegyen, lassan az ágy mellé lépe.

30.

Amit ottan látott, álomnak tünt néki –
Szebbek nem a legszebb álomnak tündéri.
Mintha úgy lett volna az ágyra lehelve,
Alig hogy nyomódott alatta a pelyhe.
Szálai hajának, mintha nem is nőve, –
Aranyos fonálból lettek volna szőve; —
S mintha látná alva is háborgatóját:
Összevonta keblén éji takaróját.

31.

Fulkó lovag ekkor oly valamit érze,
Amit még szivében nem vett soha észre;
S ami még idáig meg nem történt rajta:
Gonoszságán győzni kezde sajnálatja.
Akaratlan hajlott föléje a lánynak –
Egy csókot orozni ajkai nyillának;
De mint a lányt érte forró lehelése,
Lőn annak ép akkor a fölébredése.

32.

Kigyult a lány arcza, majd meg leve halvány,
Éles sikoj támadt rémültében ajkán.
Fölugrani készült, már lenn volt egy lába,
Ámde a szemérem lefogá az ágyba.
Tehátlan a dolgot csak kérésre fogta,
Ágyának fejénél huzódván sarokba.
Kezét összetette: „ölj meg inkább, ölj meg,
Csak, mit őrzék eddig: becsületem hagyd meg!"

33.

De Fulkó csak nézett és hallgatott mélyen,
Elhagyá a leányt morogván ilyképpen:
„Nem vagy te még érett, nem a megölésre,
Te másra való vagy: a megölelésre.
Ölellek, csókollak, fejem teszem rája –
Meg nem ment más tőlem, mint Isten csudája.
Váram fenekén lesz mindaddig lakásod,
Amig ölelésre karjaid kitárod."

34.

Ilyetén szavakra a lány sírni kezde,
Aranyos hullámu haját tépni kezdte:
„Mindenható Isten! Kegyelemnek atyja!
Védtelent jóságod veszni sohsem hagyja, –
Megbízhatik benned az ártatlan lélek –
Benned bízom én is, csak benned reméllek...!
Lett szivére ennek oly nagy befolyása –
Csendesebb és hallkabb lett a zokogása.

35.

De jöttek a szolgák, kik négyen valának,
S öltözést parancsolt egyik a leánynak.
Kettő elül, kettő meg utána jára,
Imigyen kisérték további lakára.
Mentek, hol a puczok a lakását vájja –
Amig el nem értek a várnak alája.
Megmutatták ottan neki a lakását,
Honnét ember-kézzel soha ki nem ássák.

36.

És magára hagyták sötét börtönében,
Amely le volt ásva a föld alá mélyen.
Segélykiáltása nem hallott fel onnan –
Mintha eltemették volna már megholtan.
Ha a földet ássa: magát beljebb ássa,
Nem hogy közelednék kiszabadulása.
Nincs ott semmi élet; mi a földet födte:
A bedobott szalma zörgött körülötte.

37.

Ilyen Gyöngyikének földalatti lakja,
Csunya földi féreg vele együst lakja.
Tutkos a leánynak ide-oda testén,
Éhét csillapítni ruhájának esvén.
Ha remegő kézzel el is veri onnan,
Következő perczben már újólag ott van.
Nappal van vagy éjjel? sohasem tudhatja,
Eszét is megcsalja önnön gondolatja.

38.

Mindennapi étkét, egy kosárba tevé,
A saját kezével Julkó ereszté le.
S lekiáltott hozzá: „Enyém, vagy a másé?"
Feleletül nyerte: „Inkább a halálé!"
„Rothadj önmagadtól! dörgött Julkó rája –
Legyen ifju tested férgeknek tanyája;
Bomolj meg eszedben gondolatid által,
Vén korodban számolj csak le a halállal!"

39.

„Mint nyomorult féreg, tisztátalan állat,
Tested önmagadnak legyen oly utálat;
És szerelmes ifjad őrüljön meg értted –
Jaj lesz, ha kezem még őhozzá is érhet!"
Ilyetén szavakkal marja szivét néki,
Állhatatosságát megtörni kísérti.
De mert nagy szerelme, igen nagy a lánynak,
Azért ijesztési sem mit sem használnak.

40.

Gyöngyike nem alszik, kerüli az álom,
Csak tünődik folyvást a felső világon.
Beszél önmagával slassan találgatja,
Hogy lakása ott van, annak már hány napja?
S végig fekszik aztán nedves szalmájára –
Hajh! de nem száll álom fáradt pillájára.
Amit Julkó mondott, – előtte, – az átok ...
Elűzi szeméről a nyugtató álmot.

41.

S igy megyen ez nála folyvást, napról-napra,
Nem fordulnak néki napjai jobbakra ...
Hagyjuk kis időre e magányosságot,
Keressünk helyette fényes napvilágot.
A magyarkirálynak bujdoklása hol van?
Fejét hol lehajtja, van-e helye olyan?
Nem szakadt-e szála széjjel a reménynek?
Avagy segítségben mégis csak reméllnek?

Kilenczedik ének

1.

Béla futásában Segesden megállott -
A sebesült Kálmán testvérjére várt ott,
Aki nem maradt ott Sajó pusztaságán,
De küzkődött mostan a halálos ágyán.
Meghozták Bélának pár napra a gyászhírt
Egy levélbe zárva, mit maga Kálmán írt;
Hogy „mire e pár sor a kezedbe mégyen,
Irá Kálmán néki - sír lesz házam nékem...."

2.

Úgy is lett, amint ő Bélának megirta –
Mária királyné értte könyét sirta,
S gyászt öltött magára; az udvari hölgyek
Az ő példájára gyászba öltözködtek.
Mondatott minden nap a halott-vezérnek
Lelki nyugvásáért egy siralmas ének.
Az egész udvarnak a jelenlétében,
Gyászos ravatallal a templomközépen.

3.

De nem volt itt biztos kedvesinek élte –
Béla kikerülni a veszélyt úgy vélte,
Hogy egész családját más országba küldi,
Hol békében élhet, a tatár nem üldi.
Le, Dalmátországba el is küldé őket,
Hogy ott várják végig a történendőket –
István, Katalin és Jolán, Margit, Anna,
S Konstanczia se hat gyermeknek az anyja.

4.

Vélek mentek aztán udvari hölgyei,
A sajói vésznap bánatos özvegyi ...
Béla király küldé őket Spalatróba,
De a királynénak nem tetszett e próba.
Nem hitt Spalatrónak, a gyanu szivében
Szerencsétlenségtől gyökerezett mélyen.
Biztosabb – úgy vélé – klisszai erősség,
Ahol hűségesebb tán hozzá az őrség.

5.

Hegyek között állt ott Klissza fellegvára,
Mit magas fal is még mély szakadás zára.
Aki oda búvik, biztos menedéke,
Hű társa ott néki a nyugalmas béke,
Elesége is van akár egész évre –
Pedig nem is százra: akárhány személyre,
Vitézsége is van a várbeli népnek,
Hátra az ellentől egy könnyen nem lépnek.

6.

Máriát fogadták ist nagy rivalgással,
Igazi, mélységes esküfogadással.
Biztatták: ne féljen, ők halálig védik,
Utolsó vitézig, utolsó csepp vérig.
Nyugodt is lett mindjárt, amint reá néze
A lelkesüléstől pirult sok vitézre.
Megdicsérte őket s megköszöné, szépen –
Azok felkiálták feleletül: „Eljen!" –

7.

A király pediglen míg Segesdet lakja,
Betoppan hozzája Győrvárnak lovagja.
Hirt hozott az néki, hogy hát Fridrik herczeg
Most sem marad békén, még mostan is henczeg.
Elfoglalja szép és gazdag várát Győrnek,
Ellentállni néki annyian nem győznek;
Küldene hát Béla egy segítő dandárt
Egy napot sem várva, ha lehet hát mindjárt.

8.

Küld a király rögtön; aztán ő is indul,
Hogy mielöbb lenne ország határin tul.
Utját a hüséges Spalatrónak vette,
Menvén az országnak nagyjai körötte.
Mentek vele: István esztergomi érsek,
Aki Mátyás után foglalta a széket;
Benedek, ki vala Fehérváron prépost
S Ugolin székére őtet jelelték most.

9.

A zágrábi püspök, István, aztán pécsi
Bertalan is Bélát oda elkiséri;
Arnold nádor s László az országbirája,
(De most az országnak nincs szüksége rája);
Lóránt mester s Máté tárnok, s a bán, Dénes –
A kiséret nem nagy, de királyi, fényes.
S amint kapujához érnek Spalatrónak,
Vége, hossza nincsen ott a riadónak.

10.

Nagy megtiszteléssel fogadják ott Bélát,
Nép lepi a földet, melyet a szem bélát.
Ember ember hátán, üres tért sem hagynak,
Kicsinyek és nagyok versenyt kurjongatnak.
Annak a királynak igy lett fogadása,
A rajtavalóján kinek nem volt mása,
Kinek az ellenség trónját letiporta –
Koronája is majd véle hullt a porba.

11.

A csapat pediglen, mely ment Fridrik ellen,
Táborát ütötte Győr várával szemben.
Üzent az ellennek: adja fel a várat,
A várnépnek készen áll a szabadjárat.
De üzentek vissza egy hirnöktől rögtön,
Hogy akinek tetszik, hát vegye el, jöjjön.
Vérrel szerezték ők, vér lesz ára annak,
Próbálják megvenni, hogy ha sokan vannak.

12.

Zúgott a magyarság ilyen feleletre,
Válaszul azt küldték: „fegyverre, fegyverre."
S mindjárt is rőzséből kanóczot csavarnak,
S meghagyatik aztán egynéhány magyarnak,
Hogy azt meg is gyujtva, majd a vetőgéppel
Az épületekre egyszerre vetnék fel.
És amikor felcsap a tűz vörös láugja,
A csapat a várat azonnal megszállja.

13.

Kezdődött az ostrom, a veszélyes munka
(Ahova az menjen, ki éltét megunta)
Létrát támasztottak neki a nagy falnak,
Hogy majd a bástyára azon fölhaladnak.
De az ellentállást odabent is értik,
A létrát nagy kővel megtisztítják végig.
Ámde mindhiába; van helyettök másik,
Ki azon fel ujra iparkodik, mászik.

14.

Mint egy üstökösnek égről lehullása,
A felvetett üszök vala annak mása; –
Tüzes félkarikát irva fenn a légben,
Szállván be a várba egy vészcsillag keppen –
Ottan is a torony magas tetejére,
Hol oltani ember hozzája nem fére.
Pár pillanat mulva az már lángban állott,
Vetvén egész várra hajnalszin világot.

15

Mig szaladt a várnép a toronyoltásra –
A falak védését hagyva kiki másra,
Addig a magyarság hangos parancsszóra
Fenntermett a bástyán s halált onnét szóra.
A legkisebb viskó sem maradt ott épen,
Az ellen is elhullt mind ott a vártéren.
Hirt vinni e harczról csak egyet sem hagytak:
Ez volt számolása a magyarcsapatnak.

16.

Béla pedétiglen mikor Spalatróba
Bement, s a királyné ezt meghallá róla:
Egész kísérettel ő is oda tére,
Ő is biztos ottan – gondolá, hol férje.
Fogadták is oly nagy czeremóniával,
Hogy az eget verték a kurjongatással.
Háztetőkön is még emberek valának –
Jól esett ezt látni akkor Máriának.

17.

De itt mulatásuk nem tartott sokáig,
Mert a tatárnép már lejött a Dráváig.
Béla tehátlan, hogy magát vésztől ójja:
Egész családjával rászállt egy hajóra
És futott Buába, hova szárazlábbal,
Hacsak hajóban nem, nem ment senki által;
Mert vala az vizzel köröskörül véve – –
Ez leve Bélának biztos menedéke.

18.

Alig egy-két napra, már Kadán vezérnek
Királyt üző népi Klisszához érének,
S annak ostromlását dühösen kezdék el,
Töretvén a várat nagy faltörő géppel.
De látták, hiába, semmire sem mennek,
Más nótát kell fujni, gondolák, ezeknek:
S lovukról leszállván, sziklától-szikláig
Felkapaszkodának a várnak faláig.

19.

De meghallják egyszer, hogy a Rit keresnek,
Nincs a várban; nosza, hát utána esnek.
Mint a véreb, hogyha zsákmányát szalasztja,
Fogait dühében összecsattogtatja
S a nyom után törtet, ép úgy a tatárnép
Üzi Bélát sédes hitvesét, királynét; –
Táborát felütvén Bua ellenében,
Honnét odaláthat a szigetbe épen.

20.

Vala Trau néven akkor egy város ott,
Melyet egyfelől a tenger vize mosott.
Ennek szomszédjában huzódott meg Béla,
Azért Trauba is betekintvén néha...
Egyszer így szólítá Mária királynét:
„Ha lehetne, tőled soha el nem válnék;
De ha utank ujra két felé elválik---
Ne félj, gondolatom te lész a halálig."

21.

„Látod, itt az ellen, lépteinket őrzi –
Visszaverni, hogy ha ránktámad, ki győzi?
Én maradok, ám te (a hajó már készen)
Gyermekimmel menj túl a legkisebb veszen."
Mária királyné csak állott, csak állott,
Átkozni akarta a kinos világot,
De hite, reménye erőt vevén rajta,
Buzgó imádságra nyilott meg az ajka.

22.

És hajóra szállott egész családjával,
Kis István fiával s öt szép leányával;
Az eshetőségre pár vitéz levente,
Akiknek a hűség szivőket emelte,
Vagy, kik élni, halni akarának értte –
Fényes öltözetben szintén elkisérte.
De a hajó állott a kikötő helyben,
Várván, mit cselekszik a zsibongó ellen.

23.

Bár bizott magában erősen a város,
Mert hát a tengerrel vala az határos;
Voltak futó árkok szélesek és mélyek
Ott körüle ásva gátul ellenségnek;
Süppedékes térség, hol az ember lába
Minden egy lépésnél vizet csalt nyomába.
Azért végső harczra mégis készülének,
Őröket állitván jobb helyén a térnek.

24.

Jött Kadán vezértől felhivás is már most,
Ha nem adják Bélát, feldulják a várost.
„Ami fog történni, azt csak Isten tudja –
Életnek, halálnak előttetek utja.
Minek más bünébe keveredni néktek?
Saját bőrötökre harczért csak nem égtek?!
Adjátok ki nékünk magyarok királyát,
Családja legkisebb élő csimotáját."

25

De a hirnök szói váltatlan maradtak,
Mert az őrök erre parancsolást kaptak.
Gondolá a hirnök: tán senki sem érti –
S fordítani szóját más nyelvre kisérti.
De szavára így sem, meg úgy sem felelnek,
Megviszi hirét hát ezen sérelemnek.
Kadán vezér dul-ful, mérgét lován önti –
Ködbe borult várost boszuval köszönti.

26.

Mit es rüdött, azt tán meg is tette volna,
Ha hirtelen másra nem fordul a dolga.
Béla szenvedését sokalta-e Isten, ...?
S forditott a dolgon, hogy rajta segitsen?
Szóval éjféltájban még sok őrtűz égett,
Nem hagyva aludni a ködös vidéket, –
Hallották az őrök egész éjjel folyvást
Tenger zúgásával összevegyült morgást.

27.

De már virradatra, bár a morgás tartott –
Mint a tenger verte hullámmal a partot,
De nem oly erősen, mint ahogy az éjjel –
Azután az őrtűz egyenkint alvék el.
Jelentik az őrök rögtön a királynak,
Hogy egyetlen ellent odaát nem látnak.
(A tatár fortélyát jól ismerte Béla)
Eltüntek s megjöttek, megtették ezt néha.

28.

Azért hát javaslá a városi népnek:
Nem jól teszik, hogy ha helyökből kilépnek.
Egy biztosabb hirre jól teszik, ha várnak,
Mely hova tünését hozza a tatárnak.
Ezután hirt hozni egy kémet küldének,
Aki összejárván részét a vidéknek –
Adta a királynak s a népnek tudtára:
Biztosak lehetnek vésztől valahára.

29.

Mária tehátlan bejött a városba....
Arczát az örömnek könyeivel mosta.
Hajh, ha látott volna jövőbe odáig,
Mikor örömkönye bánat könynyé válik?
Mikor örömének helyére a bánat
Fellege arczára gyászfátyolkép támad....
Hogy mi van számára sors könyvébe irva,
Térje kebelén most zápor módra sirna.

30.

Béla elbucsuzván mostan a várostól
A klisszai várba vonult családostól,
Ahol szándékozott megmaradni addig,
Amig országában a vihar lezajlik;
S ott zsolozsmát mondat mindennap, baráttal,
Amit ájtatosan hallgat mindig által.
Gyászolja, országát, azt a nagy halottat,
Kéri azt az órát, melyben feltámadhat.

31.

Csillagos egünkön sokszor felhő támad,
Örömnapjainkban sokszor jő a bánat:
Fejünknek felette fut az egyik sirva,
De kitisztul, mint az ég magát kisirta.
Ámde az a bánat, mi kel sir mélyébe,
Mennyi könyet hajt fel az ember szemébe; —
Megmarad utána a fájó kin mégis,
Bár a köny a szemből cseppig kihultjék is.

32.

Gyászol a <u>királyné</u>, szivét a kin tépi,
Országa sorsáért vagyon gyásza néki.
Mintha ez szivének még elég sem lenne,
Még egy mély bánatnak kell támadni benne.
Akit a sors üldöz: kint a kinra rakja —
Nincs ottan a szivnek nyugodt pillanatja;
Kiséri a kín azt, mint sötét az éjet,
Sokszor csak a sír vet gyötrelmének véget.

33.

Talai közt gyász van a klisszai várnak,
Az emberek benne könyes szemmel járnak.
Szomornan, némán, hallkan lépegetnek,
Márvány kövezetjén a fényes termeknek.
Magas folyosókat vonják feketére
Sötét szin posztóval, mely a földet érje.
Ezzel volt bevonva a kövezet-márvány,
Kopogás se halljék arra felé járván.

34.

Közös közepén a legnagyobb teremnek,
Hol a gyászfüggönyök sötét árnyat vetnek:
Virágos koporsó emelkedik ottan,
Hat viaszfáklyával megvilágitottan.
Bemi' aluszsza álmát Margit, Béla lánya,
Mint letört liljom, kit körül fog éj árnya;
Vagy árvacsillagja fent az éji égnek,
Amikor nincs társa a ragyogó fénynek.

35.

A koporsót őrzi huszonnégy levente,
Azokon is gyászos, nem fényes a mente, –
Kivont kardjaiknak sima arczulatja
A lobogó fáklya fényét visszaadja.
Hófehér ruhában huszonnégy leányka
A ravatalt szintén köröskörül állja;
Zengenek siralmas éneket is rája,
Üde rózsát szórva a koporsójára.

36.

Mária királyné gyászban egész talpig,
Mélységes bánattal a halottra hajlik;
Holthalovány arczát a köny végig folyja,
Édes jó lányának ruháját csókolja.
Feltámad szivében a gyötrelem harcza,
A lánynak minderre nem mozdul az arcza;
Hideg, mint a márvány s nyugodt keble halma, –
Oh, hogy a halálnak oly nagy a hatalma! –

37.

Anya, nem királyné áll a ravatalnál,
Az anyának hullik könye, de mit használ?
Hullik, egyre hullik zápor eső módra,
A fehér halottra, sötét takaróra.
Csillagnak szólítja lányát, virágszálnak,
Édes gyermekének, életnek, halálnak.
Keze rázásával és zokszóval kelti,
Az egész világot kinjában felejti.

38.

„Édes menyországom, én egyetlen éltem,
Gyönyörü szép tested a földtől úgy féltem;
Kelj fel koporsódból, édes anyád szólít,
Tán meg sem is haltál, tán csak úgy alszól itt?
Ne menj el, ne hagyj itt, ne hagyd itt anyádat,
Durva nehéz sorstól megőszült apádat; —
Lelkem napvilága, én édes jó lányom —
Elkisérni én is jaj, de igen vágyom!"

39.

„Lenn a hideg földben jegyesed már porlad,
Kis kezed-sirjára-koszorut nem hordhat;
Még nem is hazádé, idegen föld hantja
Lészen, mi koporsód födelét dobbantja..."
Selfojtja sirása s a halotti ének
Panaszát a kinsól gyötrődött szivének.
De amint szivébe kin jobban nyilallik,
Fájó panasz hangja azokon túl hallik.

40.

Bár sziv megszakadjon, a köny mind kifolyjon,
Nem fordít az semmit a halálos dolgon.
Születni, meghalni, ez az ember sorsa,
Ez örökös renden nem eshetik csorba.
Bölcsőből kiszállva egész mély sirjáig,
Gyülölni tud egyik, szeretni a másik; —
Csak ez a külömbség amig tart az élet,
Mig a halál nem vet mindkettőnek véget.

41.

Mária leányát bárhogyan szerette,
Beborult a sirhant mégis csak felette.
Bánatosan sírt fel a várnak harangja,
Mint a földnek testét visszaadta anyja.
Drága márványkőből egy sírt készítének,
Amelyre felvésték betüjét nevének...
Rácsattant az ajtó gyászkoporsójára —
Királyasszony s Béla sirva borult rája.

42.

Ámde nem csak ez volt sors-könyvébe irva,
Még párja is kellett Margitnak a sirba:
Gyenge virágbimbó kinyilott rózsának,
Megint könyhullása bánatos anyának;
Megint koporsónak a megkészítése,
Gyászos ravatalnak a leterítése;
Megint éneklése holtak énekének –
Mély fájdalom ujra az anya szivének.

43.

Ujra volt hullása tavaszi életnek –
A Klisszai várban már megint temetnek:
Temetik leányát ~~Laskari~~ Lászkári Márjának,
Temetik leányát a Király –, Bélának.
Ékes koporsóra Katalin van irva –
Követi a népnek nagy csoportja sirva.
Igy lőn Margit sirja Katalinnal páros –
Nehéz márványlappal századokig záros.

44.

Mikor Spalatróba sirkövét rátették –
(Tudni való: őket el ottan temették)
A fehér márványra ezt irassa ~~Béla~~ A rája
Béla, magyarország bánatos Királya:
„Ki e kicsiny sirban itt mély álmot alszik:
Kedves Katalin és szép testvérje, Margit;
Lányai a görög Lászkári Márjának
És negyedik Béla, a magyar Királynak."

45.

Még ezen pár szót is utána vésette:
„A vad tatároktól honukból üzetve –
Meghaltak Klisszában, ámde Spalatróba
Hozattak s tétettek örök nyugovóra ..."
S Mária Királyné szive gyötrelmében
Határozott aztán jövőre ilyképpen:
Magzatát, kit hordott szivének alatta,
(Ha lány lesz) Istennek szentelni fogadta.

46.

S mivelhogy úgy történt, hogy lánya lett néki,
Mert éltek szivében közelmult emléki;
Nevezé Margitnak a holt emlékére,
S nevelé Istennek dicsőítésére.
Kolostort építe Béla király néki,
Nyulak-szigetében, hol lefolytak évi;
És élete volt egy rövid, csendes élet,
Maga után hagyva örökös emléket.

47.

Azon kolostor még most is fentáll – romba;
Rajta az idő és török sokat ronta.
Ahol lefolyt élte a királyi szüznek,
Gondtalan madárkák víg játékot üznek;
Gyom veri fel mostan, vagy vakandok ássa
Tán ép azon helyet, hol vala lakása....
Ledülve, bedülve, tetején vad cserje,
Tán hogy énekét ott fülemile verje.

48.

Nevéről a lánynak azon szigetecskét
Margit szigetének aztán elnevezték.
Maig is így hivják; aki egyszer látja,
Bizvást elmondhatja, hogy nincs néki párja.
Egy jó, öreg dalnok tölgyfáinak közte,
Ezelőtt pár évvel dalait ott füzte;
Ott keresett ő is csendes nyugodalmat,
Ahol háborítlan régi dolgot dalhat.

49.

S amikor elvégzé azt a régi dalt ott,
Amilyent ez ország még soha sem hallott –
A dalban kebléből lelke is elszállott,
Elhagyá örökre ő is e világot.
Gyászos halálakor születék ez ének,
Nyomdokán törtetve a lantos vezérnek.
Csecsemő ez, nem más s mikor leszen férfi?
Messze tőle e kor, talán el sem éri?!....

Tizedik ének.

1.

Szép, csillagsugáros csendes éjszaka volt,
Fenn, magasan állt a viola felett a hold;
Szépen világítva szállt ezüst sugára
A magas sziklátnak kopasz homlokára.
Egy magányos ember, lenn a völgy ölében,
Ballag odább, odább lassudad lépésben.
Mintha nehéz volna neki gondolatja:
Fejét, amint ballag a föld felé hajtja.

2.

Majd megindul gyorsan, épen mintha dolga
Valahol jó messze nagy siétős volna.
Mik előtte vannak, lassan hátra jutnak,
Rövidebbé lészen hossza a nagy utnak.
Egy tekergő ösvény jút egyszer elébe,
Mely vezet a hegyre – arra hát rálépe.
Elébe fut anyja fenn a hegynek ormán –
Zobor Zoltánt, fiát, a keblére vonván.

3.

Marasztalja anyja, aztán ketten, hárman,
Mondják, hogy veszélyes járni az országban;
De nem marad Zoltán, utána búg lelke
Gyöngyikének, mint a párjáért a gerle.
Mégis, ~~hogy~~ az utközben baja hogy ne essék,
Fiatal éltének végét hogy ne vessék:
Járjon úgy, mint dalnok, tán lesz szerencséje,
Mond a barát, sorsa mosolyg tán feléje.

4.

Jó volt a barátnak ezen gondolatja,
Régi, régi lantját Zoltánnak átadja.
Ám előbb azt búsan végig-hosszat nézi,
Feltünnek lelkében az ifjuság évi.
„Voltam én is – igy szólt – ifju és levente,"
Ki két remegő kezét szeméhez emelte –
„Voltam én is – hejh! de nagyon régen volt a',
Mikor kezem még a kardot is forgatta."

5.

„De minek is mondjam, kinek van rá gondja?
De biztatá Zoltán, hogy csak tovább mondja...
„Második Endrének valék én testőre,
Számíték is bizton fényes jövendőre.
Járta igen gyakran nála harczijáték,
Mire én is mindig szorgalmasan járék.
Ültem oly biztosan, könnyedén a nyerget,
Hire járt, hogy vélem szembe ki sem nyerhet.

6.

„Ujra harczijáték volt király-udvarba,
Nemes, vitéz ifjak sereglettek arra.
A jutalom nagy volt: Dötri uram lánya,
Ki ránézett, veszve volt szemevilága.
Értte a porondot sok lovag heverte,
Mert hát valamennyit egy vitéz leverte.
Soh'se látta senki; aczél sisakjára
Nem ismerték, – róla találgatás jára."

7.

„Mikor láttam, hogy már biztos győzödelme,
Hogy nincs, aki véle viadalra kelne:
Odavágtaték én: „életre, halálra!
A két sötét szemnek a pillantására."
Elkezdénk a harczot; egy óra folyásig
Megülte a nyerget egyőnk úgy, mint másik.
Ekkor pihenésre pár perczet adának, ...
Aztán ujra kezdtük szavokra biráknak."

8.

„Este felé hajlék, a harcz egyre tartott,
Egyőnk sem veré ki más kezéből kardot – – –
És a király igy szólt: biránk legyen asszony,
Nem lehet kettőé, hát egyet válaszszon.
Dötri uram lánya, (szerettem előbb is,
Ámde nemcsak én őt, rég szeretett ő is)
Mint a választásnak jő elő a sorja –
(Mert ellenem szebb volt) homlokon csókolja."

9.

Csók volt választásnak akkoriba jele,
Nem lehetett szólni senkinek ellene ...
Ledobtam a kardot, vitézi ruhámat,
Mint kardom előbb, oly hívem lett a bánat.
Olvasót forgatok helyette a kardnak,
Imádságom közben itten nem zavarnak ...
A lány egén is csak sötét felleg jára –
A sír borult immár keblének halmára."

10.

Elhallgatott kissé, azután így szóla:
„De azért nem tudtam feledkezni róla.
Itt e csendességben, lantomnak mellette,
Szemem értte könyét nem egyszer ejtette;
De már vége, vége! ha sír borult rája,
Hallgatás boruljon éltemnek multjára.
Azóta a kinnal barátságban élek,
Vigasztal, hogy hálni jár belém a lélek."

11.

Elborult a barát megránczosult képe,
Lelke, míg megnyugszik, addig félre lépe.
Zoltán pedétiglen nékik bucsut mondván,
Kardja helyett lantját vállára csatolván.
Indult bizonytalan, veszélyes utjára,
Anyjától, hugától áldást kapván rája.
Hogy visszatérése bizonytalan néki,
Anyjának, hugának szivét csak ez tépi.

12.

Ő szomorusága nagy vala Zoltánnak,
Szemei nem egyszer könybe lábbadának.
Hol nem látta senki, kipusztult vidékben –
Ledült gondolkodni a jövőről mélyen.
Ha lehajtá fejét, hogy nyugtassa álom,
Benn' a valóságtól menekvést találjon:
Csókolta, zokogta szerelmét szivének –
Oh, hogy az az álom oly hamar ér végét!

13.

A nap nyugovóra már ötödször tért el,
Ötször szállt alá már a földre az éjjel.
Amikor hatodszor felbukott az égen,
S fénye szétfutott az elpusztult vidéken:
Zoltánnak utjába egy kis nyires állott,
Közepéből annak fekete füst szállott.
Bujó helyet lelni rónán lehetetlen,
Azért hát megállott s úgy nézte egy helyben.

14.

De nem áll sokáig, felé lovas törtet –
No te szegény Zoltán, te sem élsz ám többet!
Tatár az, így ellen, s Zoltánnál nincs fegyver,
Pedig puszta kézzel mit tehet az ember?
A tatár azonban, mint közelebb ére
És vehette Zoltánt jobban szemügyére –
Bizony nem bántotta, hogy bántotta volna!
Akar a lantosnak, gondolá, majd dolga.

15.

Intett neki kézzel, a nyirest mutatta,
Hogy kövesse, érté ~~a~~ intésnek alatta.
Fölfogta Zoltán is állását ügyének; –
Mert helye ott nem volt ellenszegülésnek. –
Követé tehát őt s azt hányta-vetette,
Hogy miféle törvényt ülnek majd felette?
Eresztik-e onnét majd tovább utjára?
Vagy itélik rögtön gyötrelmes halálra?

16.

Odaérkezvén a nyires közepére,
Sok tatárt csomóba összegyülve ére.
Sir vala ott ásva egy fő-főtatárnak,
Mit szinesleg kővel szépen kirakának.
Párduczbőrt tevének sir kihányt földére,
Rajta tatároknak feküdt holtvezére.
Rokoni, baráti hangos jajgatással
Borultak reája éktelen sirással.

17.

Éktelennek mondom, mert az volt valóban,
Mint miror a sertés röfög benn az ólban.
Ki visitott, ki meg bőgött vastag hangon,
Mindegyik, hogy annál nagyobb lármát csapjon.
Mert igy vala ez már őnálok szokásban,
Keresték a szépet ilyen szertartásban.
A fájdalmat mérni ez vala a mérték,
Nagyságát a bőgés nagyságához mérték.

18.

Ott állott egy kám is hosszu köpönyegben,
Kinek tisztessége nagy volt ily ügyekben. –
S a mikor a sirás csillapodni kezde,
Szomoru tisztségét egy szolga megkezdte.
Letevé a holtat a sir fenekére,
Azután számára hust és tejet kére....
Melléje még ijjat s nyilat is adának
S megcsinálták dombját azután sirjának.

19.

Elővezetése vala most egy ménnek,
Legkedvesebb mely volt a tatárvezérnek.
Hófehér a szőre, büszke tánczolása,
Messziföldön nem volt azon lónak ~~párja~~ mása.
Odaállitották a sirnak föléje,
Odaállt a kám is azután melléje,
Két karját terjeszté fel a magas égnek –
Hallgatta búgását a suhogó légnek.

20.

Elhallgattak ekkor, akik jajgatának –
Mozgása is hallott a csupasz faágnak.
I ki ott volt a kámnak körüle, mellette,
Karjait az égnek mind kiterjesztette.
Mondtak imádságot vallásuk szerintit
(Mit fölösleg lenne leirni nekünk itt)
Azután fordultak a nap felé délre,
Mivel azt imádták, leborultak térdre.

21.

Zoltán pedétiglen nagy bámulva állt ott,
Nézvén egyik-másik, s a kám mit csinált ott.
Nem akart térdelni, de kellett, hiába!
Hogy éltét megvédje, meghajlott a lába.
Aztán oda lépett egy tatár hozzája –
Bökdöste a lantot s mutogatott rája.
Zoltán elértette: ének kell ezeknek,
Ujjai a lanton fájó dalt pengettek.

Magyarország legázolt földére
Hullva hullik fiainak vére,
Vére, könye zápor módra,
Felejtkezett Isten róla –
Imádsága sem hallik az égre.

Magyarország magyarok hazája,
Vért szomjazó farkasok tanyája –
Holló károg fenn a légben,
Temetési énekképpen
Halálmadár sivalkodik rája.

Nincsen, aki védelmére álljon,
Nincsen kerek e széles világon;
Beitta a szivpatakját,
Kevés, a kik sirathatják,
Vigasztalják a halottaságyon.

Bujdosó lett a királya; népe –
Nyomorultan rengeteg mélyébe –
Mi megmaradt, bujva, sirva
Keresi, hogy hol a sirja –
Gyötrő kinja neki minden lépte.

Átok, átok, sötét, nehéz átok,
Kik hazámat feldulátok, rátok:
Mennyi őszszel zörgő haraszt,
Mennyi füvet a vér fakaszt –
Mennyi könyet hullatott dulástok!

Siró szellő, az is átkát mondja –
Azt hullasson égnek felhő rongya –
Teljesüljön, teljesüljön,
Sirotokon is az üljön –
Porotokat még ottan is nyomja! ...

22.

Csendesség volt addig, mig lantját pengette,
Csak egy kis madárka csicsergett felette, —
S amikor elhagyta, felnézett az égre,
Könnyebbülés szállott félékeny lelkére.....
Rést vett elő mostan a kám, mely volt görbe,
Odaálltak többen a ló mellé körbe.
Lefülelték aztán szegény párát ottan,
S a kám felhasítá hasát azon nyombau.

23.

Mert vala az náluk iszonyatos vétek,
Ha valaki késsel azonnal ölé meg....
Csak szivét kereste s kézzel gyürte-marta,
Mig a szegény állat páráját kiadta.
Igy vala szokásban náluk réges-régen,
Osztozának többen a kiömlött véren,
S öntözék sirjára a meghalt vezérnek
Minden egyes csepjét a felfogott vérnek.

24.

Ezután két rakás tüzet ők gyujtának,
Szárazát ráhordák az erdő galyának,
Hogy égett magasan, lobogott a lángja,
Mindezeket Zoltán nem értve csudálja.
S elő állt a szolga, ki vezért temette,
A két rakás tüznek átsétált felette.
Ez is meg volt irva náluk szertartásban —
Teljes imigy lőn a szolga tisztulásban.

25.

S a vezérnek sirját bekeríték kővel,
Ha hogy rátaláljon valaki idővel.
Ott hagyák; pihenjen a hatalmas békén,
Amig fel nem költik a világnak végén.
Zoltánnak sem szóltak, ott hagyták magára,
Ki bámult is erre, mert várt a halálra.
Még hinni sem merte, hogy merhette volna!
Dalát ha megértik: ő vére is folyna.

26.

Elindult tehátlan, ment napokon által,
Barátságban élve megmentő lautjával...
Bánat szállt szivére: lantját elővette,
Mit érzett szivében, azon kipengette.
Avagy ha vidámság, ritka vendég képpen,
Beosont s perczekig tanyázott lelkében:
Ajakán felhangzott az epedő nóta,
Mire nem nyilt szája napok, hetek óta.

27.

Vagy ha csendes éjen kerülte az álom,
Nem ült rá szemére, játszott a pillákon.
Elővette lautját; a szomoru gondok
Uszálltak, röppentek – tiszta lett a homlok.
Vagy ha éhes farkas ácsorgott nyomába,
Szagolván a földet, hol érinté lába
S kisérte órákig: dalra zendült ajka,
Kisérve lantjával hatalmat vőn rajta.

28.

Már kezde csüggedni, hogy hiába utja –
Sivatag vidéket bár meddig is futja.
Hengeredett, mint kő, a kétség szivére...
Hogy láthassa ujra, ő azt meg ne érje?!
Győzte mégis gondját édes reménységgel,
Hiszen ami késik, az még nem mulék el!
„Rásegít az Isten – imigy tépelődik –
Ügyem jóra fordul, nem tart esztendőkig."

29.

Hát látja ám egyszer, hogy egy tévedt felleg
Nem felülről száll le, de a földről fölebb –
Nem lehet az más ott: egy csapat, mely vágtat,
Porfelleg közt olykor csillámlani láthat.
Az a kérdés most már: jó barát vagy ellen?
Ez is kivilágik következő perczben...
Közelebbre érnek, meglátják, megállnak,
Szót vele magyarul nagy örömmel váltnak.

30.

Örül Zoltán s kérdi: mi járatban vannak?
Maguk között helyet neki is nem adnak?
„Szivesen, készséggel, ülj e vezetékre...."
Fel is ugrott Zoltán egy sovány gebére.
Biz nagyon sovány volt az az Isten adta,
De azért megtánczolt Zoltánnak alatta.
Látszott, hogy jó fajta, csak kevés az abrak,
Csak mit aszott földről nagy néha haraphat.

31.

„Hogy utank vezetett össze, én nem bánom,
Legalább mulattatsz, ha lesz dinom-dánom...."
Kezdé a beszédet Zoltánnal az egyik
Lovag, kit vezérnek nézett, mert tisztelik.
„Különben pediglen - imigyen folytatja
A tizenkettőnek a vezér lovagja -
Vagyok Tülek várnak ura, kapitányja,
Ki fejét hajt jól jár, ki nem, az megbánja."

32.

Majd kitárta Zoltán szivét, hogy az értse,
De valami sugta: ne, a világért se!
Hallgatott czéljáról, beszélt csak lautjáról,
Tudván hogy az tetszik, egynéhány daláról.
A vezér - úgy látta - örült a beszédén,
Szóla: hogy túladhat igy majd szegénységén.
Van neki aranya, nincs annyi királynak,
Nem egynek, de bizton mondja akárhánynak.

33.

Örült Zoltán, ámde nem a sok aranynak,
Hanem hogy nyomára könnyen lel igy annak.
Mit neki a világ összeséges kincse?
Habár azt elébe halomszámra hintse.
Engedi azt másnak, neki elég lenne
A szegénység, szegény ha vele lehetne;
Mert az az ő élte, szivének virága -
Öröme, bánatja, fényes napvilága.

34.

Eszét a jövendő úgy összezavarta,
Nem tudta, hogy értek már a várudvarba.
Csak mikor az egyik szolga szólott hozzá
S a hevedert, kantárt csatolá oldozá,
Akkor ocsudott fel s ment utánuk aztán,
Bámulván a termek fényén, pazarságán....
Később a magas vár egyik teremének
Beljébe mulatni letelepedének.

35.

Nagy volt a mulatság, járt az öblös kanna,
(Nem volt köztök olyan, ki hátra maradna)
Ha kiürült egyik, már várta a szolga,
Legnemesebb nedvből szinig tele hozta.
Itta nemcsak ember: a padló, az asztal,
Gőzi nemcsak egyet a helyén marasztal.
Tivornyájuk mélyed késő éjszakába,
Teje mindegyiknek föl a bortól, kába.

36.

Mulat a vezér is, rablók kapitányja,
Az asztalfőjénél magát veti-hányja...
„Bort hozz a pohárba, renyhe szolga nép te!"
Tánczra készül, ámde inog minden lépte.
Vissza hát helyére káromkodva omlik –
Másik is próbálja, de az is csak botlik.
Figyelik a lantot s belekurjongatnak –
Egymás után dülnek alája asztalnak.

37.

Ivott Zoltán is, de csak lassan, módjával,
Nem is volt eszének kicsit sem híjával.
Nyugton, biztonsággal pengette a lantot –
Gyorsabban csak akkor, ha Tulkó toppantott.
Tetszett a vezérnek; ivott nagyot rája,
De torkánál többet most már a ruhája.
Egyszer csak felugrik: „Jöszte, lantos, vélem,
Amire úgy vágyom, ez éjen átélem."

38.

Vezette az ifjut, azaz hogy őt Zoltán –
Merre felé menjen, Tulkó csak azt mondván.
Mentek sötét helyen lejebb mindig jobban,
Hol a mécs a nedves légtől alig lobban.
Hidegség futá el Zoltán minden tagját,
Mutatni akarja – gondolá – ez rabját.
Odaértek végre egy ajtó elébe,
Tulkó egy nagy kulcsot vett ottan kezébe.

39.

De ekkor megintlen más lett gondolatja,
Esett a dolognak nem várt fordulatja.
„Vissza innét, vissza! nem mutatok semmit,
Ez a lány ne lásson énkivülem senkit...”
Vezetteté vissza magát a szobába
Ahol csak elesett, nem birta a lába.
Elaludt Tülek vár rabló-kapitányja,
Történhetik bármi, ő azt már nem bánja.

40.

Zoltán pedétiglen egyet-kettőt fordul,
Megtölt egy kis butykost melegítő borbul
Aztán a tizenkét ember közöl egynek
(Tudván, hogy hamarján azok nem ébreduek)
Szedi pajzsát, nyilját, kardját legelsőbben
Stömi tarisznyáját eleséggel bőven.
Tulkótol a kulcsot keritvén magához,
Indul előbb látott börtön ajtajához.

41.

Mi az? szive mozdul, mint ki mer is, fél is –
Nyugton is maradna, de tenni megy mégis,
Vala állapotja ép ilyetén forma,
Vére a szivében mintha jobban forrna.
Különös egy érzés, – nem tudja, mi lelte,
Mintha öröm jönne, lelkendezik lelke,
Mint ki reménységén is felebb mer menni,
Valóságot érzi gyorsan közeledni.

42.

Keresi az ajtón, valjon hol van nyitja?
A csikorgó závárt a kulcscsal fordítja...
Benyitja; a mécscsel aztán bevilágol,
Mintha tudná hogy kell, mécs is jobban lángol.
Kit lát ott? Gyöngyikét. Megismeri? meg! meg!
Pedig egymásra csak futva tekintenek.
„Gyöngyikém! Gyöngyikém!" szól az egyik; másik:
„Zoltán! boldogságom, szerelmem halálig!"

43.

Szerelmét, világát öleli, csókolja,
Két karral magához erősen szoritja.
A lány zokog hallkan a felindulástól,
Nedves halvány arcza a könyhullatástól.
Soh se látott Zoltán könyeket úgy folyni,
Két szemet nem tudta szárazra csókolni.
Szólani sem tudott, öröme úgy nyomta,
Amit beszélt volna, azt is úgy csókolta.

44.

Amint feltekintett Gyöngyike arczárul,
Félelem szivére nagy kőként alálnull.
Hogy az a mécs hol ég, eszébe jut rögtön –
Futni innét gyorsan, mert ez itt még börtön.
Remegett is, félt is most, mindazon által,
Hogy elégszer nézett szembe a halállal.
Most sem magát félté: remegett a lányért,
Annak életéért és szabadságáért.

45.

Édes Gyöngyikéjét az ölébe vette,
Elborítá széles köpenyét felette,
Hogy ovja a széltől – hogy az se csókolja,
A csillagtól, hogy ne legyen bámulója.
Mint fölért a várnak tágas udvára,
Szétnézett; nagy csend volt, egy lélek sem jára.
Feküdtek a szolgák; erős bornak gőzi
Erejét e népnek is ~~[illegible]~~ könnyen legyőzi.

Két lovat felnyergelt ~~Zoltán~~ hamarjában Zoltán,
Eleséget, fegyvert rájok felpakolván –
S hogy nyomot veszítsen az, ki üldi őket,
Tettek erdőn, berken jó nagy kerülőket.
És mire pitymalloth a keletső égen –
S kezdeth erőt venni a fény a sötéten:
Jó messzire jártak; – ha kissé fáradtak,
Fatövében ketten együth falatoztak.

Tizenegyedik ének.

1.

A szegény országban is már nézzünk szépet –
Oh ez sötét egy kép, mint egy zordon éjjel.
A jó, igaz honfi, hogy hon gondol rája,
Megnedvesül most is szemének pillája.
Mért kellett szenvedni, mért éjen annak,
Aki annyit szenvedett, a szegény magyarnak?!
Bűnös volt e nemzet? nagy volt amit vétke?
Más nemzetek is volt annál nagyobb vétke.

2.

De ami mult, elmult. Mit tehetünk most már?
Gondolatunk néha multba vissza-, eljár.
A drága hazának gyászát megsiratjuk –
Történelem lapját szomorun forgatjuk.
A betük sötétek, de a mit jelentnek,
Annál még sötétebb emlékeket keltnek.
Mint, ha temetésen látunk siró népet,
Kiséri szivünket nehéz, fájó érzet.

3.

Hol az a toll, hol van, ki azt jól leirja?
Enyém arra gyönge, az enyém nem birja.
Volt egy ilyen lantos, de már sirját lakja,
Hallgat, mélyen hallgat csadálatos lantja.
Próbálom a hangot az elhagyott lanton....
Avagy nem jobb lesz e szándékkal felhagynom?
De valami késztet, valami ezt sugja:
Ismeri-e ember, mi a jövő utja?

4.

És, mint a madár, ha leszállani készül,
Alább-alább hágy a sebes röpülésbül,
Szárnyát mindig összébb, mindig összébb vonja,
Míg fedi alakját a faágnak lombja:
Énekem is most már vége felé járva,
Kivánom, hogy légyen kevés sorba zárva,
Amig el nem éri az utolsó pontját,
Mint repülő madár a faágnak lombját.

5.

Büntető ostorját Isten jobban rázta – –
Vért ivolt e honban mindenegy barázda.
A tatárdulásnak nem volt hossza-vége,
A földig ledulták, ami el nem ége.
Mint ha erős rengés rázza meg a földnek
Gyomrát, hogy a sirok mind, egyig feltörnek,
S kidobja helyökből, kik régen megholtak:
Sánczokban, utszélen feküdtek a holtak.

6.

Ha kit ér a vérszomj, telhetlen kincsvágya –
Senkit megnyugodni egyhamar nem hágy a?
Jártak a tatárok városról városra,
Festették utczáit azoknak pirosra.
Arad és Nagy-Várad, Vácz, Buda s még számos
Falu, puszta romba vala és több város.
Esztergom is ekkor gazdag volt felette,
Szemét a tatár hát erre is vetette.

7.

Vala benn sok ember, akik mind azt vélték,
Hogy megvédik ottan ami drága, érték.
Franczíák, lombárdok más nemzettel vegyest
Tutásukat tarták csak oda egyenest.
Szóval temérdek volt benne mind a két nem;
(Hogy most beleférne annyi, nagyon kétlem)
Sánczokkal, kőfallal erősíték bőven,
Hogy igy békén lesznek a nehéz időben.

8.

Mégis a jövőről roszul számitának –
Ellenállni igy sem tudtak a tatárnak;
Mert ez a kőfalat dönté nappal-éjjel
Szakadatlan, folyvást harmincz busa géppel.
Látván hát a népség, hogy nem állhat ellen,
Asszonyokat gyüjté össze mind egy helyben.
Férfiak pediglen hősen harczolának –
Győzött a sok mégis – egyig elhullának.

9.

Asszonyik meg aztán tanácsot ülének,
Amiről hallgatna szivesen ez ének;
De mert a lantosnak dalolni kell mégis
Azt, mitől a lelke bármily kinban ég is:
Én is, habár fájon esik is az ének –
Mert a megvetését a nőt érénynek
Sorolja – pendítem azért mégis lantom;
Kezdem a dalt búsan, igy, felváltott hangon:

Összegyültek öltözködni
Esztergomban, palotában
Deli lányok és menyecskék,
Számra mintegy háromszázan.

Büszkeségi a férjeknek,
Vitéz, ifju lovagoknak,
Hogy szebb legyen egyik, mint más:
Hófehérre mosakodnak.

Gyöngyöt, éket, drágaságot,
Amitől a szem káprázik,
Ami csak kincs, mind felrakják:
Drágább legyen egy, mint másik.

Összenéznek, összesugnak –
„Mi szebb, mi jobb, mint az élet?"
Értte adni, elveszteni
Minden kincset – szüzességet.

Pirul egyik, pirul másik
Szép fiatal, ékes lányka –
Majd meg sápad, – amint a vér
Habját ki az arczra hányja.

„Ugy legyen-e? ne legyen-e?"
Ismét ujra tanakodnak; –
Mi szebb, mi jobb, mint az élet?
Mit sem tudnak már a holtak..."

Megindulnak háromszázan,
Mint egy fényes csillagtábor,
Kikért éltét feláldozá
Annyi ifju, annyi bátor,

Hogy a tiszta női erényt
Megvédjék és – tartsák nekik;
Forditva most: az életért
Ők azt önként odavetik.

Megindulnak nagy remegve
„El ne késsünk, hamar, hamar!
Tudja előbb a tatárfő:
A háromszáz hogy mit akar."

Háromszázból a legszebbik –
Liliom az arcza, rózsa,
Vezeti a nősereget,
Ő lesz annak szószólója.

Oda érnek, leborulnak,
Igy fogadja őket Batu –
Ahol a vészt kikerülik
Kéj lenne bár az a kapu....

El is mondja a legszebbik:
„Mind viruló-, feslő rózsa;
Éte, kincse tiéd, vezér!
Te légy a leszakitója!"

„Mi szebb, mi jobb, mint az élet?
Annak legyen maradása...."
Tatárvezér érti, mi a
Háromszáznak kivánsága.

Szeme beszél, ajka néma,
De ebből is ért a szolga:
Háromszáznak drágaságát
Kézről, nyakról mind leoldja....

Jön egy csapat; fel-felvillan
S csattan neki harczibárdja ---
Hófehérnyak lehullt fejét
Garmadába összehányja.

Igyen tartja a krónika;
Róluk soká beszélének ---
Elég erről e rövidkén
Elpengetett csendes éneh.

10.

Amikor már mindent, mindent feldulának,
Félték leszállását az éh angyalának.
Napjártányi földön se maguknak, lónak
Nem találtak semmit harapni valónak.
Puszta volt a föld, mint letarolt mezőség,
Melyből a fű torzsa forró naptól kiég.
Tartottak tehátlan, (tarthattak is méltán)
Hogy elvesznek éhen Tisza termő sikján.

11.

Levelet irattak most furfangos észszel,
Melyet az országban küldtek szerte-széjjel.
Ellátták pecséttel, király pecsétével,
Mely került kezökbe Miklós elestével,
(ki Sajónál hullt el). Levélben ez állott:
Szedte sátorfáját pusztító vadállat:
A tatárnép; immár vagytok bátorságban,
Házatokba vissza jöhettek hát bátran.

12.

Hittek az írásnak, hogy ne hittek volna,
Mikor alá volt a király-pecsét nyomva!
Verítékkel törték ujra azt a földet,
Amelynek áldását nem élvezték többet.
Szántottak, vetettek és le is arattak –
Felettök tatárok békén biráskodtak.
Összebarátkoztak – galamb weg a vérese –
Nem ontott a tatár csak egy cseppnyi vért se.

13.

Megtellett a hombár Isten áldásával,
Termő anyaföldnek aczélos magjával.
S mivel már az ellen éhségtől nem tartott,
Kivonta helyéből a nyugtatott kardot.
A szegény magyarnak fáradsága gyöngye
Elhullott hiába, itta földgöröngye. –
Ítéletet hoztak fáradság díjába:
Ne fáradjon többé, érdemes – halálra.

14.

Folyt a vér hát ujra; iszonyatos képe
Akkori időnek az ember lelkébe
Ha feltámad, jobb, ha azt ébren találja,
Csendes álom közben ijesztné halálra.
Én is elhagyom hát e sötétlő képet,
Indulok alának, a tenger vizének:
Hogy elhagytuk, mit tett a király azóta?
Ment-e valamerre, vagy van Spalatróba?

15.

Hogy Kadán elhagyta Béla őrizését,
Ez fel Klissza várba vitte feleségét.
Tartózkodtak ottan hireket hallgatva,
Készpénzül azonban semmit sem fogadva.
Sok napot merített már az idő árja –
Béla a biztos hirt még hiába várja.
Hoznának biztosat, kik otthon még élnek,
Ha helyét tudhatnák Béla hollétének.

16.

De egy napon, reggel jelenté a szolga:
Egy levente kéri, hogy ha vele szólna.
Hirt hozott ez onnét, hova annyit vágyott,
Minek sorsa verte szeméről az álmot.
Kapott a király a hireken felette –
A vitéz beszédét hát imigy kezdette:
„Ahol annyi vér hullt, jövök, Felség onnan,
Csendesség vagyon már, mint sirban, a honban."

17.

„Sok a hir, nagyon sok, de a szó nem képes
Festeni le mindent, te neked Felséges;
Látni kell azt, látni; hiába is mondom,
Kezdem azért hát a legfontosabb dolgon.
Pusztult a tatár már, pusztult valahára,
Hogy fejet válaszszon otthon trónusára.
Oktajnak halálát hirül hozták nékik –
Batu hazavitte tehátlan a népit."

18.

„Szabadon jöhetsz már, nincs ki utba álljon,
Nagy szükség is van rád otthon, jó Királyom.
Puszta az az ország, nincs ember; vadállat
Népesíti bé csak a nagy pusztaságot.
Nyelvét is felejté tán, ki ellappangott:
Nem hallani ottan egy emberi hangot.
Ember legyen az, ki támasztani birja,
Mikor már elnyelte félig-meddig sírja."

19.

„Higyj igaz szavamnak, ez nem mende-monda,
Többet is a ~~Király~~ hirnök azután elmonda.
Végül hozzátette: jöttem csak a végett,
Mihamarabb lépjen trónjára Felséged."
Hitt a király néki, nem kétkedett benne,
Nem menne, repülne, ha szárnyra kelhetne.
És adta parancsát jó kevés népének –
Másnap, pitymallatkor már utra kelének.

20.

Maradt a királyné; őt pedig vitézi
Csapatja fegyverben, hűséggel kiséri.
Jánosrendből többen és Frángepán Fridrik,
Bertalan, kik véle együtt voltak mindig.
Magyarok, horvátok, köztök egypár Zrínyi,
Kik készek valának érette megvíni,
Fényes, szép vitézek, de szivökben bánat –
Felhő, mely nem oszlik – hozzá több-több támad.

21.

Amikoron Béla átlépte a Drávát,
Magyarföldre tette legelőször lábát:
Leborult a földre, leborult siratni,
A véres göröngyre könyeit hullatni.
Amint jöve belebb, nőtt szomorusága,
Borult sötétebbre lelkének világa,
Mint ahogy a felleg fenn a magas égen,
Terjedt szélesebbre bújá azonképen.

22.

Elterült elötte, mint egy rémes álom –
Ami még nem történt addig egy országon.
Látott földet messze elötte elnyulva,
Minden élő lelket róla elpusztulva.
Az egész országot halál csendje lepte,
Kavargott a varjak csapatja feleste.
Halál volt a légben, nehéz büzü testek
Hevertek egymáson ott, ahol elestek.

23.

Nem vala itt épség falubau, városban –
Állottak ezek mind összedulva, romban.
Fekete üszökje a kihamvadt tüznek,
Hol konczért visongva vadak vadat üznek;
Fekete halomból – a husa lehántva –
Meredezik itt-ott csontok maradványa....
Zavartalan, nyiltan erdők éhes vadja,
Elhagyott utczákat végig kikutatja.

24.

Mint süppedős réten magasra nőtt nádszál,
Mely meginog, hogy ha kismadár reászáll,
Valának oly gyöngék, kik Béla szavára
Előmertek bujni fényes napvilágra.
Rejté eddig őket rom, barlang, faodva,
Sápadt, aszott testtel, éhezve, inogva....
Hazajáró lelkek sir mélyéből kelve,
Nyugtot ott alaut sem, ide fenn sem lelve.

25.

Dögleletes légnek az elterjédése
Lett a szegény népre uj Isten-verése.
Kiket nem talált a vadtatárnak kardja,
Megtalált az Isten második haragja.
Lőn nagy halandóság egész országszerte – –
Az Isten a magyart döghalállal verte;
Döghalállal verte, azzal korbácsolta,
Iszonyatos, rémes, nehéz idő volt a'!

26.

Nehéz gond borult le Bélának fejére - -
Pusztult a magyarság, pusztult egyre-egyre.
Segíteni kelle, segíteni rögtön,
Hátha, amíg késik, a csapáshoz több jön.
Hozatott élelmet, telepített népet,
Idegen országból minden nemzetséget.
Uj életre kelté haldokló országát -
Isten áldásává tette pusztaságát.

27.

De a sors könyvébe más is vala ~~irva~~ róva,
Nem bocsájtá Isten kezét nyugovóra.
A nép verejtékkel földjét turta-ásta -
Termését felette a tömérdek sáska.
Jöttek nagy seregben, mint felhő a légben,
Mindent úgy leettek, torzsa maradt éppen...
De Béla Királynak erős volt a lelke -
Csüggedés az utját szivébe nem lelte.

29.

Ti pedigen, Kiknek gondtalan az élet,
Rajzol elibétek a jövő szép Képet –
Ti ifjak! e multból megtanulhatjátok,
Miért legyen nektek óvása a hazátok.
Mi vitte a magyart majdnem le a sírbol,
A történet lapján meg vagyon az irva:
Rut szakadás, pártok, huza-vona, érdek –
Csak a haza, haza szenvedj mindig érdek.

30.

Ti, Kik ezen pár sork isten olvasátok,
Egy két szavam volna, barátim, hozzátok.
Kik öregek vagytok s a sok bú és gondok
(Mik mutat az ősz, a barázdált homlok)
Nyomtak éltetekben – rosszul ne vegyétek,
Amit isten mondok intésül tinéktek.
Legyen emléktekbe a mult ezen Képe,
Olvsátok be mélyen fiatok lelkébe.

30

Ki szerezte e hont? a harczias Árpád,
Vérrel, meleg vérrel fizette meg árát;
Ki szerezte ujra? Árpád ivadéka,
Akik ugy nevezték, hogy negyedik Béla.
Amikor e nevet valahol halljátok,
Avagy ha Rimondja a tulajdon szátok,
Süveget emelve jusson eszetekbe:
Az elpusztulástól e hont ő mentette.

31.

Nehéz volt a gond is, hát még az a munka!
Sok éjen keresztül szemét le sem hunyta.
Rendelkezik mostan, veszteg nem találni,
Nagy őneki minden, másnak bár parányi.
Majd lóra ül, népét itt-ott megtekinti,
Megtanítja türni, bizalomra inti;
Földeket oszt, ~~[illegible]~~ melyek gazdátlan maradtak,
Hivatalt, ha arra érdemek akadnak.

32.

Ha mi eddig történt, bünösség vagy olyas –
A gonosztévőkre erős törvényt olvas.
Bünteti keményen, ki érdemes rája –
Igaz, sok gaztettnek nem kerül gazdája.
Mindjárt is tudtára esék, hogy a Márton
Mit cselekvék azzal, kit fogott utjárton.
Ezt is, mint a többit, rögtön végezette,
Hogy legyen feledve ~~[illegible]~~ neve, lelke, tette.

33.

Tulkóról is hallott, rendelé is rögtön,
Hogy elébe hozzák, ha van magyar földön.
De az neszét vette a királyi szónak,
Az illanást tartá kettő közöl jónak.
Vára leve máse s minden java, földje, –
Majd mint a királynak, vala kincsben többje....
De igazán tartja régi magyar mondás:
Ebül gyült szördéken nincsen Isten áldás!

34.

De miként ostorja vala ő a bünnek,
Vala jótevője az igazi hűnek.
Bőven adott annak, ki megérdemelte,
A szegényt a földről magához emelte.
Sokat tett, de itten elszámlálni nékem
Mindet, sorról-sorra nem lehet tisztségem.
Hagyjuk, mint országát rendezgeti jóra –
Az idő is halad, vegyük fontolóra.

Tizenkettedik ének.

1.

Viselt dolgairól a szép Gyöngyikének
Immáron végére jár e szerény ének.
Elmondám szerelmét, szenvedését néki,
Kell: az utolsónak hogy legyen már végi.
Amikor tehátlon haza felé jára,
Az öröm hajnalfényt festett orczájára;
Mert hát tudni illik orczra vala halvány,
Napfénytől elzárva, napokat nem alvón.

2.

Zoltán sötét éjben mit sem veve észre,
Gyöngyike ruháját, arczát nem is nézte.
Megérte csókolni, ölelgetni által –
Kibékült azonnal eddigi sorsával.
De mint a nap fényét földön végig önté,
Gyöngyikét a homály nem takarta többé;
A haloványsságot látta Zoltán rajta,
Megijedt, hogy csik valami nagy bajba.

3.

Aztán ruházatján szeme megakadván,
Csudálkozott, annak történetét hallván;
Hogy Sajónál ott volt király oldalánál,
Aztán hogyan bolygott sötét-, sholdvilágnál.
Mint mikor hajnallik, pirban ég az égbolt,
Gyöngyikének arczán a változás úgy volt.
Először csak halvány, pirul aztán jobban –
Felveri a szív a vért, mint gyorsan dobban.

4.

Semmi sem szolgálván menésükner gátul,
Ment a két ló lassan, mint akart, magátul....
Fulkó pedétiglen, már jó késő reggel,
Felkelt fekhelyéből pislogó szemekkel.
Aztán körülnézett; társai eldülve
Feküdtek még most is álomba merülve.
De egyet nem látott: hol a lantos, hol van?
Felvillant agyában egy gondolat nyomban.

5.

Keresi a kulcsot, sehol semmi, semmi –
Első dolga mindjárt a börtönhöz menni.
Már messziről látja, hogy ki vagyon nyitva,
A galamb belőle szállva, szabadítva.
Ordítva rohan hát társaihoz nyomban,
Ordítása, mint egy vadállaté, olyan.
Jaj, ha az a lány most kerülne kezére –
Bizony széjjel tépné, kiömlene vére.

6.

Társait rángatta: „lóra hamar, lóra!
Vadászni lantosra, a leányrablóra!"
„Mi az? mi az? – kérdik. „Rajta, rajta, rajta!"
Nyomot üz pár percznek multával csapatja.
Erre-arra száguld; hajrá! hallik egyre –
„Fél vagyonom annak, ki kapja kardhegyre!"
Megnéz minden árkot, minden bokrot felver,
Szólni; hogy hiába, néki egyik sem mer.

7.

Már a nap is hajlott, mégis folyt a hajsza –
Lovuk sem csáléra, sem pediglen hajszra.
No ekkor hát látták: szerencsének vége,
Bár Tulkó szemében harag tüze ége.
Mégis szólt az egyik: nyoma veszett néki;
Nincs ember a földön, aki utol éri...
Tulkó, hogy időben még se essék kára,
Vezette csapatját más, biztos prédára.

8.

A futok pediglen nem igen pihentek – – –
Csúcsait már látták erdélyi begyeknek.
Aludt a nap egyet s mikor felpillantott,
Örömében Zoltán megveré a lantot.
Gyöngyikének is már régen volt ily kedve,
Régi, kedves dalát zengte lelkesedve –
Amiről azt vélte: elfeledé régen,
Mely imigy szól: „Járok – kelek künn a réten...

9.

De ugyan mi szerze vidámságot nékik?
Nem messzire tőlük egy szikla fehérlik.
Kopasz homlokáról megismeri Zoltán –
Édes szülőanyja lakik annak ormán.
Ha bánat kiséri az embert az éltén,
A szivnek fájdalmát a rokonszív értvén:
Osztozik bujában, örömében annak –
Gyöngyike és Zoltán ép ilyképpen vannak.

10.

Minthogy az út ottan vala nagy járatlan –
Bozóttal benőve sürün a völgy-katlan.
Lóval azt megjárni halálos, veszélyes –
Ne is kisértse meg, ki éltére kényes.
Ők is lovaiknak szabadságot adván,
Kipányváztak ott a magas szikla alján.
Vala fű elég ott, haraphattak rajta
Milyen tetszett nékik: sós vagy édes fajta.

11.

Ők pedig meredek ösvényén a hegynek,
Föl a hegyoromra nagy vidáman mentek.
Vala szivök képe hullámzó tengernek,
Amit nyugvásából a szelek felvernek.
Forrott szivök, forrott a sziv örömében –
Piros szin az arczon kivetett habképpen.
Hát még amint értek fel a hegyoromra,
Azt az örömöt nem tudom ~~x~~ venni ~~tollba~~ tollra.

12.

Nem találjuk annak, bár keressük, mását –
Barát is felejté erős fogadását.
Hogy hozzá juthasson, nagy nehezen várta,
Gyöngyikét biz ő is karjaiba zárta.
Látván, hogy az engedt s nem haragszik értte,
Szabad-e avagy nem, egy szóval sem kérdte.
Ráadásul igy hát csókot nyomott rája,
Szőke Gyöngyikének vérpiros ajkára.

13.

Zoltán édes anyja kapja ujra kézbe –
Tündöklő szemébe mélyen belenézve;
Fejét két tenyérbe erősen szorítja,
Nézi, ujra nézi s csókokkal borítja.
Nevezi tündérnek, édes leányának,
Isten szép egéről hullott csillagának.
De a maga részét Ilona sem hagyja,
Hosszu, forró csókkal testvérül fogadja.

14.

Igy vala ez az nap. Másnap indulának,
Hogy megvigyék lányát szomoru anyának.
De marad a barát, nincs neki más hátra:
Készülődni a nem maradó halálra.
Az ő boldogságát örökre temette
Az idő, mely elszállt fejének felette....
Öröme már néki e világon nincsen;
Áldást ad hát rájok: „Az Isten segitsen....!"

15.

A jó öreg Mártha pedig nem is vélte,
Hogy örömöt nyujtson valaha még élte.
De amikor aztán elébe toppantak,
(Bűbák örömében kiáltott roppantat)
Oda kapta lányát szülői keblére.
Sirt az egyik –, örült a másik szemére –
Mintha borus idő tisztulásra válik,
Késve hulló csepben a nap fénye játszik.

16.

Nézte s mintha mondná: nem ez az én lányom, –
De ellent mond néki könye a pillákon;
Ellent mond a csókja, szive dobogása;
Ellent mond a vérnek erősen forrása.
Szólitná nevéről, de elakad hangja,
Nagy megindulása még szólni sem hagyja....
Egymásra borulnak -- hosszu csendességet
Végtére jó Mártha imigyen töré meg:

17.

„Megjöttél, megjöttél én édes jó vérem,
Azt hittem e napot talán meg sem érem.
Epedésem értted nagy volt, és alatta
Meggörnyedtem; nézz csak e nyomott vállakra...
Nem őszített volna úgy meg tízesztendő,
Mint ahogy meglátszik fejemen e kettő.
De feledek mindent – élek ujra értted,
Ha te itt lész vélem, bánat már nem érhet."

18.

Samikor nyugalmas lőn a szivek vére,
Azt az időt adták az ismerkedésre....
Megtérését itten hallák a Királynak,
S hogy a tatárcsordák kitakarodának.
Zoltán most Budára fordula hír végett,
Megtudni, hogy atyja vajjon hova tévedt?
Mondták, hogy elesni látták a ~~hazabo~~ csatában,
Visszatért hát Zoltán nagy szomoruságban.

19.

Jött utána aztán a Király követje,
Aki néki ilyen üzenetet ejte:
„Zobor Zoltán ifju, fia a Miklósnak,
Kivel szemben maradt a Király adósnak –
Magyarok Királya üzeni azt néked,
Fogadj el őnála udvari-tisztséget.
Hogy háláját rója, örömest megválaszt,
Küldj ez üzenetre bárminemű választ."

20.

Zoltán követ szóját ilyenképpen váltja,
Tudván, hogy királyát azzal meg nem bántja:
„Vigyed jó uradnak meg, a Felségesnek,
Érdemesbet lelnek nálam, ha keresnek.
Én nagy alázattal köszönöm kegyelmét,
Ha állana dolgom máskép, hát elmennék;
Vidd meg: azért kardom mindig megtalálja
Béla, magyarország felséges Királya..."

21.

Sépiteti ujra a rombadült fészket,
Magasan, hogy onnét messze-messze nézhet.
Költözködik aztán oda családjával,
Márthával és annak Gyöngyike lányával...
Határozva volt már, készültek is rája,
Sürgött-forgott minden jobbágya, szolgája,
Hogy méltóan essék a menyegző-ünnep,
Mikor hitelésre a templomba gyülnek.

22.

És a király ekkor nagy kíséretével,
Ébredező honban hogy tekintsen széjjel –
Elindult Budáról s ért vala a tájra,
Hol állott magasan Zobor család vára.
Hírnököt küld mindjárt magyarok királya,
Hogy a Zobor fészket tisztelni kívánja;
Tisztelni kívánja úgy, hogy nyugszik ottan,
S az egész vidéket megjárja majd onnan.

23.

Ahogy szokásban volt, a kitűzött reggel,
Elébe ment Zoltán lovaskíséretel.
S fogadta királyát szépen, illendően,
Vendégelé őt és kíséröit bőven.
Volt vele sok főúr, katona és szolga,
De nem fényességnek, mindnek vala dolga.
Dénes Bertalan is ott vala, mint többek,
Akik az országot szintén látni jöttek.

24.

Gyöngyike szerényen elhuzódott félre,
Nem mintha Bélától tartana vagy félne,
De mert jobb szerette a magányosságot,
Hol őt senki, sem ő idegent nem látott.
De a véletlenség épen úgy akarta,
A király véletlen tekintvén a falra,
Egy nyilat vön észre, mely ott függött rajta,
Közelebb megy, látja, hogy az drága fajta.

25.

Aranynyal, ezüsttel ki volt rakva bőven,
Játszott a nap rajta, mint volt lemenőben.
Megismerte Béla, mint levette mindjárt,
S oda inté Zoltánt, ki ott utána járt.
„Ezt a nyilat – mondá – egy vitéznek adtam,
Csudálom, hogy itten ujra ráakadtam.
Nem te voltál akkor az ifju levente,
Ki egy hírhozással bennünket megmente?"

26.

„Nem, de ha engeded, hogy azon leventét,
Kiért nem fogadtam el Felség kegyelmét,
Elédbe vezessem, megismered abban
A kérdett leventét, habár más alakban."
„Vezesd ide rögtön. Hogy ne engedném meg?
Irányában most már kiváncsivá lészek.
Akarom ismerni; a király így szóla –
Nem szép lenne tőlem feledkezni róla."

27.

És amikor Zoltán elébe vezette
Így szóla hozzája: „No, te szép levente,
Jer közelébb hozzám, bámulom, csudálom,
Hogy ily lány is terem ezen a világon."
És elmondja tettét itten a leánynak,
Az urak körötte nagyot bámulának.
S szóját imigy végzé: „Megadom az árát –
Ráiratom rögtön hét falu határát."

28.

Azon helyen intett egy íródeáknak,
Hogy irná levelét meg a derék lánynak...
S a mikor megtudta, a várban mi készül,
Nem marad el-mondá a meghitelésrül...
Lett nagy sürgés-forgás, apraja és nagyja
Az időt hiába elmulni nem hagyja.
Holnap lesz a nagy nap, gyülekeznek rája
Nagyúri vendégek, ki-kivel családja.

29

Végső legény-éjje megvirradt Zoltánnak,
Az uri vendégek ~~már~~ csak őrá ~~várnak~~ várának.
Öltözött hát diszbe, sujtásos ruhába,
Zsinorja aranyból volt himezve rája.
Föveget tett tollast s oldalára kardot,
Amit jó atyjától vész neki megtartott.
Így indult fényesen szőke Gyöngyikéhez –
Ki az övé, övé, örökre övé lesz.

30.

Leírnám szivesen Gyöngyire szépségét,
Égszinü szeméner bájos fényességét,
Kimpílott rózsáját, liljomát arczának
Levuló hullámát szép szőke hajának,
Ékes ruházatját, érzését szivének,
Amint az oltárnak eléje lépének –
De csak gondolatnak hagyom ezt mind ~~ne~~ rátok,
Ifják és leányok, kik ezt olvassátok.

31.

Amikor elmondták: „igen" – „igen" – Amen,
Éljen kiáltástól zendült meg a vár fenn,
S amikor a hitet a pap rájok adta,
A jó Mártha néni lányát megsirasta.
Nem azért, hogy bánná; rendes volt ez nála,
Sirt, a boldogság ha a szivébe szálla;
Hát most hogyne sirna, ha szive úgy telve,
Ha tudja, hogy lánya boldogságát lelte?

32.

~~Lett~~ Hogy legyenez ünnep a jobbágyi népnek,
Süttet-főzet Zoltán minden egyikének;
Lett vigalom aztán, az éltetés járta,
A vigaság zaja zúgott a nagy várba.
Menyasszonyi tánczot megfigyeltér elébb,
Tánczra perdült aztán a sok úri vendég.
Szép deli leventék s barna, szőke lányok,
Szemen-szedett, hajló, viruló virágok.

33.

Ilon~~ka~~a is perdült tánczra, mint a többi,
Egy valami érzés ő szivét is gyötri.
Szeme pillantása Dénes Bertalannak,
Szép sugár növése és mosolya annak
Jól esik szivének; de a másik perczben
– Tekintetők hogyha ütközik – megrebben.
No ez csak a kezdés – megsugom előre,
Összeillő pár lett ezekből időre.

34.

Én pediglen immár leteszem a lantot,
Próbáltam, mint tudtam, az egyszerű hangot.
Mióta elkezdém, fordult egyet éltem,
Hogy végig eldallom, akkor még nem véltem.
Mit elérni vágytam, arra hátra nézek,
Néminemű nyugvást a szivembe érzek;
De azért azt mégis ködként lepi bánat...
Reménytelen egy év! ilyen még hány támad?

35.

Száll a madár, száll, száll lassu röpülésben,
El is éri czélját, megnyugszik fészkében;
Foly a patak, foly, foly vigan csörgedezve,
Temetkezik folyvást mélységes tengerbe.
Madár-e reményem, akit vár a fészke,
Vagy patak, a melyner soha sem lesz vége?
Avagy éji kép csak, egy csábító álom,
Valóságát földön soha nem találom?

36.
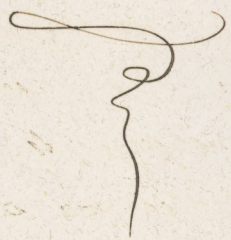
A jövőben látok fényes, sötét képet,
Elsőt vagy utolsót adja-e az élet?
De vigaszt találok, megvigasztal lantom,
Mint szivemben érzek, zengek olyan hangon,
S amit az éneknek elején igértem,
Immár e sorokkal a végére értem ...
Saki oly kedves volt előtte a népnek,
Annak emlékére hangzott el ez ének.